

NACIONALNI PARK BIOGRADSKA GORA

NACRT

Plana upravljanja za Nacionalni park Biogradska gora za period 2026 - 2030.

JAVNO PREDUZEĆE ZA NACIONALNE PARKOVE CRNE GORE

Podgorica, decembar 2025. godine

Odgovorno lice za izradu Plana upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

mr Marinela Djuretić, direktorica JPNPCG

Rukovodilac tima

mr Nela Vešović Dubak, dipl. biolog

Pomoćnica direktorice za zaštitu, održivi razvoj i turizam

Koordinator

Hajdana Ilić Božović

Šefica Službe za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Upravljački tim

mr Nela Vešović Dubak, dipl. biolog, spec.orn.

Hajdana Ilić Božović, dipl. biolog

dr Aleksandar Mijović, dipl. biolog

Angažovani međunarodni eksperti

mr.sc Željka Rajković, dipl.ing.biologije

mr.sc Marko Pećarević, dipl. biolog

Stručni tim

Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj

Hajdana Ilić Božović, šefica Službe za zaštitu

prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj,

Ivana Milović, rukovoditeljka Odjeljenja za

zaštitu prirodne baštine,

dr Veselin Luburić, rukovodilac Odjeljenja za

zaštitu prostora i održivi razvoj,

Slavica Đurišić stručna saradnica za floru i

vegetaciju,

Ivana Džaković, stručna saradnica za floru i

vegetaciju,

mr Slobodan Stijepović, stručni saradnik za

šumarstvo,

mr Stevan Marić, stručni saradnik za ribarstvo,

Maja Radunović, stručna saradnicu za faunu

gmizavaca i vodozemaca,

Ana Uskoković, stručna saradnica za

ornitofaunu,

Belma Šestović, stručna saradnica za faunu

sisara,

Jelena Radunović stručna saradnica za zaštitu

životne sredine,

mr Mojaš Đurović, stručni saradnik za zaštitu

životne sredine,

Aleksandar Đurović, stručni saradnik za održivi

razvoj,

dr Goran Škatarić, stručni saradnik za zaštitu

životne sredine,

Radmila Vujotić, stručna saradnica za zaštitu

prostora

Služba za promociju, marketing i turizam

Jovana Bojičić, šefica Službe za promociju,

marketing i turizam

Snežana Vukotić, stručna saradnica za

etnografsku baštinu

Aleksandra Vujović, stručna saradnica za

promociju i edukaciju

Željka Vuković, stručna saradnica za

promociju i edukaciju

Marina Kojović stručna saradnica za promociju

i edukaciju

Svetlana Vukčević, stručna saradnica za

turizam

Bogdan Đurašković, stručni saradnik za

turizam

Služba za projekte i međunarodnu saradnju

mr Maša Vučinić, šefica Službe za projekte i

međunarodnu saradnju

Bjanka Prakiljačić, stručna saradnica za

međunarodnu saradnju

Jasmin Medunjanin, stručni saradnik za

projekte

Bojana Mijović, stručna saradnica za projekte

Srećko Grabovica, stručni saradnik za projekte

Služba za finansije

Mirza Tahirović, pomoćnik direktora za

finansijske i pravne poslove

Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove

Andrija Marojević, šef Službe za kadrovske,

pravne i opšte poslove

Služba za javne nabavke

Zeid Škrijelj, šef Službe za javne nabavke

Organizaciona jedinica NP Biogradska gora

Mile Rnković, šef Službe fizičke zaštite

Aleksandra Bulatović, stručna saradnica za

promociju i edukaciju

Služba za monitoring i kontrolu

Miloš Brajović, pomoćnik direktora za

monitoring i kontrolu

Veselin Živanović, šef Službe za monitoring i

kontrolu

Sadržaj

1. UVOD.....	5
1.1. Zakonodavni i institucionalni okvir upravljanja zaštićenim područjem.....	5
1.2. Osnovne informacije o zaštićenom području.....	10
1.3. Upravljač zaštićenog područja	11
1.4. Proces izrade plana upravljanja	13
2. OPIS PODRUČJA.....	15
2.1. Geografski položaj i prostor.....	15
2.2. Prirodne vrijednosti.....	16
2.1.1. Klima	16
2.1.2. Biodiverzitet	17
2.1.3. Geodiverzitet.....	37
2.1.4. Hidrologija.....	38
2.1.5. Predione odlike	40
2.3. Kulturno - istorijske vrijednosti.....	40
2.3.1 Materijalna kulturna baština.....	40
2.3.2. Nematerijalna kulturna baština	41
2.3.3. Antropogeni pejzaž	42
2.4. Socio – ekonomske karakteristike	42
2.4.1. Stanovništvo, demografija i naselja	42
2.4.2. Privredne i društvene djelatnosti.....	44
2.4.3. Javna infrastruktura	45
2.4.4. Turistička infrastruktura	47
2.5. Korišćenje prostora	48
2.5.1. Turizam	49
2.5.2. Poljoprivreda.....	49
2.5.3. Šumarstvo.....	50
2.5.4. Sportski ribolov	51
2.5.5. Ubiranje ljekovitog bilja i šumskih plodova	51

2.5.6. Privremeni objekti	52
2.6. Zone i režimi zaštite	53
3. AKCIONI PLAN	56
3.1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti	57
3.1.1. PODTEMA: Šumski ekosistemi	57
3.1.2. PODTEMA: Vodeni ekosistemi	60
3.1.3. PODTEMA: Visokoplaninski ekosistemi	62
3.1.4. PODTEMA: Klimatske promjene	65
3.2. Očuvanje kulturno - istorijskih vrijednosti	66
3.3. Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija	67
3.3.1 Edukacija i interpretacija	67
3.3.2 Infrastruktura u funkciji posjetilaca	68
3.3.3 Upravljanje posjetiocima	70
3.3.4 Promocija i komunikacija	71
3.4. Saradnja s lokalnom zajednicom	72
3.5. Jačanje kapaciteta upravljača	74
3.5.1. Pravni i planski okvir i interni akti	75
3.5.2. Kadrovski kapaciteti	76
3.5.3. Saradnja sa drugim nacionalnim i međunarodnim organizacijama i institucijama	79
3.5.5. Ostvarivanje uslova za efikasno sprovođenje Plana upravljanja	82
3.5.6. Postojeći načini i izvori finansiranja i mogućnosti dodatnih	83
3.6. Pregled potrebnih finansijskih sredstava	85
4. LITERATURA	88

1. UVOD

Plan upravljanja Nacionalnim parkom Biogradska gora za period 2026–2030. predstavlja strateški dokument kojim se definišu ciljevi, prioriteti i mjere za zaštitu, očuvanje i održivo korišćenje prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Njegovom izradom uspostavljen je sistemski okvir za dugoročno upravljanje ovim zaštićenim područjem, u skladu sa nacionalnim zakonodavstvom i međunarodnim standardima zaštite prirode.

Plan obuhvata petogodišnji period i služi kao osnova za koordinisano djelovanje upravljača, naučnih i obrazovnih institucija, državnih organa, lokalne zajednice, civilnog sektora i drugih relevantnih aktera. Plan je dizajniran sa posebnom pažnjom na očuvanju jedinstvenih ekosistema, unapređenju infrastrukture u funkciji posjetilaca i interpretacije, kao i jačanju edukativne, naučne i kulturne uloge Parka.

Proces izrade, kao i kasnije sprovođenje Plana zasniva se na Zakonu o zaštiti prirode Crne Gore, Zakonu o nacionalnim parkovima, kao i na smjernicama Međunarodne unije za očuvanje prirode (IUCN). Dokument uvažava i relevantne nacionalne strategije iz oblasti zaštite biodiverziteta, klimatskih promjena i održivog razvoja, čime se obezbjeđuje njegoa usklađenost sa širim razvojnim i ekološkim ciljevima države.

Misija upravljača zasniva se na odgovornom upravljanju i zaštiti prirodnih resursa, unapređivanju naučnih istraživanja i obrazovanju, uz promociji turizma zasnovanog na prirodi i tradiciji koji doprinosi lokalnoj zajednici i očuvanju prirodne baštine.

1.1. Zakonodavni i institucionalni okvir upravljanja zaštićenim područjem

Svrha izrade Plana upravljanja Nacionalnim parkom Biogradska gora za period 2026–2030. je uspostavljanje dugoročnog, održivog i pažljivo osmišljenog okvira za zaštitu, očuvanje i racionalno korišćenje prirodnih i kulturnih vrijednosti Parka. Plan omogućava efikasno planiranje aktivnosti, usklađivanje interesa zainteresovanih strana uz poštovanje nacionalnih propisa i međunarodnih standarda zaštite prirode. Kroz jasno definisane ciljeve, mjere i mehanizme implementacije, dokument doprinosi očuvanju biološke raznovrsnosti, unapređenju posjetilačke, edukativne i naučne funkcije Parka, uz jačanje uloge lokalne zajednice u okviru održivog razvoja. Takođe, Plan se zasniva na saradnji upravljača, naučne zajednice, lokalnog stanovništva, državnih institucija i civilnog sektora, čime se obezbjeđuje usklađeno upravljanje koje podstiče skladan odnos između ljudi i prirode.

Nacionalni zakonodavni okvir

Kada je u pitanju zaštita prirode, Zakon o zaštiti prirode sa podzakonskim aktima i Zakon o nacionalnim parkovima predstavljaju krovne zakone u crnogorskom zakonodavstvu.

Zakon o zaštiti prirode („Sl. list CG“ br. 054/16, 018/19, 084/24) uređuje uslove i način zaštite i očuvanja prirode i definiše ciljeve, kao i subjekte zaštite prirode i njihove obaveze. Između ostalog, ovim zakonom definisane su i kategorije zaštićenih područja, odgovorne institucije, kao i osnovni upravljački dokumenti za zaštićena područja.

Članom 34. ovog Zakona, zaštićeno dobro *nacionalni park* proglašava Skupština Crne Gore. Članom 55. istog Zakona, zaštićenim područjem upravlja upravljač koji ispunjava uslove u pogledu kadra, organizacione osposobljenosti za obavljanje poslova zaštite, unapređenja, promovisanja i održivog razvoja zaštićenog područja. Kada je u pitanju nacionalni park, resorno Ministarstvo utvrđuje ispunjenost uslova.

Akcionim planom za ispunjenje završnih mjerila za Poglavlje 27, predviđene su izmjene i dopune Zakona o zaštiti prirode i ovaj postupak je u toku.

Pored Zakona o zaštiti prirode, Zakon o nacionalnim parkovima („Sl. list CG“, br. 28/14 i 39/16) uređuje upravljanje nacionalnim parkovima u Crnoj Gori. Prema Zakonu o nacionalnim parkovima, zaštita, unapređivanje i razvoj nacionalnih parkova je djelatnost od javnog interesa. Ovim zakonom definisane su granice, nacionalnih parkova, upravljanje, zone zaštite, mjere uređivanja i unapređenja prirodnih dobara, kao i druga pitanja od značaja za korišćenje nacionalnih parkova.

Prema članu 5. ovog Zakona, nacionalnim parkovima upravlja privredno društvo sa svojstvom pravnog lica, koje treba da ispunjava uslove za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima propisane zakonom kojim je uređena zaštita prirode. Privredno društvo upravlja nacionalnim parkovima na osnovu planova upravljanja i godišnjih programa upravljanja i vrši djelatnost u skladu sa aktom o osnivanju i zakonom. U Članu 41. navodi se da će se Privredno društvo osnovati u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona, a da će do osnivanja privrednog društva nacionalnim parkovima upravljati Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore.

Privredno društvo u vršenju upravljanja nacionalnim parkovima obavlja sljedeće poslove: preduzima mjere i aktivnosti za ostvarivanje utvrđene politike u upravljanju, korišćenju, zaštiti, razvoju i unapređivanju nacionalnih parkova; stara se o sprovođenju plana upravljanja i donosi godišnji program upravljanja; sprovodi mjere zaštite u skladu sa režimom zaštite, kao i druge poslove utvrđene zakonom i aktom o osnivanju.

Pravni osnov za donošenje planova upravljanja nacionalnim parkovima

Pravni osnov je u članu 58. Zakona o zaštiti prirode, koji propisuje da Vlada Crne Gore donosi plan upravljanja na period od pet godina i implementira ga kroz usvajanje godišnjih programa upravljanja. Plan upravljanja zaštićenim prirodnim dobrom je planski dokument kojim se planiraju mjere i aktivnosti zaštite i očuvanja zaštićenog prirodnog dobra, i predstavlja plansku osnovu za upravljanje i korišćenje prirodnog dobra za ekonomske, socijalne i ekološke namjene.

Zakonske odredbe za izradu Plana upravljanja date su i Zakonom o nacionalnim parkovima. Član 14. ovog zakona propisuje da planove upravljanja izrađuje JPNPCG, uz prethodno pribavljeno mišljenje nadležnog ministarstva. Istim članom ovog zakona propisano je da se Godišnji program upravljanja donosi u skladu sa Prostornim planom posebne namjene i Planom upravljanja, uz prethodno pribavljenu saglasnost Ministarstva.

Ostala pravna regulativa: Zakon o šumama (Sl. list CG, br.40/11-dr.zakon, 47/15, br. 77/2024 i 92/2025.); Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 052/16, 073/19, 073/19) sa podzakonskim aktima; Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva (Sl. list CG, br.18/19 i 84/24); Zakon o vodama (Sl. list CG br. 27/07, 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 2/17, 84/18, 084/24); Zakon o divljači i lovstvu (Sl. list CG, br. 52/08, 40/11 i 48/15, 51/25); Zakon o slatkovodnom ribarstvu i akvakulturi (Sl. list CG br.17/18, br.69/25); Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list CG, br. 80/05, br. 59/11 i br.52/16); Zakon o procjeni

uticaja na životnu sredinu (Sl. list CG, br. 59/11, br.75/18); Zakon o zaštiti kulturnih dobara (Sl. list CG, br.49/10, 40/11, 44/17,18/19, 084/24); Zakon o poljoprivrednom zemljištu (Sl. list CG, br. 15/92, 59/92, br. 32/11); Zakon o putevima (Sl. list CG, br. 82/20, br.140/22); Zakon o turizmu i ugostiteljstvu (Sl. list CG, br.2/18,br.4/18.,13/18,25/19,67/19 i 76/20); Zakon o energetici (Sl. list CG, br.5/16, 51/17 i 82/20); Rješenje o stavljanju pod zaštitu rijetkih, proriđenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (Sl. list CG br. 76/06).

Nacionalni park Biogradska gora – zaštićeno prirodno dobro u nacionalnom i međunarodnom kontekstu

Prema Članu 22. Zakona o zaštiti prirode (Sl. list CG br. 054/16, 018/19, 084/24), „*Nacionalni park je prirodno područje kopna ili područje mora, odnosno kopna i mora koje je određeno da štiti ekološki integritet jednog ili više ekosistema za sadašnje i buduće generacije, radi onemogućavanja neadekvatnog korišćenja prirodnih dobara ili drugih štetnih radnji i aktivnosti i obezbjeđivanja duhovnih, naučnih, obrazovnih, rekreativnih potreba i potreba posjetilaca koje su saglasne sa očuvanjem životne sredine i kulture. U nacionalnom parku zabranjeno je vršiti radnje i aktivnosti i obavljati djelatnosti kojima se ugrožava izvornost prirode; Zabrane, izuzeci od zabrana, korištenje prirodnih dobara i ostali aspekti vezani za nacionalne parkove detaljno su propisani Zakonom o nacionalnim parkovima („Sl. list CG“, 028/14, 039/16)“.*

Prema domaćem zakonodavstvu (Zakon o zaštiti prirode i Zakon o nacionalnim parkovima), svi nacionalni parkovi u Crnoj Gori odgovaraju kategoriji II.

Basen rijeke Tare uživa UNESCO zaštitu u okviru programa „Čovjek i biosfera“ (MAB) od 1977. i prostire se na području sedam opština: Žabljak, Kolašin, Mojkovac, Andrijevica, Plužine, Pljevlja i Šavnik. Rezervat biosfere basena rijeke Tare (TRB BR) pokriva površinu od 1820 km² i u okviru ovog velikog rezervata biosfere uključeni su NP Durmitor i NP Biogradska Gora.

Nacionalni park Biogradska Gora uživa poseban međunarodni status kao Važno područje za ptice (Important Bird Area – IBA), Područje od međunarodnog značaja za floru (Important Plant Area - IPA) i kategorisano je kao tzv. Ključna tačka biodiverziteta od Regionalnog značaja (Key Biodiversity Area - KBA).

Nominacija NP Biogradska gora za upis na UNESCO Listu svjetske baštine u okviru proširenja liste Drevnih i netaknutih bukovih šuma Karpata i drugih regiona Evrope

Crna Gora je 2018.godine, zajedno sa više evropskih država u procesu serijske nominacije, kandidovala područje prašumskog rezervata bukve NP Biogradska gora za proširenje UNESCO Svjetske liste Drevnih i netaknutih bukovih šuma Karpata i drugih regiona Evrope („Ancient and Primeval Beech Forests of the Carpathians and Other Regions of Europe“). Nominacioni dosije izradile su stručne službe Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore, u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma. Odlukom Komiteta za Svjetsku baštinu 2021. godine, prašumski šumski rezervat NP Biogradska gora nije uključen u ovu Listu. Komitet je istakao potrebu revizije postojećih propisa, posebno Prostornog plana posebne namjene NP Biogradska gora, kako bi se uskladili sa zaštitom izuzetne univerzalne vrijednosti nominovanog dobra i preporučio izradu odgovarajućeg plana upravljanja turizmom na prostoru NP Biogradska gora. Crna Gora planira da u narednom procesu proširenja ove Liste opet kandiduje prašumski rezervat bukve u NP Biogradska gora.

Nacionalni planski i strateški okvir

Prostorni plan Crne Gore do 2040. godine (Sl. list CG br. 68/25) predstavlja najvažniji planski dokument kojim se planira razvoj i opšta osnova organizacije, korišćenja i uređenja prostora Crne Gore do 2040. godine. Njime se određuju ciljevi, pravila i mjere prostornog, ekonomskog, socijalnog, ekološkog, infrastrukturnog i kulturnoistorijskog razvoja i utvrđuje dugoročna politika racionalnog korišćenja prostora, kroz razvoj svih funkcija i djelatnosti. Planskim konceptom organizacije i uređenja prostora, definiše se: opšta namjena i korišćenje prostora, koncept mreže naselja, plan korišćenja i namjene mora, razvoj privrede, razvoj infrastrukturnih sistema.

Nacionalna strategija održivog razvoja Crne Gore do 2030. godine (NSOR) prepoznaje zaštićena područja, uključujući nacionalne parkove, kao ključne komponente prirodnog kapitala i održivog razvoja države. Strategija ističe potrebu za očuvanjem biodiverziteta i ekosistema kroz unapređenje sistema upravljanja i integraciju sa širim nacionalnim i međunarodnim okvirima zaštite prirode. Takođe se naglašava značaj efikasnog upravljanja zaštićenim područjima, posebno kroz izradu i primjenu planova upravljanja, kao i jačanje institucionalnih kapaciteta. Ova Strategija predviđa uključivanje Crne Gore u mrežu Natura 2000 i razvoj nacionalne ekološke mreže, čime se dodatno podvlači važnost očuvanja vrijednosti nacionalnih parkova.

Posljednja *Nacionalna strategija biodiverziteta i akcioni plan (NBSAP)* urađena je za period za period 2016-2020. godina. Ministarstvo ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera je pokrenulo izradu nove Nacionalne Strategije biodiverziteta sa Akcionim planom. Ovim dokumentom biće definisani nacionalni prioriteti u oblasti biodiverziteta, uz istovremeno ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz međunarodnih sporazuma i procesa pristupanja EU, gdje je zaštita prirode jedan od ključnih elemenata Poglavlja 27.

Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine predstavlja ključni dokument Crne Gore za usmjeravanje aktivnosti u domenu mitigacije i adaptacije na klimatske promjene. Dokument je izrađen u skladu sa nacionalnim razvojnim politikama i međunarodnim obavezama, uključujući ciljeve Pariskog sporazuma i usklađenost sa zakonodavstvom Evropske unije. Zaštićena prirodna područja su prepoznata kao osjetljiva područja izložena efektima klimatskih promjena.

Međunarodni pravni i strateški okvir zaštite

Crna Gora je potpisnica značajnih međunarodnih sporazuma i konvencija iz oblasti životne sredine i zaštite prirode. Ratifikovani i publikovani međunarodni ugovori, shodno članu 9. Ustava Crne Gore (Sl. list CG br. 01/07) predstavljaju integralni dio zakonodavstva i imaju primat u odnosu na nacionalno zakonodavstvo.

Pored Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (CBD, Sl. list SRJ, br.011/01-28), Crna Gora je potpisnica Konvencije o zaštiti svjetske prirodne i kulturne baštine (UNESCO, Sl. list SRJ, br.056/74-1771), Konvencije o močvarama koje su od međunarodnog značaja, posebno kao staništa ptica močvarica (Ramsar konvencija, Sl. list SRJ, br.009/77-675), Konvencije o očuvanju divlje flore i faune prirodnih staništa (Bernska konvencija, Sl. list CG br. 07/08), Konvencije o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija, Sl. list CG br.06/08-147), Konvencije o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje flore i faune (CITES, Sl. list SRJ, br.011/01-3), Arhuska konvencija (Sl. list CG br.77/09), Sporazum o zaštiti afričko-evroazijskih migratornih ptica močvarica (AEWA, Sl. list C br. 01/2011), Sporazum o zaštiti šišmiša u Evropi (EUROBATS, Sl. list CG br. 16/10).

Crna Gora je punopravna članica *Konvencije o biološkoj raznovrsnosti (CBD)* od 2006. godine. Ova Konvencija je globalni sporazum koji ima tri glavna cilja: očuvanje biološke raznolikosti, održivo korišćenje njenih komponenti i pravednu raspodjelu koristi od genetskih resursa. Kroz promovisanje ekosistemskog pristupa, konvencija daje poseban značaj međusobnim odnosima između očuvanja i održivog korišćenja prirodnih resursa i održivog razvoja ljudskih zajednica.

Konvencija o zaštiti svjetske prirodne i kulturne baštine (UNESCO) je međunarodni pravni instrument radi očuvanja, zaštite i promocije prirodnih i kulturnih dobara od izuzetne univerzalne vrijednosti kako bi se sačuvala za buduće generacije.

Konvencija o vlažnim područjima (Ramsarska konvencija) je međunarodni ugovor formiran sa ciljem očuvanja i održivog korišćenja vlažnih područja širom svijeta. Cilj ovog je očuvanje onih područja na Zemlji koja su od presudne važnosti za opstanak biljnih i životinjskih vrsta i njihovih zajednica na vlažnim područjima, od kojih mnoge čovjek koristi i u određenoj mjeri zavisi o njima te kroz mnogostruku korisnu ulogu koju ova područja imaju u životu ljudi.

Konvencija o zaštiti evropskih divljih vrsta i prirodnih staništa (Bernska konvencija) je obavezujući međunarodni pravni instrument u području zaštite prirode s ciljem očuvanja divljih životinja, biljaka i njihovih prirodnih staništa, a posebno ugroženih, osjetljivih i migratornih vrsta i njihovih staništa obavezujući države da integrišu zaštitu prirode u nacionalne politike i planiranje. U okviru Bernske konvencije uspostavljena je Emerald mreža, evropska mreža područja od posebnog značaja za očuvanje prirode koja predstavlja osnovu za dalju integraciju u evropsku mrežu zaštićenih područja Natura 2000. Nacionalni park Biogradska gora je obuhvaćen predloženim EMERALD područjem „Bjelasica” sa kodom ME0000007, ukupne površine 5733 ha.

Konvencija o očuvanju migratornih vrsta divljih životinja (Bonska konvencija - CMS) je jedan je od temeljnih propisa iz područja zaštite prirode, nastao s ciljem očuvanja migratornih vrsta divljih životinja i staništa u čitavom području njihova rasprostranjenja, a posebno vrsta koje imaju nepovoljan konzervacijski status.

Konvencija o međunarodnoj trgovini ugroženim vrstama divlje faune i flore (CITES) je međunarodni sporazum koji reguliše međunarodnu trgovinu ugroženim divljim vrstama. Njen cilj je da spriječi da međunarodna trgovina ugrozi opstanak tih vrsta, kontrolišući uvoz, izvoz i reizvoz zaštićenih vrsta kroz sistem dozvola.

Konvencija o pristupu informacijama o životnoj sredini, učešću javnosti u donošenju odluka i pristupu pravdi (Arhuska konvencija) je međunarodni sporazum koji građanima daje ključna prava u vezi sa životnom sredinom: pravo na pristup informacijama, pravo na učešće u donošenju odluka i pravo na pristup pravosuđu. Cilj joj je da omogući aktivno učešće javnosti u ekološkim politikama i da na taj način doprinese zaštiti životne sredine.

1.2. Osnovne informacije o zaštićenom području

Osnovni podaci	
<i>Naziv zaštićenog područja</i>	Nacionalni park Biogradska gora
<i>Kategorija zaštićenog područja</i>	II
<i>IUCN kategorija zaštićenog područja</i>	II
<i>Nacionalni kod</i>	MNE02200819523
<i>Godina proglašenja zaštićenog područja</i>	20.08.1952.
<i>Naziv akta proglašenja</i>	Zakon o proglašenju šumskih područja Lovćena, Biogradske gore i Durmitora nacionalnim parkovima (Sl. NRČG, br. 16-17/1952). Ukaz o proglašenju Zakona o izmjenama Zakona o proglašenju šumskih područja Lovćen, Biogradska gora i Durmitor nacionalnim parkovima (Sl. list SRČG, br. 10/1965 od 20.04.1965. god.); 2.Zakon o nacionalnim parkovima (Sl.list SRČG, br. 6/1978 od 22.02.1978. god.); 3.Pravilnik o detaljnim granicama nacionalnih parkova "Durmitor", "Biogradska gora" i "Lovćen" (Sl. list SRČG, br. 19/1984 od 30.07.1984); 4.Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o nacionalnim parkovima (Sl.list SRČG, br. 31/1988 od 19.12.1988. god.); 5.Zakon o nacionalnim parkovima (Sl.list RČG, br. 47/1991 od 22.11.1991. god.); 6.Zakon o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 56/2009 od 14.08.2009. god.); 7. Zakon o nacionalnim parkovima (Sl. list CG, br. 28/2014 od 04.07.2014. god.)
<i>Površina</i>	5.650 ha
<i>Središnje koordinate:</i>	42.880416; 19.628148
<i>Nadmorska visina:</i>	832 mnv - 2139 mnv
<i>Administrativne granice</i>	Zakon o nacionalnim parkovima, Sl. list CG, br. 28/2014 od 04.07.2014. god.
<i>Međunarodni status</i>	Basen rijeke Tare uživa UNESCO zaštitu u okviru programa „Čovjek i biosfera“ (MAB) od 1976. godine IPA područje (Important Plant Area); zadovoljava kriterijume A, B i C IBA područje (Important Bird Area), kriterijum B2 i B3 EMERALD - Ukupno 10 tipova staništa i 128 vrsta sa Rezolucije 4 Bernske konvencije. Za stanište u kome dominira Biogradsko jezero vezano je i 114 ugroženih vrsta ptica i brojnih drugih životinja.
<i>Karakteristični ekosistemi</i>	ekosistemi listopadnih šuma ekosistem prašume vodeni i visokoplaninski ekosistemi

<i>Karakteristične vrste</i>	Više od 2000 vrsta biljaka uključujući sljedeće: bukva, jela, smrča, javor, bijeli jasen, planinski javor, planinski brijest, molika i munika, medveđi luk, lopuh, šumarice, lakušičev karanfil, lincura, visibaba. Fauna ptica uključuje grmuše, zebe, sjenice, puzgavci, orao mišar i jastreb. Fauna sisara uključuje srnu, jelena, vuka, medvjeda, puha, vidru i divlju svinju. U Biogradskom jezeru egzistiraju tri autohtone vrste riba: potočna pastrmka, gaovica, peš i dvije neautohtone vrste: zlatovčica i kalifornijska pastrmka. Biogradsko jezero je reproduktivni centar balkanskog endemita grčke žabe i mrmoljka.
------------------------------	--

1.3. Upravljač zaštićenog područja

JPNPCG osnovano je na osnovu Odluke o osnivanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove („Sl. list Crne Gore,“ broj 39/92), a nastavilo sa radom u skladu sa Zakonom o nacionalnim parkovima („Sl. list Crne Gore,“ broj 28/14, 39/16) i Odlukom o organizovanju Javnog preduzeća za nacionalne parkove Crne Gore („Sl. list Crne Gore,“ broj 20/11 od 15.04.2011. godine). Osnivač preduzeća je Skupština Crne Gore.

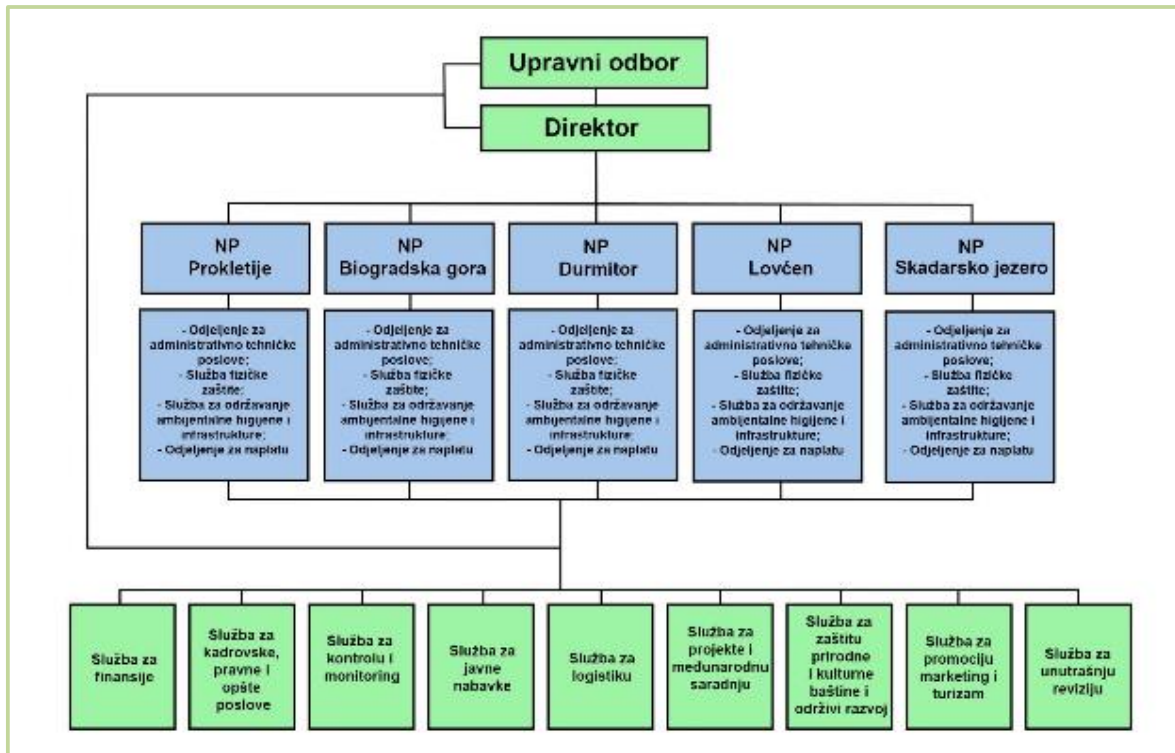
Statut preduzeća je donesen od strane Upravnog odbora dana 09.05.2011. godine, a stupio je na snagu nakon davanja saglasnosti na isti nadležnog Ministarstva održivog razvoja i turizma. Posljednje izmjene i dopune Statuta Preduzeća donesene su 23.03.2023. godine.

U skladu sa navedenim, određene su unutrašnje organizacione jedinice Preduzeća: Nacionalni park Biogradska gora, Nacionalni park Durmitor, Nacionalni park Lovćen, Nacionalni park Skadarsko jezero i Nacionalni park Prokletije.

U okviru organizacionih jedinica, formirane su sljedeće službe i odjeljenja: Služba za fizičku zaštitu, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture, Odjeljenje za administrativno tehničke poslove i Odjeljenje za naplatu.

Radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjenih funkcija na nivou Preduzeća, formirane su Službe zajedničkih poslova sa sjedištem u Podgorici: Služba direktora, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za projekte i međunarodnu saradnju, Služba za finansije, Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, Služba za kontrolu i monitoring, Služba za logistiku i Služba za javne nabavke.

Pored nacionalnih parkova, JPNPCG upravlja Parkom prirode Ulcinjska solana i Spomenikom prirode Botanički vrt Dulovine.

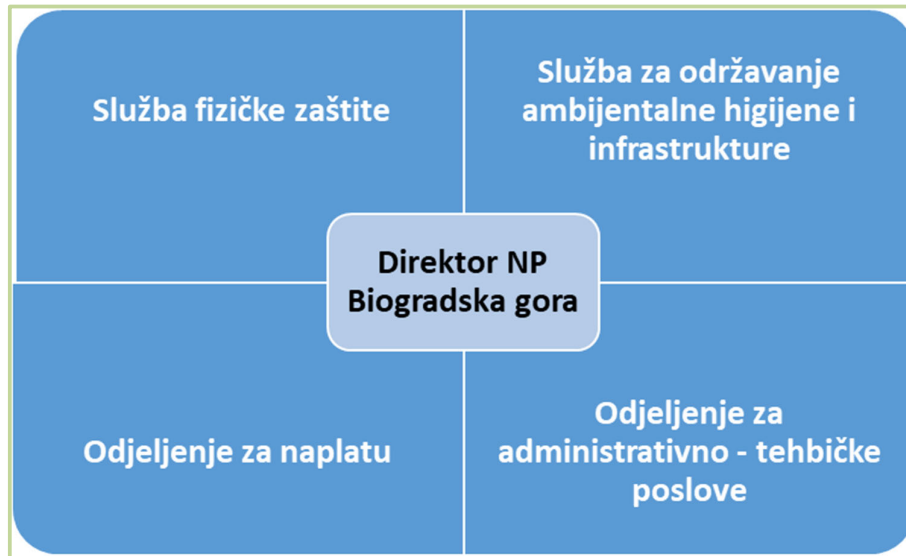
Grafikon 1: Organizacija poslovanja JPNPCG

Direktor Nacionalnog parka Biogradska gora, rukovodi radom organizacione jedinice kao i svim službama, koje obavljaju poslove za potrebe Nacionalnog parka. Nadzire i koordinira sve aktivnosti u Parku i odgovara za rad organizacione jedinice kojom rukovodi.

U okviru ove, kao i u okviru svih organizacionih jedinica Preduzeća, formirane su sljedeće službe i odjeljenja:

- Služba za fizičku zaštitu. Glavni zadatak ove Službe je osigurati sigurnost i zaštitu imovine Nacionalnog parka Biogradska gora. To uključuje patroliranje terenima, nadzor na ulazima i izlazima, reagovanje na incidente, sprječavanje krivolova, kao i sve druge aktivnosti koje doprinose fizičkoj zaštiti Parka.
- Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture. Služba je odgovorna za održavanje higijene i čistoće unutar Parka, uključujući čišćenje staza, otpada itd. Takođe, brine se o održavanju mobilijara, kao i infrastrukture u Parku (puteva, staza, mostova i sl.).
- Odjeljenje za administrativno tehničke poslove. Odjeljenje obavlja administrativne poslove vezane za upravljanje Parkom, kao što su: vođenje evidencije, priprema dokumentacije, komunikacija s nadležnim organima i sl. Takođe, brine se o tehničkim aspektima Parka, kao što su održavanje vozila, opreme i sl.
- Odjeljenje za naplatu. Odjeljenje se bavi poslovima vezanim za naplatu ulaznica ili drugih taksi koje se primjenjuju u Parku.

Svaka od ovih službi / odjeljenja ima svoj specifičan zadatak i doprinosi efikasnom upravljanju i očuvanju Nacionalnog parka Biogradska gora, omogućavajući posjetiocima ugodno iskustvo u prirodnom okruženju.

Grafikon 2: Organizacija poslovanja NP Biogradska gora

1.4. Proces izrade plana upravljanja

Izrada Plana upravljanja Nacionalnim parkom Biogradska gora predstavlja složen, višefazan proces, koji obuhvata analizu postojećeg stanja, definisanje strateških ciljeva, konsultacije sa zainteresovanim stranama i lokalnom zajednicom, javne rasprave i konačno usvajanje dokumenta. Cjelokupan proces zasnovan je na principima stručnosti, inkluzivnosti i transparentnosti, s ciljem da Plan odgovori na potrebe zaštite prirode i održivog razvoja. Ovaj proces odvija se kroz sljedeće faze:

Pripremna faza: Prikupljanje i analiza relevantnih podataka o Nacionalnom parku Biogradska gora; pregled važećih zakonskih okvira, međunarodnih konvencija, strateških i prostorno-planskih dokumenata; Formiranje radne grupe zadužene za izradu Plana na nivou Javnog preduzeća za Nacionalne parkove Crne Gore, uključujući saradnike iz organizacione jedinice nacionalnog parka Biogradska gora.

Analiza stanja i identifikacija problema: Definisanje i procjena stanja prirodnih, socio-ekonomskih i kulturnih vrijednosti Parka; Identifikacija ključnih izazova i prijetnji po očuvanje prirodnih i kulturnih vrijednosti; Dobijanje smjernica za izradu Plana, zasnovanih na nacrtu *Priručnika za izradu planova upravljanja zaštićenim područjima u Crnoj Gori*, koje služe kao polazna osnova za proces planiranja.

Definisanje vizije, ciljeva i mjera: Definisanje vizije, postavljanje dugoročnih ciljeva upravljanja; Formulisanje specifičnih ciljeva i aktivnosti za ostvarenje postavljenih ciljeva; Razrada indikatora specifičnih ciljeva i indikatora sprovođenja aktivnosti radi praćenja implementacije Plana.

Uključivanje zainteresovanih strana: Organizovanje participativnih sastanaka sa predstavnicima lokalnih zajednica, stručnjacima iz oblasti bioloških nauka, civilnim sektorom i drugim relevantnim akterima; Uključivanje predstavnika turističkog sektora, poljoprivrednika i lokalne privrede radi postizanja balansa između zaštite prirode i održivog razvoja; Prikupljanje sugestija i komentara putem javnih rasprava i digitalnih platformi.

Izrada nacrt i revizija nacrt dokumenta: Na osnovu prikupljenih podataka i sugestija izrađuje se nacrt Plana upravljanja; Sprovođenje radionica zajedničkih službi, zaposlenih iz organizacione jedinice NPBG i angažovanim ekspertima za izradu Plana upravljanja. Radionice su dizajnirane da se zajednički postavi tabela Akcionog plana, na način koji najefektivnije adresira ranije definisane ciljeve i izazove, te da se osigura usklađenost sa najboljom praksom.

Usvajanje i implementacija: Prezentacija konačne verzije nacrt Plana dostavlja se upravnom odboru JPNPCG koji usvaja dokument, zatim i nadležnim institucijama: Agenciji za zaštitu životne sredine i Ministarstvu ekologije, održivog razvoja i razvoja sjevera; Donošenje formalne odluke o usvajanju Plana; zatim na osnovu prihvaćenog Plana upravljanja pristupa se izradi godišnjeg Programa upravljanja NPBG, kojim se planiraju operativni koraci i definišu rokovi i odgovornosti za sprovođenje aktivnosti; Kontinuirano praćenje i evaluacija implementacije Plana zasniva se na Izveštajima realizacije jednogodišnjeg programa, uz mogućnost prilagođavanja mjera novim izazovima i potrebama koji je u korelaciji sa adaptivnim menadžmentom predloženim u Priručniku za izradu Planova upravljanja.

Ovako postavljen proces, zasnovan na principima inkluzivnosti i transparentnosti, omogućava da Plan upravljanja Nacionalnim parkom Biogradska Gora odgovori na zahtjeve zaštite prirode i održivog razvoja, i na kraju da doprinese unapređenju kvaliteta života lokalnog stanovništva.

Participacija lokalne zajednice u proces izrade Plana upravljanja: Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore, formiralo je radnu grupu zaduženu za izradu dokumenta sastavljenu od stručnih saradnika zajedničkih stručnih službi i zaposlenih iz Nacionalnog parka Biogradska gora.

Proces izrade Plana upravljanja nacionalnim parkom Biogradska gora sproveden je kroz inkluzivan i transparentan pristup, koji je obuhvatio saradnju širokog spektra učesnika – od državnih institucija i stručnih organizacija, do predstavnika lokalnih zajednica, nevladinog sektora i turističkih subjekata. Polazeći od činjenice da lokalna zajednica ima važnu ulogu u očuvanju i razvoju Parka, njihovo znanje, iskustvo i izražene potrebe predstavljale su smjernice za oblikovanje određenih ciljeva i aktivnosti Plana. Tokom izrade dokumenta organizovani su participativni sastanci sa predstavnicima lokalnih zajednica, poljoprivrednim proizvođačima, turističkim operaterima i drugim akterima iz područja koja gravitiraju Parku. Prikupljene sugestije i predlozi lokalne zajednice integrisani su u nacrt Plana upravljanja, što je doprinijelo da dokument prepozna i osnaži njihovu ulogu u procesu izrade.

U tom kontekstu organizovana su tri participativna sastanka. Tokom participativnih sastanaka diskutovalo se o ključnim pitanjima vezanim za očuvanje prirodnih vrijednosti, mogućnostima unapređenja turističke ponude, razvoju infrastrukture i prioritetima u zajedničkom upravljanju resursima.

Uspješna implementacija Plana u velikoj mjeri da zavisi od aktivnog učešća lokalne zajednice. Kroz partnerstva sa upravljačem Parka, lokalna zajednica će se uključiti u realizaciju konkretnih aktivnosti - od zaštite prirode i edukacije, do razvoja turističke i poljoprivredne ponude koja je u skladu sa principima održivosti. Jačanjem kapaciteta, podsticanjem lokalnih inicijativa i ostvarivanjem kontinuirane komunikacije, Plan upravljanja nastoji da lokalnom stanovništvu omogući aktivnu ulogu u oblikovanju budućnosti Parka, uz istovremeno unapređenje kvaliteta života i očuvanje zajedničke baštine Parka.

2. OPIS PODRUČJA

2.1. Geografski položaj i prostor

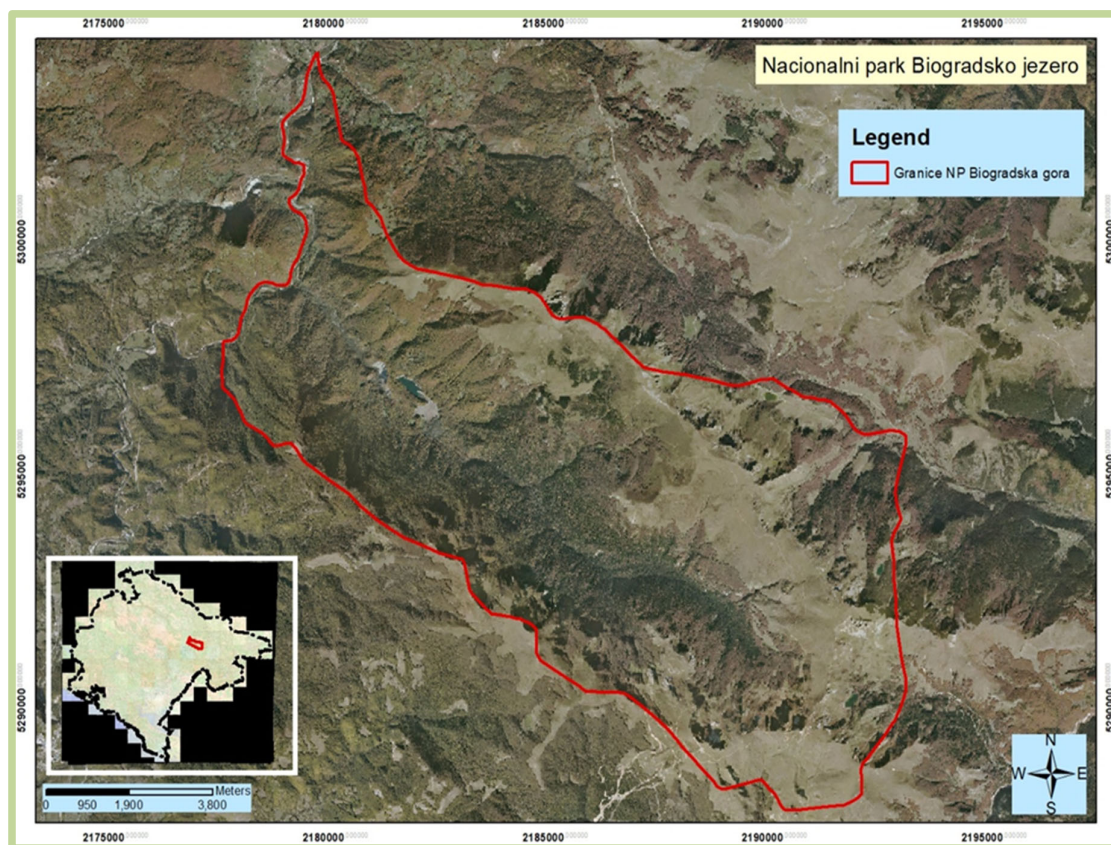
Biogradska gora, istoimeni nacionalni park, nalazi se na sjeveroistoku Crne Gore, u sklopu planinskog masiva Bjelasice, čiji centralni dio čini naše najpoznatije ledničko jezero-Biogradsko, koje se nalazi na nadmorskoj visini od 1094 mnv i koje je okruženo jednom od tri preostale prašume u Evropi. Najniži djelovi parka se graniče sa rijekom Tarom, a na vrhovima Bjelasice koje se nalaze unutar parka smještena su lednička jezera: Pešića, Šiško, Ševarine, Veliko Ursulovačko i Malo Ursulovačko.

Geografske koordinate parka su: N 42.880416; E 19.628148

Najbliži grad u okruženju parka je Kolašin udaljenosti od oko 5 km, a administrativno parku pripadaju i teritorije opština Mojkovac i Berane. Od glavnog grada Podgorice, nakon izgradnje dionice auto puta Podgorica-Mateševo, udaljen je svega 50 km.

Površina parka na koji se odnosi Plan upravljanja iznosi 5620 ha, od čega je površina prašumskog rezervata 1600 ha.

Buffer ili zaštitna zona parka shodno postojećoj prostorno planskoj dokumentaciji iznosi 14400 ha.

Mapa 1: Geografski položaj NP Biogradska gora

2.2. Prirodne vrijednosti

2.1.1. Klima

Sa srednjom godišnjom temperaturom vazduha od oko 4 - 6°C NP Biogradska Gora pripada hladnijim oblastima Crne Gore. Najhladniji mjesec je januar, sa prosječnom temperaturom oko 2°C, a najtopliji jul mjesec, sa temperaturom oko 17°C. U prosjeku 250 dana godišnje područje parka ima srednju dnevnu temperaturu veću od 0°C. Period sa srednjom dnevnom temperaturom iznad 10°C je znatno kraći i iznosi oko 60 dana u godini. Maksimalna temperatura vazduha je u avgustu mjesecu i može dostići 34°C. Minimalne temperature vazduha se javljaju u rano proljeće i mogu pasti ispod - 30°C. Ovakav temperaturni režim uslovljava duge i hladne zime, relativno kratka i svježija ljeta i slabije izražena prelazna godišnja doba.

Na količinu i godišnji raspored padavina utiče opšta atmosferska cirkulacija i orografija terena koja uslovljava pojavu velikih razlika u količinama padavina na relativno malim rastojanjima. Najveća količina padavina javlja se u periodu od oktobra do decembra mjeseca, a najmanja u julu i avgustu mjesecu. Područje parka se odlikuje i visokom učestalošću padavina. Višegodišnji prosjek pokazuje da ovo područje ima preko 150 kišnih dana. Srednja godišnja količina padavina iznosi oko 2000 l/m². Ovaj parametar je veoma varijabilan, pa se odstupanja od prosjeka kreću u granicama $\pm 20\%$ od ukupne godišnje količine. Novembar kao najkišovitiji mjesec dobija oko 270 l/m², a jul kao najsuvlji mjesec oko 90 l/m².

U prosjeku prvi dan sa pojavom snježnog pokrivača javlja se sredinom novembra mjeseca, a posljednji sredinom aprila. Dakle, više od trećine svih padavinskih dana na području Biogradske gore su dani sa snježnim padavinama, kojih u godišnjem prosjeku ima oko 55. Maksimalno zabilježeno trajanje perioda sa snježnim pokrivačem se kreće do 90 dana u godini, a minimalno oko 15 dana u godini. Srednje maksimalne visine snježnog pokrivača se veoma razlikuju zavisno od zone Parka i kreću se od 100 cm u zapadnoj, do 200 cm u centralnoj i istočnoj zoni.

Najčešće duvaju vjetrovi iz sjevernog pravca, dok su oni iz južnog kvadranta znatno ređi. Sjeverni vjetrovi su izraženi u zimskom periodu godine, kada imaju i najveću jačinu. Južni vjetrovi preovlađuju tokom proljeća i jeseni. U godišnjoj raspodjeli vjetra 25% strujanja otpada na sjeverne vjetrove, dok su južni vjetrovi upola manje zastupljeni i na njih otpada oko 12% godišnjih vazdušnih strujanja. Gotovo polovina dana u godini (i to u ljetnjem periodu) karakterišu tišine. Višegodišnja mjerenja pokazuju da trajanje sijanja sunca na području Parka iznosi oko 1900 sati godišnje. Najsunčaniji mjesec je avgust sa oko 280 sunčanih sati, dok najmanje sunčanih sati ima februar, oko 60 sati. Zbog evidentnih klimatskih promjena, tokom posljednjih decenija dolazi do promjena u godišnjem hodu ovog meteorološkog parametra, pa se maksimum osunčavanja češće veže za jul, a minimum za decembar mjesec.

Srednja godišnja relativna vlažnost vazduha je visoka i iznosi 70-80%. Najveću srednju mjesečnu relativnu vlažnost ima januar mjesec (oko 85%) a najnižu avgust (oko 70%). U ljetnjem periodu godine relativna vlažnost se kreće oko 75%.

2.1.2. Biodiverzitet

Flora i vegetacija

Bogatstvo flore i vegetacije NP Biogradska gora, kao i mozaičan raspored vegetacijskih jedinica predstavlja najbolji odraz raznovrsnosti i kompleksnosti ekoloških faktora i njihovog uzajamnog djelovanja.

Barbarea balcana, Dianthus nitidus subsp. lacusicii

Područje Parka se odlikuje izvanrednim specijskim i ekosistemskim diverzitetom koji ga svrstavaju u jedan od značajnih prostora i centara biološke raznovrsnosti na Balkanskom poluostrvu, pa i šire. Veliki broj raznovrsnih, dinamičnih i složenih ekosistema, bogatstvo vrsta flore različitog nastanka i starosti, visok stepen refugijalnosti staništa kao i značajan broj endemičnih i reliktnih biljnih vrsta su rezultat biogeografskog položaja planine Bjelasice kao i specifične istorije i evolucije živog svijeta od tercijera, preko ledenog doba, do današnjih dana. Dominantno obilježje Nacionalnog parka su šumski ekosistemi, a pored njih i ekosistemi gorskih i subalpskih mezofilnih livada endemične sveze *Pancicion*, ekosistemi planinskih rudina na silikatima (endemskog reda *Seslerietalia comosae*) i na krečnjacima (endemskog reda *Capidetalia dinaricai*), ekosistemi planinskih vriština na silikatima i na krečnjacima, ekosistemi niskih cretova, ekosistemi pukotina stijena, ekosistemi sipara, kao i vodeni ekosistemi glacijalnih jezera, rijeka i fluvijalnih kanala.

Najznačajnija prirodna vrijednost nacionalnog parka Biogradska gora je prašumski rezervat u slivu Biogradske rijeke i Jezeršnice, površine 1600 ha, u kojem je uspostavljen najstroži stepen zaštite.

U Studiji revizije za NP Biogradska gora (Nacrt), iz 2020. godine, navodi se da područje Nacionalnog parka odlikuje prisustvo 1092 taksona (vrsta i podvrsta) vaskularne flore, kao i da taj broj nije konačan.

Od ukupnog broja registrovanih taksona, 47 taksona se nalazi na nacionalnim i međunarodnim listama zaštićenih vrsta. Nacionalnom legislativom (Sl. list RCG 76/06) je zaštićen 41 takson. Izdvajaju se *Gentianella pevalekii* i *Viola orphanidis* subsp. *nicolae* (endemi CG), *Dianthus nitidus* subsp. *lacusicii* (endem CG, Ko), endemski borovi *Pinus peuce* i *Pinus heldreichii*, kao i ugrožene vrste poput lincure *Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*. Osim nacionalnim zakonodavstvom, po osnovu Annex-a II i IV Direktive o staništima (Council Directive 92/43/EEC) zaštićena su 3 taksona: *Eryngium alpinum*, *Dianthus nitidus* subsp. *lacusicii* i *Tozzia alpina* subsp. *carpathica*, zatim 3 taksona po osnovu Annex-a V Direktive o staništima: *Arnica montana*, *Galanthus nivalis* i *Gentiana lutea* subsp. *symphyandra*, kao i 18 vrsta iz familije orhideja koje imaju međunarodnu zaštitu po osnovu CITES konvencije.

Kao međunarodno značajna staništa definisana su ona koja se nalaze na aneksima EU Direktive o staništima (Council Directive 92/43/EEC). U NP Biogradska gora je zabilježeno 29 međunarodno značajnih tipova staništa:

- 3130 Obale oligotrofnih do mezotrofnih stajacih voda sa amfibijском vegetacijom *Littorelletea uniflorae* ili *Isoeto-Nanojuncetea*;
- 3140 Tvrdе oligo-mezotrofne vode sa dnom obraslim harama (*Chara* sp.);
- 3150 Prirodne eutrofne vode sa vegetacijom *Magnopotamion* i *Hydrocharition*;
- 3220 Šljunkovite obale planinskih rijeka obrasle zeljastom vegetacijom;
- 3240 Obale planinskih rijeka obrasle sivom vrbom (*Salix eleagnos*);
- 4060 Alpijske i borealne vrištine;
- *4070 Klekovina bora (*Pinus mugo*) i dlakave alpske ruže *Rhododendron hirsutum*;
- 4080 Subarktičke i alpijsko-borealne sastojine planinskih vrba (*Salix* sp.);
- 5130 Formacije kleke (*Juniperus communis*) u vrištinama ili karbonatnim travnjacima;
- 6150 Alpijski i subalpijski silikatni travnjaci;

- 6170 Alpijski i subalpijski karbonatni travnjaci;
- 6210 Poluprirodni suvi travnjaci sa facijecima žbunjaka (*Festuco-Brometalia*);
- *6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdače (*Nardus stricta*);
- 6430 Hidrofilne visoke zeleni on nizina i gorskog do alpijskog pojasa;
- 6450 Sjeverne borealne aluvijalne livade;
- 6520 Gorske livade košanice;
- 7140 Prelazne tresave;
- *7220 Izvori sa formacijama sedre (*Cratoneurion*);
- 7230 Alkalne tresave;
- 8110 Silikatni planinski i alpijski sipari (*Androsacetalia alpinae*);
- 8140 Istočnomediterranski sipari;
- 8210 Krečnjake stijene sa hazmofitskom vegetacijom;
- 8220 Silikatne stijene sa hazmofitskom vegetacijom;
- 8230 Silikatne krhotine;
- 9110 Acidofilne bukove šume (*Luzulo-Fagetum*);
- 91K0 Ilirske bukove šume (*Aremonio-Fagion*);
- *9180 Reliktne šume velikih nagiba i klisura (*Tilio-Acerion*);
- 9410 Acidofilne planinske šume smrče (*Vaccinio-Piceetea*);
- 95A0 Šume munike i moličke visokih oromediteranskih planina.

Šumski ekosistemi

Prema zakonu o šumama (član 34), šumski ekosistemi Nacionalnog parka čine šume posebne namjene sa izraženim prirodnim karakteristikama i očuvanom strukturom. Ove šume imaju značajnu ulogu u očuvanju biodiverziteta, zaštiti zemljišta, regulaciji vodnih režima i ublažavanju, adaptacije i istraživanja efekata klimatskih promjena. Osnovna namjena šuma unutar Parka definisana je zakonom i usmjerena na očuvanje prirodnih vrijednosti, naučno-istraživačke aktivnosti, obrazovanje, odmor i rekreaciju.

Šumski ekosistemi prašumskog porijekla na području NP Biogradska gora predstavljaju najznačajniji segment ukupne prirodne baštine ovog prostora. Njihova jedinstvenost ogleda se u očuvanoj strukturi, prirodnoj dinamici i dugotrajnoj ekološkoj stabilnosti, koje su rezultat minimalnog uticaja čovjeka kroz istoriju. Ovi ekosistemi čuvaju složene odnose između vrsta, strukturnu raznolikost i prirodne sukcesivne procese koji traju stotinama godina.

Karakteristično za ove šume je izražena slojevitost, horizontalna i vertikalna diferencijacija, prisustvo različitih razvojnih stadijuma stabala, od podmlatka do stabala u fazi raspadanja, što doprinosi visokom stepenu biodiverziteta i stvaranju mikrostanišnih uslova za veliki broj organizama. Prisustvo i količina mrtvog drveta, dubećeg drveta, kao i drugi ekološki uticaji, ključni su pokazatelji prirodnosti i prašumskog karaktera ovih šuma. Prostorna raspodjela sklopljenih, razrijeđenih i prekinutih sastojina odražava prirodne procese sukcesije i regeneracije, koji se odvijaju bez većih ljudskih intervencija.

Vegetacijska struktura šuma karakteriše se visokim stepenom heterogenosti, sa izraženom vertikalnom i horizontalnom diferencijacijom. Identifikovano je ukupno šesnaest različitih biljnih zajednica koje predstavljaju karakteristične šumske ekosisteme ovog područja. U nižim predjelima, između 500 i 600 mnv, u području oko rijeke Tara pa uzvodno ka Biogradskom jezeru, prevlađuju zajednice hrastova medunca i cera, dok su na višim visinama prisutne kitnjaste hrastove šume i mješovite šume kitnjaka i cera. Porastom nadmorske visine javljaju se brdske bukove šume, zatim bukovo-jelove zajednice koje se na sjevernim ekspozicijama prostiru do oko 1 300 mnv.

Na zapadnim stranama, do 1100mnnv, dominira prirodni sistem bukovih šuma sa seslerijom, iznad kojeg se prostire mješovita bukovo-jelova šuma. Iznad 1 300m razvijene su zajednice jelovih šuma subalpskog karaktera koje dosežu visine do 2 000 m. Na nadmorskim visinama između 1500 i 1800 m dominiraju šume bora krivulja koje čine gornju granicu šumske vegetacije.

Tabela 1: Pregled vrijednosti površina različitih kategorija zemljišta u odnosu na ukupnu površinu Parka

Kategorija zemljišta	Površina (ha)	Površina (%)
Šuma	3 250	57,52
Šumsko zemljište	75	1,33
Nije šuma i nije šumsko zemljište	2 325	41,15
Ukupno:	5 650	100

Dendroflora Parka obuhvata približno devedeset drvenastih vrsta, organizovanih u više šumskih zajednica. Najzastupljenije su bukove i bukovo-jelove šume, sa značajnim prisustvom planinskog javora, jasena, smreke, jove i bora krivulja. Neke zajednice, poput smrekovih šuma i šuma crne johe, lokalno su raspoređene, naročito unutar prašumskih rezervata i drugih zona zaštite Parka.

Šumske sastojine su prirodnog porijekla, sa dominantno prirodno obnovljenim visokim sastojinama koje pokrivaju cijelu šumsku površinu Parka. Najveći udio zauzimaju zrele sklopljene sastojine bez podmlatka, sa dominantnim prečnikom stabala većim od 50 cm prsnog prečnika, koje obuhvataju 44,4% ukupne šumske površine. Razrijeđene zrele sastojine istih karakteristika pokrivaju 14,2% površine. Površine sa visokim stepenom sklopljenosti (između 0,7 i 1,0) čine više od 70% ukupne površine, što odražava očuvanu strukturu i prirodni karakter ovih šuma.

Tabela 2: Ukupna površina i drvna zapremina šumskih sastojina u NP Biogradska gora

Sastojinska pripadnost	Ukupna površina u NP		
	Površina (ha)	Zapremina (m³)	V (m³/ha)
Šume crnog graba i crnog jasena	25	325,8	13,0
Šume bukve	1 350	559 069,5	414,1
Šume jele i bukve	1 275	789 197,1	619,0
Šume jele, smrče i bukve	375	220 566,7	588,2
Šume jele i smrče	75	27 662,2	368,8
Šume smrče	25	22 035,1	881,4
Šume munike	25	18 739,6	749,6
Šume moliike	25	2 668,6	106,7
Šume bora krivulja	25	-	-
Ostale šume gdje dominiraju lišćarske vrste drveća	50	28 565,2	571,3

Prekinut i rijedak sklop registrovan je na 14,6% površine i najčešće je rezultat prirodnih faktora, uključujući orografske uslove i abiotička pritiske. Žbunasta vegetacija prisutna je na 4,4% ukupne šumske površine. Podmladak je evidentiran na 69,4% šumskih površina, a jednu trećinu čini podmladak ispod 1,3m visine, dok dvije trećine čini podmladak iznad te visine. Ova struktura podmlatka ukazuje na aktivne prirodne procese obnove šuma.

Gljive

Na osnovu literaturnih podataka na području NP Biogradska gora prisutno je 248 vrsta gljiva, a na širem području Bjelasice znatno više, od čega razdjelu *Ascomycota* pripadaju 33 vrste, dok je iz razdjela *Basidiomycota* konstatovano 215 vrsta. Od do sada registrovanih vrsta u NP Biogradska gora, 32 vrste su značajne sa aspekta zaštite: *Ascobolus sacchariferus*, *Astraeus hygrometricus*, *Cantharellus cinereus*, *Clavariadelphus pistillaris*, *Geastrum triplex*, *Grifola frondosa*, *Gyrodon lividus*, *Gyroporus cyanescens*, *Gyromitra gigas*, *Gyromitra parma*, *Hericium alpestre*, *Hericium coralloides*, *Hygrocybe citrinovirens*, *Hygrocybe intermedia*, *Hygrocybe spadicea*, *Hymenoscyphus albopunctus*, *Inonotus radiatus*, *Lactarius acris*, *Lactarius lilacinus*, *Lactarius volemus*, *Mitrophora semilibera*, *Mycenastrum corium*, *Neolentinus adhaerens*, *Phaeolepiota aurea*, *Phylloporus pelletieri*, *Polyporus tuberaster*, *Polyporus umbellatus*, *Pycnoporus cinnabarinus*, *Rutstroemia conformata*, *Strobilomyces strobilaceus* i *Tapesia fusca*. Od 32 vrste njih 12 je zaštićeno nacionalnim zakonom i nalaze se na Preliminarnoj listi makromiceta Crne Gore: *Cantharellus cinereus*, *Gyrodon lividus*, *Gyroporus cyanescens*, *Gyromitra gigas*, *Hericium coralloides*, *Hygrocybe intermedia*, *Hygrocybe spadicea*, *Lactarius acris*, *Neolentinus adhaerens*, *Phylloporus pelletieri*, *Polyporus umbellatus* i *Strobilomyces strobilaceus*.

Fauna beskičmenjaka

Lepidoptera – leptiri

Leptiri predstavljaju značajnu grupu insekata, čiji status može poslužiti kao pouzdan pokazatelj stanja ekosistema. Njihova osjetljivost na promjene u staništima, klimatske promjene i međusobnu povezanost sa drugim vrstama (biljkama, mravima, parazitoidima) čini ih prioritetnom grupom za očuvanje u okviru zaštićenih područja. Nacionalni park Biogradska gora, pruža pogodno stanište za veliki broj leptira, ali istovremeno zahtijeva aktivno praćenje i strateško upravljanje ovom grupom organizama.

Na području Nacionalnog parka do sada je registrovano 137 vrsta leptira (dnevni i noćni). Među njima se nalaze i vrste od međunarodnog značaja, uključujući one sa Aneksa EU Direktive o staništima (npr. *Phengaris arion*, *Phengaris nausithous*, *Phengaris teleius*).

Tabela 3: Vrste ugrožene na nacionalnom i međunarodnom nivou

Naziv vrste	IUCN kategorija	IUCN kriterijum	Bern	CITES	Zaštita u CG	HD EU dodaci
<i>**Papilio machaon</i>	LC	-	-	-	DA	-
<i>**Iphiclide podalirius</i>	LC	-	-	-	DA	-
<i>*Parnassius apollo</i>	NT	A2c	II	-	DA	IV
<i>*Parnassius mnemosyne</i>	NT	A2c	II	II	DA	IV
<i>Lycaena dispar</i>	NT	-	II i IV	-	-	II
<i>Polyommatus eroides</i>	LC	-	-	-	-	-
<i>Euphydryas aurinia</i>	LC	-	II	-	-	II i IV
<i>Euphydryas maturna</i>	VU	A2c	II i IV	II	-	II
<i>Euplagia quadripunctaria</i>	LC	-	II	-	-	-

*Vrste sa Aneksa IV Direktive o staništima; ** Vrste zaštićene samo na nacionalnom nivou
 Legenda: LC - Least concern (najmanja briga); NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta)

Coleoptera – tvrdokrilci

Tvrdokrilci predstavljaju jednu od najbrojnijih i ekološki najvažnijih grupa insekata. Posebno značajnu grupu čine saproksilne vrste, vezane za mrtvo i živo drvo, koje direktno doprinose očuvanju šumskih ekosistema i stabilnosti prirodnih procesa, ali koje u slučajevima naglog porasta brojnosti, mogu prouzrokovati značajne štete i narušiti vitalnost pojedinih sastojina. U NP Biogradska gora nisu sprovedena sistematska istraživanja tvrdokrilaca, pa su podaci o diverzitetu i stanju populacija fragmentarni i ograničeni. Uprkos tome, zabilježene su vrlo značajne vrste, uključujući i endemite: *Omphorus bjelasicensis* - vrsta opisana kao nova za nauku upravo sa prostora Biogradske gore, *Carabus parreyssi parreyssi*, *Carabus intricatus liburnicus*, *Trechus priapus*, *Molops curtulus marani* i *Aphinus acutangulus*.

Tabela 4: Vrste od međunarodnog i nacionalnog značaja

Naziv vrste	IUCN kategorija	IUCN kriterijum	Bern	CITES	Zaštita u CG	HD EU dodaci
<i>Rosalia alpina</i>	VU	A1c	II i IV	-	-	-
<i>Morimus funereus</i>	VU	-	II	-	-	-
<i>Osmoderma eremita</i>	NT	A1c	II i IV	II	DA	-
<i>Carabus variolosus</i>	NE	B1ab	II i IV	-	-	-

Legenda: NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta); NE - Not Evaluated (nije procijenjeno)

Odonata – vilini konjici

Vilini konjici su drevna grupa insekata širokog rasprostranjenja, čiji životni ciklus je usko vezan za vodene površine – jezera, rijeke, bare i močvare. Sistematska istraživanja vilinih konjica u NP Biogradska gora nijesu sprovedena, a publikovani podaci su veoma oskudni. Zabilježene vrste od međunarodnog značaja: *Cordulegaster heros* (NT, Aneksi II i IV Direktive o staništima EU) i *Coenagrion ornatum* (NT, Aneks II Direktive o staništima EU). Prostor Parka obuhvata oligotrofna jezera, potoke, rijeke i bara, što predstavlja potencijalna staništa za veći broj vrsta vilinih konjica.

Syrphidae – osolike muve

Istraženost osolikih muva u NP Biogradska gora je nedovoljna, i potrebna su sistematska istraživanja radi dokumentovanja svih prisutnih vrsta i procjene njihove brojnosti. Prema literaturnim podacima, na području Parka registrovane su 94 vrste osolikih muva, od kojih 29 vrsta ima poseban zoogeografski značaj. Neke od registrovanih vrsta, kao što su *Brachypalpus chrysites*, *Hammerschmidtia ferruginea* i *Pipizella bispina*, smatraju se ugroženim u evropskom kontekstu. Pad brojnosti je evidentan kod stenovalentnih i stenofagnih vrsta, kao i kod akvatičnih / poluakvatičnih vrsta čije larve žive u močvarnim staništima, te kod saproksilnih vrsta koje zavise od starih šuma sa panjevima i trulim stablima.

Gastropoda – puževi

Dosadašnja istraživanja ovog područja vršena su djelimično, prije više decenija, prvenstveno od strane stranih malakologa, pružajući osnovni uvid u stanje ove grupe organizama.

NP Biogradska gora obiluje šumskim područjima, što predstavlja idealne uslove za kopnene puževe. Na osnovu literaturnih podataka i terenskih istraživanja, utvrđen je 41 takson puževa (vrste i podvrste), iz 25 rodova i 13 familija. Među njima je 12 endema Crne Gore ili Balkana: *Bithinella schmidtii luteola*; *Napaeopsis cefaonica*; *Lehmania bruneri*; *Herilla jabucica excedens*, *Herilla jabucica interrupta*; *Herilla jabucica jabucica*; *Malacolimax mrazeki*; *Helix vladika*; *Deroceras turcicum*; *Helicigona pouzolzi pouzolzi* i *Helicigona serbica*.

Fauna riba

U kontaktnim vodama rijeke Tare, nađene su sljedeće vrste (Tabela 5):

Tabela 5: Ihtiofauna NP Biogradska gora

Naziv vrste	IUCN kategorija	IUCN kriterijum	HD EU dodaci
<i>Salmo labrax</i> m. <i>fario</i> (potočna pastrmka)	LC	-	-
<i>Hucho hucho</i> (mladica)	VU	A3cde	-
<i>Thymallus thymallus</i> (lipljen)	LC	-	-
<i>Barbus balcanicus</i> (potočna mrena)	LC	-	-
<i>Chondrostoma nasus</i> (skobalj)	LC	-	-
<i>Phoxinus phoxinus</i> (gaovica)	LC	-	-
<i>Cottus gobio</i> (peš)	LC	-	II

Legenda: LC - Least concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta)

Potočna pastrmka, mladica i lipljen su u sportsko lovnom smislu vrlo cijenjene vrste, odnosno u svim vodama Crne Gore smatraju se za najatraktivnije. Pored ovih vrsta za sportski ribolov interesantne su i dvije ciprinidne vrste, *Barbus balcanicus* i *Chondrostoma nasus*, ali pored salmonidnih vrsta bivaju zanemarene.

Od ovih vrsta najbrojnija je potočna pastrmka (*Salmo labrax* m. *fario*), zatim lipljen (*Thymallus thymallus*) i mladica (*Hucho hucho*).

Navedene vrste riba mogu se naći u cijelom toku rijeke Tare i kontaktnih voda Jezeršnice koja pripada Nacionalnom parku.

U Biogradskom jezeru prisutne su potočna pastrmka i gaovica.

Fauna vodozemaca

Na osnovu dostupnih literaturnih podataka na području NP Biogradska gora potvrđeno je prisustvo 11 vrsta vodozemaca. Među njima, vrste poput grčke žabe (*Rana graeca*) i livadske žabe (*Rana temporaria*) formiraju vjerovatno najbrojnije populacije u Crnoj Gori. Biogradsko jezero i ušće Biogradske rijeke predstavljaju važne lokalitete za brojne vrste vodozemaca, od kojih su mnoge vrste nacionalno i međunarodno zaštićene. Od ukupno 11 zabilježenih vrsta vodozemaca, 8 pripada redu *Anura* (žaba) među kojima je grčka žaba (*Rana graeca*) balkanski endem, dok su 3 vrste iz reda *Urodela* (daždvenjaci).

Biogradsko jezero, značajan je eproduktivni centar i optimalno stanište za grčku žabu (*Rana graeca*), balkanskog endema i prirodne rijetkosti. Osim nje, u ovom području prisutne su i druge vrste, poput mrke žabe (*Rana fusca*), kao i mrmoljci iz rodova *Ichthyosaura* i *Lissotriton*. Pored Biogradskog jezera, značajna batrahološka staništa čine i glečerska jezera: Veliko i Malo Šiško jezero, Veliko i Malo Ursulovačko jezero i Pešića jezero. Ova jezera predstavljaju ključne reproduktivne centre za više vrsta vodozemaca. Dodatno bogatstvo batrahofaune ogleda se i u prisustvu brojnih stalnih i povremenih izvora, kraških vrela, većih i manjih lokvi, kao i sezonskih blatišta, koji zajedno čine kompleksnu mrežu mikrohabitata pogodnih za razvoj i opstanak različitih vrsta vodozemaca.

Na području Nacionalnog parka Biogradska gora, prisustvo obične žabe krastače (*Bufo bufo*) zabilježeno je u periodu od 2000. do 2002. godine, na obalama Biogradskog jezera.

Najnoviji podaci o fauni vodozemaca u Biogradskoj gori potvrđuju i prisustvo žutotrbog mukača (*Bombina variegata*). Jedinke vrste *Bombina variegata* koriste male vodene površine za razmnožavanje, a hidrološka mreža Biogradske gore, uključujući bare, lokve i povremene izvore, pruža optimalne uslove za opstanak ove vrste.

Velika zelena žaba (*Pelophylax ridibundus*), jedna je od najrasprostranjenijih vrsta vodozemaca u Evropi. Na području Nacionalnog parka Biogradska gora, prisustvo ove vrste potvrđeno je u lokvama i jezercima parka.

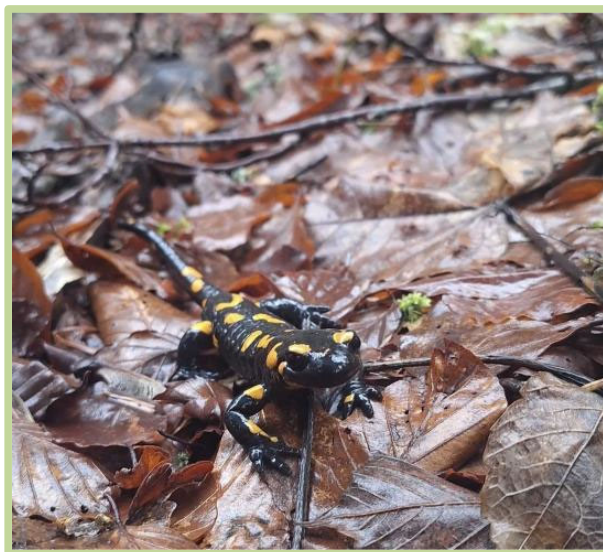
Najnovija istraživanja potvrđuju prisustvo livadske žabe (*Rana temporaria*) u okviru malih vodenih tijela na području Parka.

Šumska žaba (*Rana dalmatina*), koristi vodena staništa isključivo tokom sezone parenja u proljeće, kada se može uočiti na obalama Biogradskog jezera, u sezonskim barama oko jezera, te u dolinama potoka Jezerštica i drugih riječica i izvora. Nakon završetka parenja, jedinke se povlače u vlažne šume i sjenovita područja, gdje se mogu naći duž staza i u šumama u okolini Pešića i Šiškog jezera.

Grčka žaba (*Rana graeca*), balkanski endem, nastanjuje planinske i šumske regione zapadnog i centralnog Balkana, sa značajnim populacijama u Crnoj Gori, uključujući i Biogradsku goru.

Gatalinka (*Hyla arborea*), široko je rasprostranjena širom Evrope, ali u Crnoj Gori prisutna je fragmentarno. Njeno prisustvo u Parku potvrđeno je u nižim i srednje visokim područjima, naročito u blizini manjih, povremenih vodotoka i bara bogatih vodenom i obalskom vegetacijom.

Jedna od zaštićenih vrsta vodozemaca prisutnih na području Nacionalnog parka Biogradska gora jeste šareni daždvenjak (*Salamandra salamandra*). Biogradska gora, predstavlja jedno od najvažnijih staništa šarenog daždvenjaka u Crnoj Gori.

Planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*), koji se prema IUCN klasifikaciji vodi kao gotovo ugrožena vrsta i mali mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*), u NP Biogradska gora zabilježene su na nadmorskim visinama iznad 1200m. Najznačajnija nalazišta planinskog mrmoljka su na području Ursulovačkih i Pešića jezera.

Tabela 6: Pregled vrsta vodozemaca na području NP Biogradska gora

Vrsta	Status u Crnoj Gori	Endemizam	CITES	IUCN	IUCN/CG	BERN	Direktiva o staništima	Napomena
<i>Bufo bufo</i> (obična krastača)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	/	
<i>Bufotes viridis</i> (zelena krastača)	Zaštićena vrsta			LC	NT	II	IV	*kao <i>Bufo Viridis</i>
<i>Bombina variegata</i> (žutitrbni mukač)	/			LC	LC	II	II, IV	
<i>Pelophylax ridibundus</i> (velika zelena žaba)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	V	

Vrsta	Status u Crnoj Gori	Endemizam	CITES	IUCN	IUCN/CG	BERN	Direktiva o staništima	Napomena
<i>Rana temporaria</i> (livadska žaba)	/			LC	LC	III	V	
<i>Rana dalmatina</i> (šumska žaba)	/			LC	LC	III	IV	
<i>Rana graeca</i> (grčka žaba)	Zaštićena vrsta	Balkanski endem		LC	LC	III	IV	
<i>Hyla arborea</i> (gatalinka)	Zaštićena vrsta			LC	NT	III	IV	
<i>Salamandra salamandra</i> (šareni daždevnjak)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	/	
<i>Lissotriton vulgaris</i> (mali mrmoljak)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	/	*kao <i>Triturus vulgaris</i>
<i>Ichthyosaura alpestris</i> (planinski mrmoljak)	Zaštićena vrsta			LC	NT	II	/	*kao <i>Triturus alpestris</i>

Nacionalno zakonodavstvo: „Rješenje o stavljanju pod zašti tu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta“ Službeni list 76/06; IUCN (crvena lista); NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); LC - Least concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta)

Rasprostranjenje vodozemaca po staništima

Planinska jezera: planinski mrmoljak (*Ichthyosaura alpestris*), mali mrmoljak (*Lissotriton vulgaris*), obična krastača (*Bufo bufo*), zelena krastača (*Bufo viridis*), grčka žaba (*Rana graeca*) i velika zelena žaba (*Pelophylax ridibundus*).

Vlažna vodena staništa: žutotrbi mukač (*Bombina variegata*) i zelena krastača (*Bufo viridis*).

Prašuma: šareni daždevnjak (*Salamandra salamandra*), obična krastača (*Bufo bufo*), gatalinka (*Hyla arborea*), šumska žaba (*Rana dalmatina*), grčka žaba (*Rana graeca*) i livadska žaba (*Rana temporaria*).

Fauna gmizavaca

Staništa kao što su Biogradsko jezero i ušće Biogradske rijeke predstavljaju ključna staništa za brojne vrste gmizavaca. Pored vodenih staništa, visokoplaninski ekosistemi, uključujući pašnjake, livade, kamenjare i litice takođe predstavljaju značajna staništa za opstanak i očuvanje faune gmizavaca.

Zahvaljujući kombinaciji prašumskih, planinskih i močvarnih staništa, Biogradska gora se ističe kao jedan od najvažnijih centara biodiverziteta herpetofaune na Balkanu. Ovaj mozaik

staništa omogućava koegzistenciju vrsta sa različitim ekološkim zahtjevima i predstavlja prirodno stanište za dalje istraživanje i zaštitu gmizavaca.

Na osnovu dostupnih literaturnih i terenskih podataka, na teritoriji Nacionalnog parka Biogradska gora do sada je zabilježeno ukupno 10 vrsta gmizavaca, sve iz reda *Squamata* (krljuštari), koji obuhvata zmije i guštere sa četiri porodice, a među njima se nalazi i sedam vrsta koje su nacionalno i međunarodno zaštićene.

Posebno se ističu dvije endemične vrste Balkanskog poluostrva: livadski gušter (*Lacerta agilis bosnica*) i zmija šarka (*Vipera berus bosniensis*).

Takođe, izuzetno značajnu populaciju u ovom području ima i kraški šargan (*Vipera ursinii*), jedna od najugroženijih zmijskih vrsta u Evropi.

Najrasprostranjenije vrste guštera u Parku su livadski gušter (*Lacerta agilis bosnica*) i živorodni gušter (*Zootoca vivipara*). Vrsta *Lacerta agilis bosnica* je Balkanski endem, najčešće prisutan u kraškim ekosistemima iznad 1300 m nadmorske visine. Ova vrsta preferira vlažna staništa poput planinskih livada i šumskih proplanaka i jedna je od najzastupljenijih vrsta guštera u Parku. Vrsta *Zootoca vivipara* nastanjuje slična visinska i mikroklimatska područja, sa posebnim naglaskom na vlažnije šumske ekosisteme.

Zidni gušter (*Podarcis muralis*) je prisutan u ograničenoj mjeri, uglavnom na nižim nadmorskim visinama planine Bjelasice, dok je u centralnim dijelovima prašumskog kompleksa Biogradske gore znatno rjeđi.

Još jedna značajna vrsta je sljepić (*Anguis fragilis complex*), koji je relativno čest na vlažnim i sjenovitim staništima. Najčešće se srijeće u šumama, na livadama i u neposrednoj blizini vodotoka.

Istraživanja zmija na području Biogradske gore su manje obimna, ali je zabilježenao ukupno šest vrsta zmija, uključujući i otrovne i neotrovne predstavnike.

Najčešće prisutna neotrovnna vrsta je bjelouška (*Natrix natrix*), koja pretežno nastanjuje vlažne livade, močvarne predjele i obale jezera, uključujući i priobalje Biogradskog jezera.

Smukulja (*Coronella austriaca*), neotrovnna zmija, najčešće se srijeće na šumskim proplancima i suvim, otvorenim staništima sa gustim rastinjem.

Ribarica (*Natrix tessellata*) je vrsta iz porodice vodenih zmija, ali njena prisutnost u Biogradskoj gori je ograničena i uglavnom lokalizovana na niže nadmorske visine i priobalna područja rijeka. Centralna prašumska jezgra Parka, zbog hladnijih mikroklimatskih uslova, ne predstavlja tipično stanište za ovu vrstu. Ipak, sporadična prisustva su zabilježena na obalama Biogradskog jezera i nizvodnim dijelovima manjih rječica.

U grupu otrovnih zmija, na području Nacionalnog parka Biogradska gora zabilježene su tri vrste iz roda *Vipera*: šarka (*Vipera berus bosniensis*), poskok (*Vipera ammodytes*) i šargan (*Vipera ursinii*).

Vipera berus bosniensis, podvrsta obične šarke, prisutna je u šumskim staništima Parka, posebno u vlažnim, sjenovitim i visinskim predjelima. U Parku je najčešće prisutna u zoni iznad 1200 mnv, gdje temperature ostaju niže, a vlažnost visoka, što odgovara njenim ekološkim zahtjevima.

Poskok (*Vipera ammodytes*), češće se srijeće na perifernim dijelovima Nacionalnog parka, posebno na južnim ekspozicijama, kamenjarima i suvim, osunčanim staništima s oskudnijom vegetacijom. Ova vrsta preferira termofilna i kraška staništa, često u nižim zonama planine Bjelasice i na prelazima između Parka i okolnih brdskih terena.

Šargan (*Vipera ursinii*) je rijetka i strogo zaštićena vrsta, koja se sporadično srijeće na planinskim livadama i subalpskim pašnjacima iznad 1500 mnn, u ograničenim i izolovanim populacijama. U Nacionalnom parku Biogradska gora njena prisutnost nije široko rasprostranjena, već se javlja fragmentarno, u specifičnim mikrostaništima gdje dominiraju travnati, otvoreni prostori sa niskom vegetacijom i minimalnom antropogenom aktivnošću.

U poređenju s ostalim vrstama, *Vipera ursinii* je znatno rjeđa i ekološki specijalizovanija, dok su *Vipera berus bosniensis* i *Vipera ammodytes* češće i prisutne u širem spektru staništa. Sve tri vrste dopunjuju se u prostornoj i ekološkoj distribuciji unutar Parka, pri čemu jasno pokrivaju različite nadmorske visine i mikroklimatske uslove.

Tabela 7: Pregled vrsta gmizavaca na području NP Biogradska gora

Vrsta	Status u Crnoj Gori	Endemizam	CITES	IUCN	IUCN/CG	BERN	Direktiva o staništima
<i>Anguis fragilis complex</i> (slepić)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	/
<i>Podarcis muralis</i> (zidni gušter)	Zaštićena vrsta			LC	LC	II	IV

Vrsta	Status u Crnoj Gori	Endemizam	CITES	IUCN	IUCN/CG	BERN	Direktiva o staništima
<i>Lacerta agilis</i> bosnica (livadski gušter)	Zaštićena vrsta	Balkanski endem		LC	LC	III	IV
<i>Zootoca vivipara</i> (živorodni gušter)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	/
<i>Coronella austriaca</i> (smukulja)	Zaštićena vrsta			LC	LC	II	IV
<i>Natrix natrix</i> (bjelouška)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	/
<i>Natrix tessellata</i> (ribarica)	Zaštićena vrsta			LC	LC	III	IV
<i>Vipera ammodytes</i> (poskok)	/			LC	LC	II	IV
<i>Vipera berus bosniensis</i> (šarka)	/	Balkanski endem		LC	LC	III	/
<i>Vipera ursinii</i> (šargan)	/		I	VU	VU	II	II,IV

Nacionalno zakonodavstvo: „Rješenje o stavljanju pod zašti tu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta“ Službeni list 76/06; IUCN (Crvena lista); NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); LC - Least Concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta)

Rasprostranjenje gmizavaca po staništima

Planinska jezera: sljepić (*Angus fragilis complex*), bjelouška (*Natrix natrix*) i ribarica (*Natrix tessellata*).

Prašuma: sljepić (*Angus fragilis complex*) i smukulja (*Coronella austriaca*).

Visokoplaninski pašnjaci i livade: šarka (*Vipera berus bosniensis*) i šargan (*Vipera ursinii*).

Kamenjari: sljepić (*Angus fragilis complex*), zidni gušter (*Podarcis muralis*), živorodni gušter (*Zootoca vivipara*), livadski gušter (*Lacerta agilis*) i poskok (*Vipera ammodytes*).

Fauna ptica

Biogradska gora i širi planinski kompleks Bjelasice predstavljaju značajno područje za faunu ptica koja broji 126 vrsta.

Ornitološka istraživanja u okviru projekta Natura 2000, započeta 2017. godine, potvrđuju prisustvo vrsta od posebnog značaja, uključujući tetrijeba gluhana (*Tetrao urogallus*), lještarku (*Bonasa bonasia*), surog orla (*Aquila chrysaetos*), kao i druge vrste sa Aneksa I Direktive o pticama EU. Prisustvo 126 vrsta ptica, među kojima su troprsti djetlić (*Picoides tridactylus*), planinski vrabac (*Montifringilla nivalis*) i ušata ševa (*Eremophila alpestris*), čine ovo područje ključnim za očuvanje biodiverziteta. Planina Bjelasica je još 2001. godine dobila status IBA područja zbog prisustva grabljivica i drugih ugroženih vrsta, kao što su leganj (*Caprimulgus*

europaeus), zelena žuna (*Picus viridis*), sivi soko (*Falco peregrinus*) i šumska ševa (*Lullula arborea*).

U najvišim zonama nalaze se vrste poput planinskog popića (*Prunella collaris*) i žutokljune galice (*Pyrrhocorax graculus*), četinarske šume naseljavanju zlatoglavi kraljić (*Regulus regulus*), jelova sjenica (*Parus ater*) i tetrijeb (*Tetrao urogallus*). Listopadne šume naseljavaju grabljivice poput mišara (*Buteo buteo*) i šumske sove (*Strix aluco*), kao i brojne pjevačice, uključujući veliku sjenicu (*Parus major*) i drozda imelaša (*Turdus viscivorus*).

Među vrstama zabilježenim području Parka nalaze se i kukumavka (*Athene noctua*), sivi detlić (*Picus canus*), crni detlić (*Dryocopus martius*) i bjelobrađa lunja (*Circus macrourus*). Istraživanja nakon 2017. godine otkrila su prisustvo novih vrsta, poput sokola lastavičara (*Falco subbuteo*) i bjelonokte vjetruške (*Falco naumanni*).

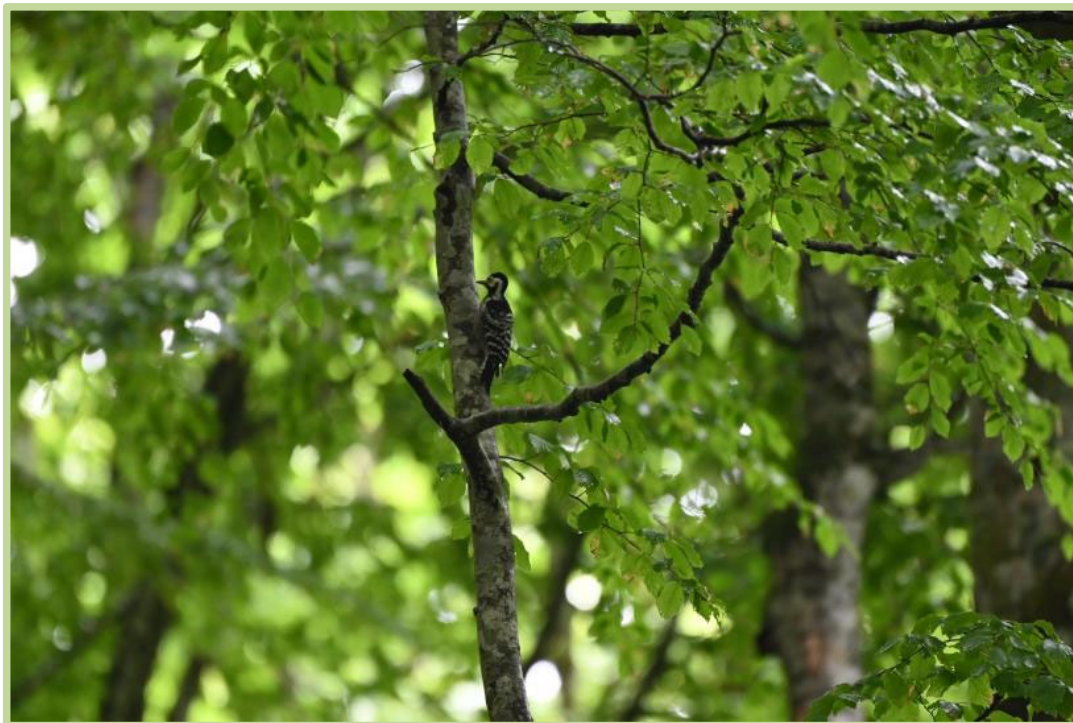

Tabela 8: Lista vrsta sa Aneks I i statusom u okviru Direktive o pticama, uz statute u okviru ostalih važnih konvencija i propisa

Vrsta	Direktiva o pticama	CITES	CG	IUCN	BERN	EMERALD	CMS	AEWA
<i>Egretta garzetta</i>	Anex I		Z	LC	II	I		Y
<i>Ardea alba</i>	Anex I		Z	LC	III	I	II*	Y
<i>Ardea purpurea</i>	Anex I		Z	LC	II	I	II*	Y
<i>Ciconia nigra</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I	II	Y
<i>Plegadis falcinellus</i>	Anex I		Z	LC	II	I	II	Y
<i>Platalea leucorodia</i>	Anex I	II	Z	LC	II	I	II	Y
<i>Anas querquedula</i>	Anex II A			LC	III		II	Y
<i>Aythya ferina</i>	Anex II A Anex IIIB			VU	III		II	Y
<i>Aythya nyroca</i>	Anex I		Z	LC	III	I	I,II	Y
<i>Pernis apivorus</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I	II	
<i>Milvus migrans</i>	Anex I	II		LC	III			
<i>Gyps fulvus</i>	Anex I	II	Z	LC	III		II	
<i>Circus gallicus</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I	II	
<i>Circus aeruginosus</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I	II	
<i>Circus cyaneus</i>	Anex I	II	Z	NT	III	I	II	
<i>Aquila chrysaetos</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I	I,II	
<i>Falco vespertinus</i>	Anex I	II	Z	NT	III	I	II	
<i>Falco columbarius</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I	II	
<i>Falco biarmicus</i>	Anex I	II	Z	EN	III	I	II	
<i>Falco peregrinus</i>	Anex I	I	Z	LC	III	I	II	
<i>Bonasa bonasia</i>	Anex I A II B		Z	LC	III	I		
<i>Tetrao urogallus</i>	AI; AIIB; AIIIB		Z	LC	II*.III*	I		
<i>Alectoris graeca</i>	AI; AIIA			NT	III	I		
<i>Crex crex</i>	Anex I		Z	LC	III	I	II	

Vrsta	Direktiva o pticama	CITES	CG	IUCN	BERN	EMERALD	CMS	AEWA
<i>Vanellus vanellus</i>	AIB		Z	VU	III		II	Y
<i>Bubo bubo</i>	Anex I	II	Z	LC	III	I		
<i>Glaucidium passerinum</i>	Anex I	II	Z	LC	III			
<i>Strix uralensis</i>	Anex I	II	Z	LC	III			
<i>Caprimulgus europaeus</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Alcedo atthis</i>	Anex I		Z	VU	III	I		
<i>Picus canus</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Dryocopus martius</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Picoides tridactylus</i>	Anex I		Z	LC	III			
<i>Dendrocopos leucotos</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Leiopicus medius</i>	Anex I		Z	LC	III			
<i>Lullula arborea</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Anthus campestris</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Anthus pratensis</i>	Anex I		Z	NT	III			
<i>Sylvia nisoria</i>	Anex I		Z	LC				
<i>Ficedula parva</i>	Anex I		Z	LC	III	I	II	
<i>Ficedula albicollis</i>	Anex I		Z	LC	III	I	II	
<i>Lanius minor</i>	Anex I		Z	LC	III	I		
<i>Alauda arvensis</i>	Anex II/1		Z	LC	III			

Skraćenice: ZZ (zakonom zaštićene vrste Rješenjem Republičkog zavoda za zaštitu prirode o stavljanju pod zaštitu pojedinih biljnih i životinjskih vrsta); *povremeno zaštićena - Zakon o divljači i lovstvu; IUCN (Crvena lista); NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); LC - Least Concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta); EN - Endangered (ugrožene vrste)

Fauna sisara

Na prostoru Nacionalnog parka Biogradska gora do sada su registrovane 44 vrste sisara, što čini 50,57% ukupno poznatih vrsta u Crnoj Gori, što ukazuje na izuzetno bogatstvo i raznovrsnost faune ovog područja.

Najbrojniji redovi sisara su:

- Bubojeđi (*Insectivora*): prisutne su vrste ježeva, krtica i rovčica, uključujući planinsku i vodenu rovčicu, što ukazuje na raznolikost staništa i ekološku stabilnost.
- Slijepi miševi (*Chiroptera*): zabilježeno je 13 vrsta, među kojima su tri Natura 2000 vrste. Posebno je značajna kolonija malog potkovičara (*Rhinolophus hipposideros*) na lokaciji Kraljevo kolo, jedna od najvećih u alpskom biogeografskom regionu Crne Gore.
- Glodari (*Rodentia*): evidentirano je 10 vrsta, uključujući vjevericu, puha, te dinarsku voluharicu (*Dinaromys bogdanovi*), koja je vezana za krška staništa Bjelasice.
- Dvozipci (*Lagomorpha*): zastupljeni su zecom (*Lepus europaeus*), koji je uobičajena vrsta.
- Papkari (*Artiodactyla*): jelen, srna i divlja svinja su česte vrste.
- Mesojeđi (*Carnivora*): vuk, lisica, medvjed, kuna, jazavac, vidra i divlja mačka.

Tabela 9. Lista registrovanih vrsta sa konzervacionim statusima

Vrsta	Sl. list CG 76/06	IUCN Meditranska regija	EU Direktiva o staništima	BERN	CMS	CITES	EUROBATS
<i>Erinaceus roumanicus</i> (bjelogrudi jež)		LC					
<i>Talpa europea</i> (evropska krtica)		LC					
<i>Talpa ceacea</i> (slijepa krtica)		LC					
<i>Sorex alpinus</i> (planinska rovčica)		NT					
<i>Sorex araneus</i> (obična rovčica)		LC					
<i>Sorex minutus</i> (mala rovčica)		LC					
<i>Neomys anomalous</i> (mediteranska vodena rovčica)		LC					
<i>Neomys fodiens</i> (vodena rovčica)		LC					
<i>Crocidura suaveolens</i> (vrtina rovčica)		LC		II			

Vrsta	Sl. list CG 76/06	IUCN Mediterranska regija	EU Direktiva o staništima	BERN	CMS	CITES	EUROBATS
<i>Pipistrellus pygmaeus</i> (mali slijepi mišić)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Pipistrellus pipistrellus</i> (mali slijepi mišić)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Hypsugo savii</i> (Savijev slijepi mišić)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Myotis myotis</i> (veliki večernjak)	+	LC	II, IV	II	+		+
<i>Myotis daubentonii</i> (vodeni večernjak)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Myotis nattereri</i> (resasti večernjak)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Myotis mystacinus</i> (brkati večernjak)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Nyctalus leisleri</i> (mali noćnik)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Nyctalus noctula</i> (obični noćnik)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Rhinolophus hipposideros</i> (mali potkovičar)	+	NT	II, IV	II	+		+
<i>Vespertilio murinus</i> (dvobojni večernjak)	+	NA	IV	II	+		+
<i>Barbastella barbastellus</i> (širokouhi slijepi miš)	+	NT	II, IV	II	+		+
<i>Myotis brandtii</i> (Brandtov večernjak)	+	LC	IV	II	+		+
<i>Myotis alcathoe</i> (Alkatoin večernjak)	+	DD	IV	II	+		+
<i>Microtus arvalis</i> (poljska voluharica)		LC					
<i>Microtus subterraneus</i> (borova voluharica)		LC					

Vrsta	Sl. list CG 76/06	IUCN Meditranska regija	EU Direktiva o staništima	BERN	CMS	CITES	EUROBATS
<i>Myodes glareolus</i> (riđa šumska voluharica)		LC					
<i>Dinaromys bogdanovi</i> (dinarska voluharica)		VU	II, IV				
<i>Glis glis</i> (obični puh)		LC		III			
<i>Dryomys nitedula</i> (šumski puh)		LC	IV	III			
<i>Nannospalax leucodon</i> (slijepo kuće)	+	DD					
<i>Sciurus vulgaris</i> (vjeverca)		LC		III			
<i>Apodemus sylvaticus</i> (šumski miš)		LC					
<i>Apodemus flavicollis</i> (žutogrli miš)		LC		III			
<i>Lepus europaeus</i> (zec)		LC		III			
<i>Cervus elaphus</i> (evropski jelen)		LC					
<i>Capreolus capreolus</i> (srna)	+*	LC		III			
<i>Sus scrofa</i> (divlja svinja)		LC					
<i>Martes foina</i> (kunica bijelica)		LC		III		III, NC	
<i>Meles meles</i> (jazavac)		LC		III			
<i>Lutra lutra</i> (vidra)	+	NT	II, IV	II		I	
<i>Felis silvestris</i> (divlja mačka)		LC	IV	II		II	
<i>Vulpes vulpes</i> (lisica)		LC				III, NC	
<i>Canis lupus</i> (vuk)		LC	II, IV, V	II		II	
<i>Ursus arctos</i> (mrki medvjed)	+*	VU	II, IV	II		I, II	

* - Trajnom zabranom lova zaštićena je srna i njeno lane godine (Zakon o divljači i lovstvu – Sl. CG br. 52/2008 i 48/2015). Trajnom zabranom lova zaštićena je ženka sa mečetom do 2 godine (Zakon o divljači i lovstvu – Sl. CG br. 52/2008 i 48/2015). IUCN (crvena lista); NT - Near Threatened (blizu ugroženosti); LC - Least concern (najmanja briga); VU – Vulnerable (osjetljiva vrsta); EN - Endangered (ugrožene vrste); DD – Data deficient (nedovoljno podataka); NA – Not applicable (nije primjenljivo)

Rasprostranjenje vrsta sisara po staništima:

Planinski kamenjara: dinarska voluharica (*Dinaromys bogdanovi*).

Planinski pašnjaci i travnjaci medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*), dinarska voluharica (*Dinaromys bogdanovi*), zec (*Lepus europaeus*), mala lasica (*Mustela nivalis*), alpska rovčica (*Sorex alpinus*).

Prašumski ekosistem: srna (*Capreolus capreolus*), divlja svinja (*Sus scrofa*), bjelogrudi jež (*Erinaceus roumanicus*), zec (*Lepus europaeus*), vjeeverica (*Sciurus vulgaris*), medvjed (*Ursus arctos*), vuk (*Canis lupus*), šakal (*Canis aureus*), lisica (*Vulpes vulpes*), kuna bjelica (*Martes foina*), vrste iz reda *Chiroptera*

Prelazni ekosistemi livada i šuma: srna (*Capreolus capreolus*), divlja svinja (*Sus scrofa*), vuk (*Canis lupus*), šakal (*Canis auratus*), medvjed (*Ursus arctos*), divlja mačka (*Felis silvestris*), lisica (*Vulpes vulpes*), vrste iz reda *Chiroptera*, većina vrsta predstavnika sitnih sisara

Vodena staništa i ekosistemi: vidra (*Lutra lutra*), vrste iz reda *Chiroptera*

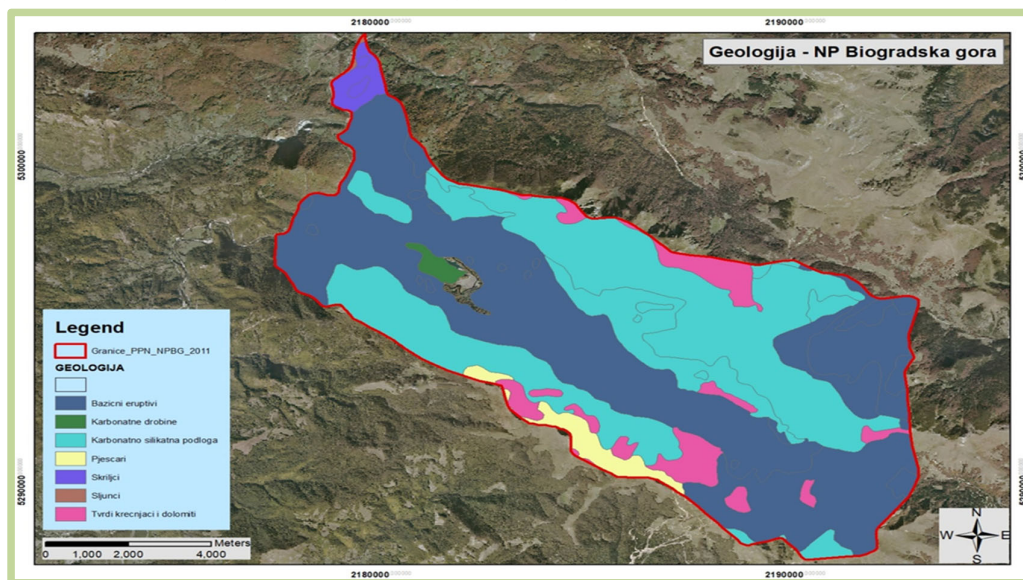
Antropogeni objekti: vrste iz reda *Chiroptera*

2.1.3. Geodiverzitet

Geomorfologija i geologija

Geomorfologija, geologija i zemljište na prostoru Nacionalnog parka Biogradska gora sa planinom Bjelasicom predstavlja jedinstvenu geomorfološku cjelinu u središnjem dijelu Crne Gore. Zahvaljujući prije svega intenzivnoj ledničkoj aktivnosti, na ovom prostoru razvili su se raznovrsni geomorfološki oblici počev od riječnih dolina, pa do najvećih planinskih vrhova. Poseban značaj na ovom prostoru predstavljaju razni glacijalni oblici reljefa kao što su vrhovi visoki i preko 2000 m i glečerski valovi i cirkovi sa više glečerskih jezera.

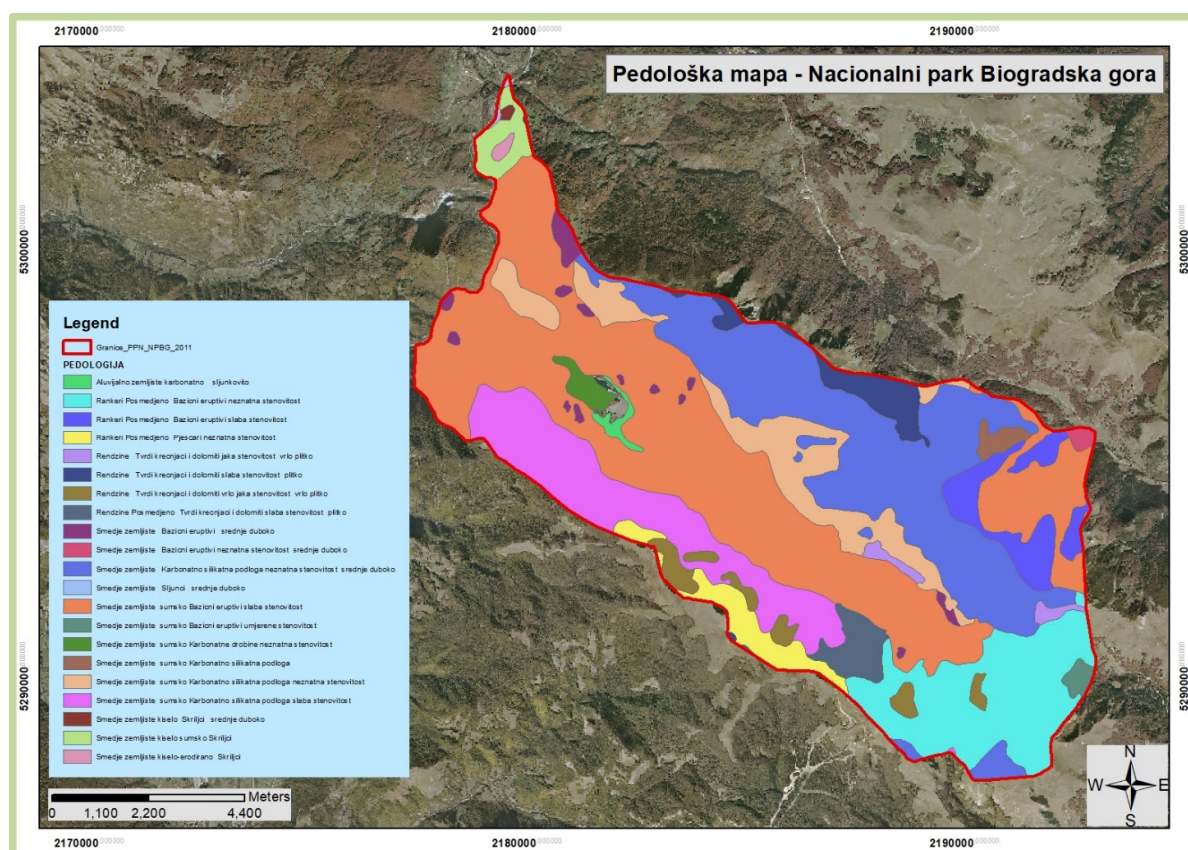
Utvrđeno je da je geološki sastav na prostoru Parka uglavnom izgrađen od klastične stijenske mase koja je predstavljena raznim glinovito-laporovitim i škriljavim serijama mlađeg paleozoika, zatim karbonatnim stijenama srednjeg trijasa, eruptivnim stijenama srednjeg trijasa i kvartarnim glacijalnim stijenama (morenima), te fluvioglacialnim, aluvijalnim i deluvijalnim sedimentima. U geološkom pogledu posebno je značajno istaći prisustvo eruptivnih stijena koje zauzimaju centralni prostor Parka na kome dobrim dijelom leži bazen Biogradskog jezera. Takođe je značajno i prisustvo morenskih sedimenata koji su razvijeni duž glacijalnih pravaca (valova) i u cirkovima, što je uslovalo stvaranje glacijalnih jezera na planini Bjelasici. Značajni geomorfološki oblici i pojave sistematizovani su u četiri grupe. Tipični i najznačajniji oblici rječne erozije i denudacije su rječne doline na zapadnim padinama Bjelasice – Mušovića rijeka, Jezerštica sa Biogradskom rijekom i Bjelojevićka rijeka. Na Bjelasici nije došlo do formiranja jedinstvenog ledenog pokrivača većih razmjera, već su se lednici obrazovali samo u izvorišnim čelenkama Biogradske i Bjelojevićke rijeke, Suvodola i Jelovice, gdje su formirani cirkovi. Najreprezentativniji akumulacijski oblici su rječne šljunkovite terase i brojne morenske naslage u cirkovima i pleistocenim valovima. Morenske naslage su omogućile stvaranje ledničkih jezera. Primjer je čeona morena koja je zagrabila terminalni basen Biogradskog jezera. Oblici karstne erozije nijesu reprezentativni, jer se sa krečnjacima javljaju i druge stijenske mase. Dolina Suvodo je primjer površinske karstne erozije. Na strmim krečnjačkim stijenama se javljaju suve, plitke pećine i okapine, a intenzivna karstifikacija u cirkovima, sa jezerima na krečnjačkoj podlozi formirala je brojne ponore kroz koje se voda stalno gubi, čime se smanjuje nivo jezera.

Mapa 2: Geologija NP Biogradska gora

Pedologija

Na području Parka postoji više tipova, podtipova i varijeteta zemljišta. Zemljišni pokrivač na ovom prostoru karakteriše šarenilo zemljišnih tvorevina uslovljeno raznovrsnošću geološkog sastava, dinamičnošću reljefa i klimom. Preovlađuju deluvijum, aluvijum, smeđe zemljište, planinska crnica ili humusno silikatno zemljište. Aluvijalni i deluvijalni nanosi zauzimaju male površine u uskim dolinama Tare i njenih pritoka Jezeršnice i Štitaričke rijeke, kao i na ušću Biogradske rijeke, i smeđe zemljište na šljunku, na starim riječnim terasama Tare. Iznad gornje granice šume, na platoima i vrhovima Bjelasice, na čistim krečnjacima preovlađuju krečnjačke crnice - buavice, koje su vrlo plitke (do 30 cm). Na silikatnim stijenama, koje često izgrađuju i pojedine vrhove Bjelasice, obrazuju se uglavnom kisela zemljišta i rankeri, čija je dubina, zavisno od reljefa, nešto veća (20–60 cm) nego kod buavice.

Mapa 3: Pedologija NP Biogradska gora

2.1.4. Hidrologija

Sa hidrološkog aspekta, a imajući u vidu ponašanje stijena koje izgrađuju ovaj prostor, prema površinskim i podzemnim vodama, prostor Parka se može podijeliti na: hidrološke izolatore, hidrološke komplekse i hidrološke kolektore. Od hidroloških pojava posebno su značajni brojni stalni i povremeni vodotoci i glečerska jezera, među kojima su najznačajnija Biogradsko, Pešića, Ursulovačko i Šiško jezero.

Biogradsko jezero je najveće i nalazi se na nadmorskoj visini od 1094 m, u središnjem dijelu Biogradske gore, na mjestu gdje se u davnoj prošlosti otopio lednik, stvorivši vodenu površinu od oko 250 000 m², zavisno od količine vode. Biogradsko jezero napaja Biogradska rijeka, a najveća dubina mu je 12,1 m. Kontakt eruptivnih i karbonatnih stijena je tektonski, pa u basenu jezera i njegovim obodom postoje brojne pukotine, djelimično zapunjene, ali je bazen u cjelini jako vodopropusan, kao i morenski bedem, kroz koji se stalno procjeđuje voda, što se negativno odražava na nivo jezera. Biogradska rijeka je stalna pritoka Biogradskog jezera. Nastaje od izvora ispod Zekove glave, na koti 1 860 m. Ukupan pad joj je 766 m, a duga je oko 8 km. U gornjem toku je tipična bujica sa brojnim brzacima, tako da vučenim nanosom zasipa jezero, formirajući tipičnu deltu. Površina njenog sliva je oko 26 km². Tu je, zatim, Jezerštica kojom otiče voda Biogradskog jezera u Taru. Jezerštica nastaje od prelivnih i ponirućih voda Biogradskog jezera, ima tok dug oko 3 km. Regresivnom erozijom potkopava morenski bedem formirajući, ispod jezera na desnoj obali, strmi odsjek visok oko 100 m. Lalev potok je takođe značajna, ali periodska pritoka jezera, dužine oko 4 km. Sliv rijeke Bistrice (rijeke Jelovica i Suvodo) – unutar teritorije koja pripada slivu rijeke Lima, čini dio teritorije planine Bjelasice, a dijelom i Parka sa zaštitnom zonom.

Posljednjih decenija uočeni su procesi koji ozbiljno ugrožavaju fizički izgled i hidrološke objekte u Nacionalnom parku. Posljedice su evidentne i posebno izražene kada je u pitanju opstanak Biogradskog jezera, kao funkcionalne cjeline koje sa Biogradskom prašumom čini kapitalnu vrijednost Parka. Ove pojave se u prvom redu manifestuju u povećanom broju ponora po obodu i dnu Biogradskog jezera, pojačanom erozionom dejstvu Biogradske rijeke i Lalevog potoka i drugih manjih vodotoka, kao i veoma izraženom regresivnom dejstvu u koritu rijeke Jezerštica. Jezero se neprestano zasipa nanosima iz Biogradske rijeke i Lalevog potoka, a u njega se slivaju velike količine organskih materija iz cijelog sliva. Takođe, Jezero gubi vodu kroz više ponora na njegovom sjevernom kraku. Sedamdesetih i osamdesetih godina dvadesetog vijeka vršena su geološka istraživanja i rađene geološke karte područja i predlagana su tehnička rješenja za sanaciju prirodnih procesa. Istraživanja rađena 1999. godine utvrdila su da postoji mogućnost vađenja nanosa iz Biogradskog jezera bez posljedica po ekosisteme. Tokom 2005. i 2007. godine urađena su dva projekta, koja su dala solidnu polaznu osnovu za dalju projektnu razradu i početak izvođenja radova na sanaciji Biogradskog jezera. Može se zaključiti da još uvijek ne postoji saglasnost o tome kakvo tehničko rješenje treba primijeniti u cilju sanacije Jezera, i za ovako zahtjevan, složen i osjetljiv postupak potrebno je da se uključi kompletna domaća, ali i međunarodna zajednica.

S tim u vezi, a nakon dva uzastopna hidrološka minimuma (jesen 2021. i ljeto 2022. godine) pod pokroviteljstvom Ministarstva nadležnog za ekologiju započeo je projekat „Rehabilitacija Biogradskog jezera“. Isti se sprovodi kroz podršku od strane Evropske Komisije - IPA komponenta i uvršten je kao jedan od prioriternih infrastrukturnih projekata iz oblasti zaštite životne sredine i klimatskih akcija. U prethodne dvije godine od strane konsultantskog tima kojeg je izabralo Ministarstvo sprovedene su dvije faze ovog projekta. Prva je obuhvatala analizu i evaluaciju dosadašnje naučno-stručne dokumentacione osnove, shodno kojoj su sistematizovana dosadašnja istraživanja u slivu Biogradskog jezera, Biogradske rijeke i rijeke Jezerštica. Tokom rada na drugoj fazi projekta izvršena su detaljna geološka, geodetska, hidrogeološka, meteorološka mjerenja, kao batrimetrijski premier. Tokom 2023. godine su postavljene hidrološke stanice na jezeru i rijekama koje detektuju promjene u vodostaju, te je uspostavljen hidrološki monitoring. Sva ova istraživanja treba da budu uvertira za treću fazu projekta, kojom će se uraditi idejni projekat sanacije sa procjenom uticaja na životnu sredinu.

2.1.5. Predione odlike

Područje Biogradske gore sa planinom Bjelasicom predstavlja izuzetno skladnu i prepoznatljivu predionu cjelinu centralnog dijela Crne Gore. Ovaj prostor karakteriše harmoničan spoj reljefnih oblika, hidroloških elemenata i šumsko - vegetacijskih kompleksa visoke ekološke i pejzažne vrijednosti, čime se formira predio izvanredne prirodne očuvanosti i izraženog identiteta.

Reljef je pretežno planinski, sa izraženim visinskim razlikama i zaobljenim vrhovima koji dosežu i preko 2000 mnv. Glacijalno modelovanje ostavilo je snažan pečat na morfologiju terena – formirani su brojni cirkovi, glečerske doline, morene i kotline u kojima su se zadržala jezera glečerskog porijekla. Ovi oblici reljefa daju prostoru specifičnu prostornu dinamiku i doprinose njegovoj vizuelnoj izražajnosti.

Središnji dio prostora čini Biogradsko jezero, jedno od najpoznatijih i najljepših glečerskih jezera na Balkanu. Smješteno u okrilju prašumskih sastojina i okruženo visokim planinskim vrhovima, ono predstavlja centralni vizuelni motiv i simbol prirodne harmonije Biogradske gore. Brojni izvori, potoci i stalni i povremeni vodotoci obogaćuju pejzaž i stvaraju specifične mikroklimatske uslove koji doprinose raznolikosti ekosistema.

Vegetacijski pokrivač čini dominantan i najvažniji element predionog identiteta. Prostrane šume bukve, jele i smrče, uz prisustvo plemenitih lišćara poput javora, jasena i brijesta, grade slojevitou strukturu pejzaža sa izraženim sezonskim promjenama boja i tekstura. Očuvani kompleksi prašumskog karaktera daju prostoru osjećaj izvornosti i netaknutosti, dok se u višim zonama smjenjuju guste šumske sastojine sa otvorenim pašnjacima i planinskim livadama.

Planinski obronci Bjelasice imaju blage linije i uravnotežen ritam padina, koji prelaze u doline i zaravni obrasle šumom i travnim zajednicama. Vizuelnu dominantu prostora čine vrhovi Zekova glava, Crna glava i Troglava, dok kontrast između gustih šumskih površina, otvorenih pašnjaka i ledničkih jezera stvara snažan i prepoznatljiv pejzažni izraz.

2.3. Kulturno - istorijske vrijednosti

2.3.1 Materijalna kulturna baština

Svjedočanstva materijalne kulturne baštine u centraloj zoni Parka vezuju se za neistražene arheološke lokalitete i tradicionalnu arhitekturu (nevalorizovanom i nezaštićenom izvornom katunskom graditeljstvu). Brojna vrijedna kulturna dobra skoncentrisana su na širem području, u opštinskim središtima Kolašina, Mojkovca, Berana i Andrijevice.

Na padinama Bjelasice u zaštitnoj zoni, nalaze se ostaci srednjevjekovnog grada Brskova, koji svjedoče da je ovo naselje u prošlosti bilo veliki rudarski i trgovački centar. Brskovo je identifikovan kao jedan od najznačajnijih srednjevjekovnih arheoloških lokaliteta u Crnoj Gori. Površinski iskopi i ostaci zgrada za stanovanje na lokalitetu Šiška, ukazuju na prisustvo rudara Sasa iz rudnika Brskovo.

U Parku i njegovom užem okruženju konstatovano je nekoliko lokaliteta sa nekropolama: Bardov do, Sjerogošte, Kraljevo kolo, Ganovača, Mican, Gradac i Svatovsko groblje. Zbog neistraženosti ne može se sa sigurnošću precizirati kojem periodu pripadaju.

Izvornu arhitekturu odlikuje graditeljstvo brojnih katuna, sezonskih pastirskih naselja okolnih sela, formiranih ivicom prašumskog rezervata i njegove kontakt zone. Ova naselja, karakteristična za planinske predjele, formirana su uglavnom u prisojnim dolinama i uvalama

planine Bjelasice, sa bogatim pašnjacima. Njihovu strukturu čine kolibe brvnare sa pratećim stočarskim objektima. Kolibe za stanovanje su građene od prirodnog materijala drveta, kamena i slame, sa krovnom konstrukcijom na zarožje ili na dvije vode.

Većina tradicionalnih pastirskih objekata i cjelina je napušteno i propalo, iz razloga što se ovdašnje stanovništvo sve manje bavi stočarstvom. S druge strane, autohtono graditeljstvo ovih krajeva uveliko nestaje ekspanzijom eko katuna.

Gašenjem katuna nestaju i raznovrsni tradicionalni predmeti, koji su služili pastirskom životu i radu tamošnjeg stanovništva. Bogat pokretni fond predmeta sakupljen sa prostora Bjelasice čuva se u muzejima gradskih centara koji gravitiraju Parku, a sve manje se može naći u lokalnim domaćinstvima.

Tabela 10: *Nepokretna kulturna i potencijalna kulturna dobra u NP Biogradska gora i zaštitnoj zoni*

Naziv dobra	Lokacija / mjesto	Opština
Jama Brskovo, rudarsko okno	Marića luka, Brskovo	Mojkovac
Gradac na Brskovu	Brskovo	Mojkovac

2.3.2. Nematerijalna kulturna baština

Proizvodi sa područja na kojem se prostire Nacionalni park Biogradska gora, kao i iz njegovog neposrednog okruženja, predstavljaju nezaobilazan spoj domaće ponude i ekoturizma. Lokalni domaćini, kroz tradicionalni način privređivanja i izradu autentičnih mliječnih proizvoda, naročito čuvenog „listanog“ – lisnatog sira, čuvaju jedinstvenu vještinu koja je prepoznata i zaštićena kao nematerijalno kulturno dobro Crne Gore. Ova specifična tehnologija proizvodnje, kojom se dobija prepoznatljiva lisnata struktura sira, usko je povezana s tradicionalnim načinom života, stočarstvom i sezonskim katunovanjem. Pored lisnatog sira, tradicionalna jela poput kačamaka, cicvare i skroba od koprive predstavljaju primjere održivog korišćenja prirodnih resursa i prenošenja nasljeđa kroz generacije.

Domaća radinost je oduvijek imala važno mjesto u životu stanovništva ovog područja. Ručni rad i pletenje vunjenih proizvoda, uslovljeni stočarstvom kao glavnim zanimanjem, i danas svjedoče o bogatoj tradiciji. Kraj je poznat i po drvodjelstvu, kao i izradi tradicionalnih muzičkih instrumenata – gusala.

Kada je riječ o izvođačkoj tradiciji, pjesma i igra ovog kraja postaju sve češći predmet interesovanja folklornih istraživača. Posebno priznanje zaslužuje KUD „Mijat Mašković“ iz Kolašina, koji posvećeno njeguje stare oblike pjevanja „na glas“, tradicionalne igre i običaje koji polako iščezavaju uslijed savremenog načina života. Tradicionalne igre kolašinskog kraja, sačuvane kao etnokoreološka i etnomuzikološka baština, danas su zaštićene kao nematerijalno kulturno dobro Crne Gore.

Bogata toponomastika ovog prostora, isprepletena legendama, pričama i anegdotama, i dalje živi u kolektivnom pamćenju i prenosi se s generacije na generaciju, čuvajući duh i identitet ovog jedinstvenog kraja.

2.3.3. Antropogeni pejzaž

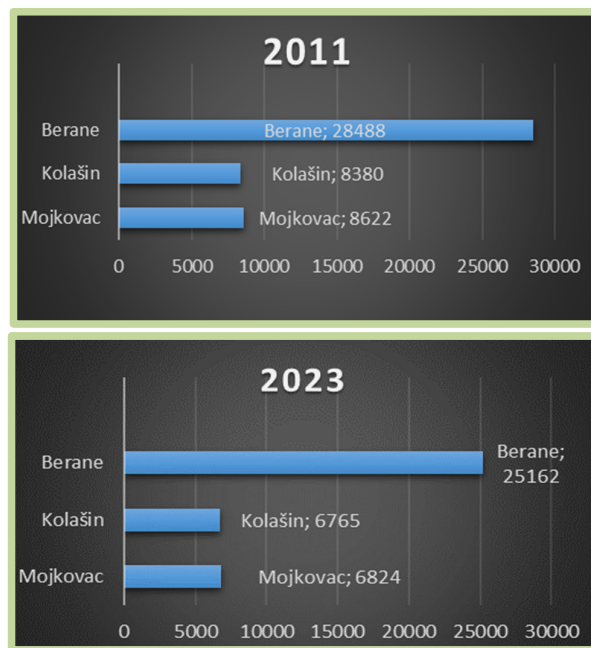
Područje Biogradske gore sa prostranim pašnjacima, dolinama, rijekama i jezerima omeđena je planinom Bjelasicom sa kojom čini jedinstvenu prostornu cjelinu. Ona s pravom nosi epitet planine katuna, kao mjesta boravka stočara sa ovih prostora u toku ljeta. Ovdje se u prošlosti najveći dio stanovništva bavio stočarstvom koje je bilo utkano u sve životne procese. U sklopu stočarskog života javljaju se specifična planinska naselja, koja su od XII vijeka poznata pod nazivom katuni, a koja su raspoređena po rubnom dijelu prašumskog rezervata (Vranjak, Slađevac, Goleš, Suvodo, Ocka, Vrago do, Rupe Ravanjske, Reljina, Šiška, Riva, Dolovi Lalevića). Za formiranje ovih katuna birana su zaklonjena mjesta, uvale, ivice šuma i mjesta gdje ima izvora vode. Od pažljivo birane i obrađene drvene građe, ruke vještih narodnih neimara gradile kolibe sa strmim krovovima, pokrivenim složenom šindrom, klisom. Uz kolibe su podizani i drugi prateći objekti, mljekari-manje zasebne kolibe koje služe isključivo za rad oko mlijeka. U njima se razlivalo mlijeko u kace, sirilo i kupio skorup-kajmak. U zavisnosti od broja stoke pravili su se torovi ili priboji za ovce i posebno za goveda, kućeri pokretni kreveti uz tor za čobane koji čuvaju stoku. Kućeri su imali oblik manje kolibe, zastrte slamom i postavljene na saonice radi lakšeg kretanja. Arhitektura ovakvih naselja je prepoznatljivog karaktera, koji je prilagođen prirodnom okruženju. Nekadašnje tradicionalne vrijednosti, pastirski stanovi, polako nestaju. Mali je broj katuna koji se koriste u okviru svoje primarne funkcije. Savardak je najstariji i najtipičniji primjerak tradicionalnog sezonskog graditeljstva na ovom području. U prošlosti se koristio kao prostor za stalno življenje. Objekti koji su u cijelosti građeni od drveta, su zbog trošnosti ovog građevinskog materijala propali, tako da autentično očuvanih koliba nema mnogo. Po koja pastirska koliba opstaje, zahvaljujući rijetkim zaljubljenicima u tradiciju i planinu, kao proizvodi turističke privrede i preduzimljivih pojedinaca.

2.4. Socio – ekonomske karakteristike

2.4.1. Stanovništvo, demografija i naselja

Područje Parka administrativno pripada opštinama Kolašin, Berane i Mojkovac, a zaštitna zona parka se proteže i na opštine Andrijevica i Bijelo Polje. Nema stalnih naselja, a naselja u okviru njegove zaštitne zone administrativno pripadaju Opštini Kolašin. Osim Rovačkog Trebaljeva, sva naselja bilježe pad broja stanovnika u odnosu na prethodni period (između dva zvanična popisa). Ovdje se nalaze i naselja Bjelojevići i Selišta, koja su skupštinskim odlukama Mojkovca, odnosno Kolašina pripojena gradskim cjelinama, demografski su relativno stabilna i povoljne su starosne i polne strukture. Mreža naselja zaštitne zone Parka ukazuje na činjenicu da se radi o malim naseljima, seoskog, razbijenog tipa, bez elemenata urbane strukture i osobenosti, kao i objekata privrede i društvenih servisa. Saobraćajno su međusobno nepovezana, što čini da sistem naselja ne funkcioniše kao jedna geografska cjelina. Putna povezanost većine naselja u zaštitnoj zoni je slaba, a veza naselja sa Parkom se ostvaruje ulazom iz putnog pravca Podgorica-Mojkovac, na lokalitetu Kraljevo kolo. Specifičnu naseljsku strukturu u okviru samog Parka i zaštitne zone predstavljaju katuni. Ova naselja, s obzirom na karakter i način izgradnje (kolibe), imaju i etnografsku vrijednost. Iz

priloženog tabelarnog prikaza uočljiv je pad broja stanovnika u svim opštinama kojima Park administrativno pripada, ili se nalaze u njegovoj široj, zaštitnoj zoni.

Grafikon 3 i 4: Prikaz broja stanovnika 2011. godine i 2023. godine

Na osnovu prikazanih podataka jasno se uočava demografski pad u opštinama koje administrativno obuhvataju Park ili pripadaju njegovoj zaštitnoj zoni. Opština Berane je u periodu od 12 godina izgubila više od 12% stanovnika, što je direktna posljedica privredne regresije i pojačanog iseljavanja mladih u Podgoricu, na crnogorsko primorje, kao i u zemlje Zapadne Evrope, posebno Dansku i Luksemburg. Opština Kolašin bilježi pad broja stanovnika za nešto manje od 2000. Ipak, otvaranjem prve dionice auto-puta Podgorica - Mateševo i ulaganjima u turističku infrastrukturu očekuje se intenzivniji privredni razvoj ovog područja, što bi moglo stabilizovati demografske tokove. Najveći broj Mojkovčana se u prethodnom periodu odselio u Podgoricu i manjim dijelom u gradove na crnogorskom primorju.

NP Biogradska gora, kao integralni dio masiva Bjelasice i Komova, predstavlja potencijal kvalitetnog održivog razvoja zasnovanog na kriterijumima koji su definisani za razvoj ekoturizma. Razvoju turizma i ostalih održivih formi i privrednih djelatnosti mora se pristupiti sa posebnim senzibilitetom, u kontekstu činjenice da se ovaj nacionalni park nominuje za upis na UNESCO Listu svjetske baštine u okviru proširenja liste Drevnih i netaknutih bukovih šuma Karpata i drugih regiona Evrope. Takođe shodno tome da je planskim i strateškim dokumentima izgradnja svih oblika infrastrukture (uključujući i turističku) strogo ograničena i kontrolisana.

Komparativnu prednost područja predstavlja činjenica da u granicama Parka nema stalnih naselja i stanovnika, pa je pritisak lokalnog stanovništva i njihova potreba za korišćenjem resursa parka minimalna i uglavnom koncentrisana u III zoni zaštite ili njegovoj zaštitnoj zoni. Gradska područja Kolašina, Mojkovca i Berana su relativno udaljena od zaštićenog područja, bez proizvodnje koja može negativno uticati na kvalitet životne sredine ili implicitno ugroziti njegove prirodne komponente. Magistralni put Beograd - Kolašin - Bar čini ovo područje tranzitnim i veoma pogodnim za razvoj tranzitnog i izletničkog turizma. Otvaranje prve dionice

auto puta Podgorica - Mateševo 2022. godine značajno je otvorio Kolašin i generalno područje Bjelasice za turističke tokove i učinio tranzit putnika veoma dinamičnim. Sledstveno tome u prethodne tri godine značajno je povećan broj turista, naročito u Opštini Kolašin.

Na osnovu prethodno navedenih parametara ovo zaštićeno područje zajedno sa širim masivom Bjelasice i Komova predstavlja generator održivog razvoja i pruža neograničene mogućnosti za podizanje standarda i kvaliteta života stanovnika koji mu gravitiraju. Cilj je da u narednom periodu područje ostvari balans između socijalno-društvenih potreba sa jedne i očuvanja kvaliteta životne sredine sa druge strane.

2.4.2. Privredne i društvene djelatnosti

Osnovna privredna djelatnost na prostoru Nacionalnog parka Biogradska gora i njegovoj zaštitnoj zoni i dalje je poljoprivreda. Strukturu poljoprivrednog zemljišta čine pretežno livade i pašnjaci, dok su oranice i voćnjaci zastupljeni u manjoj mjeri, na nadmorskim visinama između 1100 i 1300m. Ovakva struktura zemljišta uslovljava je dominaciju stočarstva, koje ima poluekstenzivni karakter i zasniva se na sezonskom korišćenju planinskih pašnjaka putem izdiga na katune. U novije vrijeme prisutna je i umjerena ratarska proizvodnja, pretežno krompira i žitarica, koja ima dopunski karakter. Demografski pokazatelji ukazuju na kontinuirano smanjenje učešća poljoprivrednog stanovništva, iako sporijeg intenziteta nego ranije.

U okviru Nacionalnog parka šume su pod strogim režimom zaštite, pa se sječa obavlja samo u ograničenom obimu, radi potreba lokalnog stanovništva i kroz sanitarne zahvate. U okolnim opštinama (Kolašin, Mojkovac, Berane) šume su predmet planskog gazdovanja u ingerenciji Uprave za šume Crne Gore.

Turizam postaje sve više značajan faktor privrednog razvoja. Opština Kolašin ima vodeću ulogu zahvaljujući razvijenoj zimskoj infrastrukturi, koja se nalazi u kontaktnoj zoni NP Biogradska gora. Turistička ponuda u samom parku zasniva se na prirodnim vrijednostima: planinskim, edukativnim i biciklističkim stazama.

Ostale privredne aktivnosti u širem području su sporadične i uključuju eksploataciju kamena na ležištima Štitarica i Taskavac, uz potrebu stalnog monitoringa zbog mogućeg uticaja na okolne ekosisteme. Na prostoru nekadašnjeg rudnika olova i cinka „Brskovo“ kod Mojkovca aktuelna je dalja sanacija degradiranih površina.

Ukupno posmatrano, na prostoru Nacionalnog parka Biogradska gora privredne aktivnosti su ograničene, s naglaskom na tradicionalnu poljoprivredu, korišćenje šuma pod kontrolisanim režimom i razvoj selektivnih oblika turizma koji poštuju prirodne i kulturne vrijednosti prostora. U granicama Nacionalnog parka nema izgrađenih objekata društvenih servisa.

2.4.3. Javna infrastruktura

Putna mreža

Drumski saobraćaj u zoni i okruženju Nacionalnog parka Biogradska gora čini mreža magistralnih, regionalnih, lokalnih i nekategorisanih puteva. Područje NP Biogradska gora karakteriše veoma dobra organizacija postojeće saobraćajne infrastrukture, odnosno željezničkih, magistralnih i regionalnih putnih pravaca.

Udaljenost od 30 km u odnosu na izgrađenu trasu saobraćajnice Podgorica - Mateševo, prve dionice auto puta Bar - Boljare, dobro pozicionira Park za dolazak turista.

Udaljenost od 20 km u odnosu na regionalni put Kolašin – Jezerine – Lubnice – Berane čini Nacionalni park Biogradska gora pristupačnim za sjeveroistočni dio naše države i za zemlje u blizini okruženju.

U zoni NP Biogradska gora nalazi se više lokalnih puteva i putnih pravaca koji u narednom periodu zahtijevaju određenu sanaciju. Područje Parka je pokriveno i čitavom mrežom lokalnih, šumskih puteva.

U samom Parku nalazi se asfaltni put (cca 3 km) koji vodi od lokaliteta Kraljevo kolo do Biogradskog jezera. Put prolazi kroz Zonu I stepena zaštite Nacionalnog parka Biogradska gora i omogućava kvalitetnu konekciju sa užim jezgrom Parka.

Magistralni put Bar – Podgorica – Kolašin – Beograd pozicionira područje NP Biogradska gora tranzitnim. Ova saobraćajnica povezuje Park sa velikim emitivnim turističkim područjima sa crnogorskog primorja sa jedne i Srbije sa druge strane.

Željeznička infrastruktura

Željeznička pruga Beograd–Bar prolazi kroz NP Biogradska gora u dužini oko 12,5 km. Od stanice Kolašin ulazi u zapadni dio zaštitne zone Parka, prolazi kroz Trebaljevo i područje Kraljevog kola te izlazi kod Mojkovca. Pruga je izgrađena kao jednokolosječna, normalne širine. Izgradnjom pruge došlo je do odsjecanja rijeke Tare od područja Parka, što je dovelo do narušavanja krajolika Parka.

Vodosnabdijevanje

U užoj zoni Nacionalnog parka Biogradska gora izgrađene su male instalacije za obezbjeđivanje vode za postojeće turističke objekte na obali Biogradskog jezera. Tokom 2018. godine je kaptiran obližnji izvor na lokaciji Ganovača. Za potrebe repetitora na vrhu Zekove glave voda je obezbijeđena iz izvora iznad Pešića jezera.

Unutar zaštitne zone NP Biogradska gora, sva naselja u Opštini Kolašin (Mušovića Rijeka, Radigojno, Rovačko Trebaljevo i Sjerogošte) imaju izgrađene lokalne vodovode sa gravitacionim napajanjem iz izvora na zapadnim obroncima Bjelasice. Naselje Bjelojevići pripojeno gradskom području Mojkovca dobijaće vodu od Nemanjića izvora iz zaseoka Pržišta.

U Opštini Berane, visoko locirano naselje Kurikuće, smješteno na granici zaštitne zone Parka, snabdijeva se sa izvora Jasike. Jelovica, kao već formirano vikend naselje, nastalo spontano, nema izgrađen zajednički vodovod. Za podignuti hotel izveden je zaseban sistem vodosnabdijevanja. Lubnice, stalno naselje na istočnom obodu platoa planine Bjelasice, koristi vodovod izgrađen kaptiranjem izvora Ivovik, kapaciteta oko 3,0 lit/sec. Katuni na obroncima Bjelasice snabdijevaju se uglavnom sa lokalnih vodoizvorišta.

Odvođenje otpadnih voda

Na području Nacionalnog parka Biogradska gora nema izgrađenih kanalizacionih sistema. Za odvođenje otpadnih voda iz objekata koriste se septičke jame koje ne ispunjavaju ekološke standarde (betonirani ili ozidani rezervoari sa propusnim dnom, a često i sa propusnim zidovima, koji nemaju taložnike i separatore masnoća) i poniruću bunari iz kojih se nedovoljno prečišćena otpadna voda upušta u okolinu ili u vodotoke.

Otpadne vode koje nastaju na prostoru NP Biogradska gora se samo prikupljaju i odvođe prema svojim recipijentima bez prečišćavanja. U najužoj zaštitnoj zoni Parka, upotrijebljene vode iz dva jedina izgrađena objekta, turističkog objekta pored Biogradskog jezera i PTT repetitora na Zekovoj glavi, odstranjuju se prema zastarjelim metodama prečišćavanja. Izgrađeni ugostiteljsko – smještajni kapaciteti na Biogradskom jezeru odnosno toalet u službi ovih objekata posjeduje septičku jamu, pri čemu se otpadne vode usmjeravaju na stranu suprotnu od Biogradskog jezera. Smještajni objekti nisu bili u funkciji posljednje tri godine. Objekat restorana posjeduje bioprečišćivač, što omogućava tretman otpadnih voda u skladu sa propisima. Telekomunikacioni centar na Zekovoj glavi, pored vizuelno – estetskog narušavanja prostora, potencijalna je opasnost po kvalitet voda Biogradske rijeke i Pešića jezera.

U NP Biogradska gora uključena je i dionica rijeke Tare, koja uzvodno prima otpadne vode iz Kolašina. Javna kanalizaciona mreža ovoga grada prikuplja i ispušta otpadne vode u Taru bez prečišćavanja.

Kod povremeno nastanjenih katuna količine upotrijebljenih voda su minimalne. Stalna seoska naselja unutar zaštitne zone, formirana su uglavnom na šljunkovito – pjeskovitom nanosu i primjenjuju septičke jame koje ne ispunjavaju ekološke standarde (betonirani ili ozidani rezervoari sa propusnim dnom, a često i sa propusnim zidovima, koji nemaju taložnike i separatore masnoća) i poniruću bunare ili eventualno ispuste neprečišćenih voda u vodotoke.

Elektroenergetska infrastruktura

Na području NP Biogradska gora i njegove zaštitne zone nalaze se elektroenergetski objekti napona 400, 220, 110, 35, 10 i 1 kV. Većina prolazi kroz zaštitnu zonu, dok je prostor Parka uglavnom očuvan, osim manjih dijelova kod trasa Podbišće–Kraljevo kolo i Zekova glava.

Dalekovodi 400 kV (Ribarevina–Podgorica 2) i 220 kV (Pljevlja II–Podgorica 1) presijecaju sjeverozapad Parka (reon Gnjevnika) paralelno, dužine oko 1 km, s koridorima širine 60–70 m. U blizini prolazi i DV 110(35) kV Mojkovac–Kolašin. Ovi vodovi, uz DV 10 kV Podbišće–Kraljevo kolo, djelimično narušavaju ambijentalne vrijednosti.

Na jugoistoku Parka izgrađen je DV 35 kV Mušovića rijeka–Zekova glava (dužine 1,5 km) za napajanje repetitora. Zona stroge zaštite je sačuvana jer se napajanje objekata kod Biogradskog jezera vrši podzemnim kablovima.

U sjevernoj zaštitnoj zoni nalazi se TS 220/110/35 kV „Mojkovac“ sa vezama na DV 220 kV i 110 kV mrežu. Distributivna mreža (10 kV) obuhvata naselja Marića luka, Pržišta i Bjelojeviće, uz mogućnost proširenja ka Marinkovcu i Šiški.

Najrazvijenija mreža je uz zapadnu granicu Parka, za potrebe sela uz Taru i željezničke pruge Beograd–Bar. Glavni vodovi su DV 10 kV Breza–Drijenak–Trebiljevo–Sjerogošte i DV 10 kV Mojkovac–Kraljevo kolo. Kroz trasu Trebiljevo–Selišta (5,5 km) prolazi DV 220 kV Pljevlja II–Podgorica I.

Uz južnu granicu nalazi se mreža za elektrifikaciju sela i napajanje Ski centra „Bjelasica“ i repetitora na Zekovoj glavi: DV 35 kV Kolašin–Mušovića rijeka, TS 3,15/35 kV „Mušovića rijeka“, DV 35 kV Mušovića rijeka–Zekova glava, te 10 kV vodovi Mušovića rijeka–Jezerine–Čupovi.

Jugoistočnim dijelom prolazi DV 10 kV iz pravca Berana (za Jelovicu i Kurikuće). U zaštitnoj zoni, uz južnu granicu, nalazi se mala HE „Mušovića rijeka“ (3 x 1,26 MVA), koja godišnje proizvodi oko 4 miliona kWh.

Telekomunikaciona infrastruktura

Najvažniji telekomunikacioni objekat u NP Biogradska gora je centar na Zekovoj glavi, jedini koji omogućava adekvatan nivo veza. Mobilne servise pružaju Telekom, M:tel i One Crna Gora, a kvalitet signala i interneta (GPRS–5G) zavisi od položaja i udaljenosti baznih stanica. Zbog zahtjevnog terena, pokrivenost i kvalitet mreže nisu optimalni, pa je potrebno dalje unapređenje, posebno za potrebe Službe zaštite Parka i bezbjednosti posjetilaca.

2.4.4. Turistička infrastruktura

Turistička infrastruktura Nacionalnog parka Biogradska gora obuhvata niz objekata i sadržaja koji omogućavaju boravak, kretanje i uživanje posjetilaca. Na ulazu u Park, na lokalitetu Kraljevo kolo, nalazi se prostor za postavljanje mobilnih kućica (mobil-home), dok je prostor za kampovanje i postavljanje šatora smješten na obali Biogradskog jezera, u neposrednoj blizini objekta za zaposlene u Službi zaštite. Na obali Biogradskog jezera nalazi se kompleks od 12 drvenih bungalova i restoran, koji su dati u zakup privatnom preduzetniku.

Na katunima Dolovi, Laništa, Goleš, Vranjak, Kurikuće i Reljine nalaze se smještajni kapaciteti tipa eko-sela, koji služe za višednevni boravak posjetilaca i nalaze se u vlasništvu privatnih preduzetnika. U Parku postoje dva uređena kontrolno-naplatna punkta na Kraljevom kolu i Vranjku, koji omogućavaju kontrolu ulaska i naplatu ulaznica.

Kroz teritoriju Nacionalnog parka prolazi transverzala „Planinama Crne Gore“ (CT-1), dio međunarodne pješačke rute E-6. Ova staza ulazi u širu zonu Parka kod katuna Vranjak, nastavlja kolskim putem ispod vrhova Troglava i Zekove glave, prolazi pored izvora Biogradske rijeke, zatim preko grebena izlazi na vrh Crna glava, a odatle vodi ka prevoju Svatovsko groblje. Od prevoja postoji markirana pristupna staza do vidikovca Bendovac, dok drugi krak nastavlja u pravcu Velikog Šiškog jezera. Većina pješačkih staza u Parku je markirana i opremljena smjerokazima. Postoje dvije biciklističke staze Staza 1: Biogradsko jezero – Dolovi Lalevića; Staza 2: Ševarine – Ševarinsko jezero – katun Šiška – Šiško jezero – Suvodo.

Na području Parka nalazi se više prirodnih vidikovaca: Lumer, Međedak, Zekova glava, Crna glava i Razvršje, bez pratećeg mobilijara. Najpoznatiji i najposjećeniji je vidikovac Bendovac, sa kojeg se pruža panoramski pogled na prašumu i Biogradsko jezero.

U neposrednoj blizini Centra za posjetioce nalazi se objekat suvenirnice i recepcije, kao i spremište za drvene čamce i kajake koji se koriste na Biogradskom jezeru. U mjestu Lazovi postoji osmatračnica visine oko 20 metara, kapaciteta do 15 osoba, sa koje se pruža pogled na prašumu. Uslijed vremenskih oštećenja, osmatračnica je trenutno van funkcije.

2.5. Korišćenje prostora

Tabela 10. Analiza korišćenja prostora i resursa

Kategorija	Korišćenje prostora i resursa - Prošlost	Korišćenje prostora i resursa - Sadašnjost	Infrastruktura i akteri	Regulacija i upravljanje	Rizici i izazovi	Predlozi mera za upravljanje i prevenciju	Trend (prošlost - sadašnjost - budućnost)
Turizam	Tradicionalni turizam bez organizacije, oslanjanje na prirodne atrakcije.	Organizovani turizam sa uređenim stazama, kampovima, turističkim servisima.	Ministarstvo turizma, NTO, JPNPCG, turističke organizacije, lokalni privrednici.	Zakonski okvir za zaštitu prirode i regulaciju turističkih aktivnosti.	Sezonski pritisak, degradacija prirode, zagađenje, neadekvatna infrastruktura.	Ograničenje broja posjetilaca u osjetljivim zonama, Edukacija turista o zaštiti prirode, Redovno održavanje i obnova staza i turističke infrastrukture, Uvođenje ekoloških standarda u turizmu	Rast broja turista – pritisak na prirodu - potreba za održivim turizmom i kontrolom posjetilaca
Poljoprivreda	Tradicionalna poljoprivreda sa niskim intenzitetom.	Razvoj ekološke poljoprivrede i agroturizma.	Lokalni proizvođači	Podsticaji za održivu proizvodnju, prostorni planovi.	Konflikti sa turizmom, erozija tla, gubitak plodnog zemljišta.	Promocija ekološke i održive proizvodnje, Definisanje zona za poljoprivredu i turizam, Programi zaštite zemljišta	Smanjenje broja poljoprivrednih gazdinstava – manja obrada zemlje mogućnost pošumljavanja i razvoj ekološke poljoprivrede
Šumarstvo	Nekontrolisana eksploatacija, uglavnom za ogrjev i industriju.	Održivo gazdovanje, sanitarne sječe	JPNPCG	Zakoni, plan gazdovanja šumama	Nelegalna sječa, požari, bolesti stabala, gubitak biodiverziteta.	Pojačan nadzor i kontrole, Protivpožarne mjere i edukacija stanovništva, Monitoring zdravstvenog stanja šuma i očuvanja biodiverziteta	Smanjena eksploatacija - stabilizacija šuma - održivo upravljanje i očuvanje biodiverziteta
Ubiranje ljekovitog bilja i šumskih plodova	Tradicionalna praksa	Održivo sakupljanje ljekovitog bilja i šumskih plodova	JPNPCG, Agencija za zaštitu životne sredine, lokalno stanovništvo	Propisi i zakoni	Nelegalno sakupljanje narušavanje ekosistema.	Kontrola ubiranja i primjena sankcija, Edukacija lokalnog stanovništva, Očuvanje staništa	Tradicionalno sakupljanje - kontrolisano i održivo sakupljanje - očuvanje staništa i biodiverzitet

Kategorija	Korišćenje prostora i resursa - Prošlost	Korišćenje prostora i resursa - Sadašnjost	Infrastruktura i akteri	Regulacija i upravljanje	Rizici i izazovi	Predlozi mera za upravljanje i prevenciju	Trend (prošlost - sadašnjost - budućnost)
Privremeni objekti	Spontani i nelegalni objekti.	Objekti nacionalnih parkova, štandovi (turistički objekti pod regulativom)	JPNPCG, Lokalna uprava, MDUP	Program privremenih objekata, Urbanistički uslovi, inspekcijski nadzor.	Nelegalna gradnja, uticaj na prirodu, vizuelni pritisak.	Stroga kontrola izgradnje i redovni inspekcijski nadzor, Ograničenje broja objekata, Usklađenost sa prostorom	Spontani i nelegalni objekti.

2.5.1. Turizam

Nekada su na prostoru NP Biogradske gore oblici korišćenja prirodnih dobara bili uglavnom povezani sa stočarstvom i sječom šume, mada je značajan dio šume očuvan zbog tradicije „kraljevske šume”.

U današnje vrijeme oblici korišćenja prirodnih dobara u NP Biogradska gora povezani su sa očuvanjem biodiverziteta i održivim turizmom. Biogradsko jezero privlači veliki broj turista, a aktivnosti poput kampovanja, pješačenja i vožnje kajakom su posjetiocima sve popularnije.

Ključne turističke aktivnosti na prostoru Parka su: planinarenje, pješačenje, biciklizam, jahanje konja i kampovanje. Poseban značaj ima i ruralni i gastronomski turizam, koji uključuje boravak u seoskim domaćinstvima i degustaciju lokalnih proizvoda. Infrastruktura u funkciji turizma uključuje mrežu planinarskih i biciklističkih staza, panoramske vidikovce, Centar za posjetioce i ugostiteljske objekte. Turističku ponudu realizuju različiti akteri: Ministarstvo turizma, NTO, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore upravljač NP Biogradska gora, Turističke organizacije opština Kolašin, Mojkovac, Andrijevica i Berane, lokalne samouprave Kolašin, Mojkovac, Andrijevica i Berane, turističke agencije i privatni smještajni kapaciteti, dok je uloga nevladinog sektora uglavnom vezana za promociju i edukaciju.

Upravljač je odgovoran za regulisanje i nadzor turističkih aktivnosti kroz održavanje infrastrukture i sprovođenje mjera zaštite. Izazovi se ogledaju u sezonskom pritisku posjetioca, degradaciji prirode, zagađenju i neadekvatnoj infrastrukturi.

Razvoj turizma na prostoru Parka u prethodnom periodu bio je definisan u Strategiji razvoja turizma 2022-2025. Korišćenje prostora u Nacionalnim parkovima Crne Gore je nadogradilo tradicionalne aktivnosti sa aktivnostima na zaštiti prirode i održivom turizmu. Iako je turistički razvoj znatno doprinio lokalnoj ekonomiji, ipak sve veći pritisak na prirodne resurse naglašava potrebu za adekvatnom kontrolom i upravljanjem.

2.5.2. Poljoprivreda

Poljoprivreda na području Nacionalnog parka Biogradska Gora, a prije svega u njegovom neposrednom okruženju predstavlja značajan segment lokalnog razvoja i očuvanja stanovništva. Tradicionalni katuni i sezonska domaćinstva osnova su stočarske proizvodnje, dok ekoturizam doprinosi ekonomskom osnaživanju ovog prostora.

Stočarstvo je najznačajnija poljoprivredna aktivnost, s nomadskim karakterom: stoka se tokom proljeća i ljeta izdiže na katune, dok zimi boravi u stajama u naseljima na nižim nadmorskim visinama. Govedarstvo je najzastupljenije, s rasama Holštajn, Simentalac, smeđa i melezi, dok se buša održava kao autohtona genetska vrijednost. Ovčarstvo uključuje pramenku, peštersku rudu, vosojevidsku rudu i ukrštene rase, s proizvodnjom jagnjadi, mesa, sira, kajmaka i jarduma. Kozarstvo je manje zastupljeno, a prisutne su balkanska i Alpska koza. Konjarstvo ima tradicioni značaj, ali je u posljednje vrijeme razvijeno i za turističke aktivnosti. Svinjarstvo i živinarstvo su marginalne grane, primarno za lične potrebe, uz minimalan tržišni plasman.

Mliječni i mesni proizvodi imaju veliki značaj za lokalno stanovništvo i turizam. Posebno se ističe „kolašinski lisnati sir“ sa nacionalno zaštićenom oznakom kvaliteta. Pčelarstvo doprinosi očuvanju biodiverziteta i ekoturizmu, dok pčelinji proizvodi (med, propolis, matična mliječ) predstavljaju dodatni izvor prihoda.

Ratarsko-povrtlarska proizvodnja je ekstenzivna, sa dominantnim uzgojem krompira i manjim površinama za luk, kupus, salatu i šargarepu. Obrada zemljišta se uglavnom izvodi zaprežnim plugom, a đubrenje stajskim đubrivom doprinosi očuvanju plodnosti zemljišta. Proizvodnja žitarica i krmnog bilja je minimalna, iako bi sjetva travno-djetelinskih smješa poboljšala ishranu stoke i produktivnost mlijeka i mesa. Potencijal za povećanje stočnog fonda i povrtarskih kultura postoji, ali se mora odvijati uz poštovanje zakonskih propisa i očuvanje biodiverziteta. Glavni izazovi su loša saobraćajna infrastruktura, neadekvatna pojilišta, neorganizovan otkup proizvoda, depopulacija i starenje stanovništva, te mali broj mladih zainteresovanih za stočarstvo.

Nestajanje tradicionalnog stočarstva, koje je imalo ključnu ulogu u održavanju pašnjaka dovodi do njihovog postepenog zarastanja, što će dovesti do gubitka biodiverziteta ovih staništa.

2.5.3. Šumarstvo

Šume Nacionalnog parka „Biogradska gora“ predstavljaju jedan od najznačajnijih simbola prirodnog bogatstva Crne Gore i istovremeno jedno od rijetkih očuvanih prašumskih područja u Evropi. Njihova vrijednost ogleda se u očuvanju visokog nivoa biodiverziteta, regulaciji klimatskih i vodnih režima, zaštiti zemljišta i stvaranju pejzaža izuzetne ljepote i značaja.

U ranijem periodu šume na području Parka korišćene su u ograničenom obimu, i to isključivo u rejonu Suvodo – Šiška, gdje je eksploatacija bila koncentrisana u tri odjeljenja. Ove aktivnosti imale su pretežno lokalni karakter i služile su potrebama stanovništva okolnih sela. Uglavnom se radilo o pribavljanju ogrjeva i manjim količinama drvne građe, pa je korišćenje bilo tradicionalno i prilagođeno lokalnim prilikama. Takav način eksploatacije nije imao karakter industrijskog gazdovanja, ali je ipak uticao na strukturu i regeneraciju šumskih zajednica.

Nakon donošenja Zakona o zaštiti prirode i Zakona o šumama 1998. godine uspostavljen je strog režim upravljanja šumama u okviru nacionalnih parkova, koji podrazumijeva potpunu zabranu ekonomske eksploatacije. Današnje korišćenje šuma svedeno je na sprovođenje sanitarnih mjera u zonama gdje je to dopušteno, dok je u zoni prašume, kao i u prethodnom period svaka intervencija u potpunosti zabranjena.

U privatnim šumama, koje se nalaze u trećoj zoni zaštite, vlasnici ostvaruju pravo korišćenja isključivo kroz sanitarne i sječe obnavljanja, uz strogo poštovanje zakonskih procedura i godišnjeg plana gazdovanja.

Pozitivni aspekti korišćenja šuma u NP Biogradska gora ogledaju se prije svega u činjenici da je korišćenje drveta ograničeno na mjere koje doprinose očuvanju zdravstvenog stanja šumskih sastojina i bezbjednosti posjetilaca. Sanitarne sječe, gdje su one dopuštene, doprinose uklanjanju oboljelih i fiziološki oslabljenih stabala, čime se sprečava širenje štetnih organizama. Kroz strogo regulisane procedure omogućeno je i ograničeno korišćenje drveta za potrebe lokalnog stanovništva, što doprinosi smanjenju pritiska nelegalnih aktivnosti. Uz to, kontrolisano korišćenje nedrvenih šumskih proizvoda, poput gljiva, ljekovitog bilja i šumskih plodova, stvara dodatne mogućnosti za ekonomske koristi lokalne zajednice bez ugrožavanja prirodnih vrijednosti.

Negativni oblici korišćenja, slično kao i u drugim nacionalnim parkovima, najčešće se odnose na nelegalne sječe i prikupljanje šumskih proizvoda mimo zakonskih procedura. Takve aktivnosti, iako u NP Biogradska gora nisu izražene, ipak predstavljaju prijetnju za očuvanje šumskih ekosistema. Pored toga, potencijalne opasnosti proizlaze iz ljudske nepažnje i nemara u rekreativnim aktivnostima, poput nepropisnog odlaganja otpada ili paljenja vatre na nedozvoljenim mjestima, što može izazvati ozbiljne posljedice po šumske zajednice. Raniji oblici korišćenja šuma, poput pašarenja i kresanja lisnika radi prehrane stoke, danas su gotovo nestali, ali se njihov nekadašnji uticaj na prirodnu obnovu i strukturu šuma i dalje može uočiti. Poseban izazov predstavlja usklađivanje potreba lokalnog stanovništva sa ciljevima zaštite, što se postiže kroz jasno definisane procedure i planove gazdovanja.

2.5.4. Sportski ribolov

Sportski ribolov u Nacionalnom parku Biogradska gora odvija se na Biogradskom jezeru i na rijeci Tari, po utvrđenim zakonskim osnovama i pravilima obavljanja ribolova. Jedina lovna vrsta je autohtona potočna pastrmka (*Salmo trutta*), koja se prirodno razmnožava u Biogradskom jezeru, njegovim pritokama i rijeci Tari. Neophodno je posvetiti posebnu pažnju očuvanju potočne pastrmke, na način što će se u narednom periodu sportski ribolov, od 1.maja 2026. godine, obavljati po principu „uhvati i pusti“, kao što se odvija i u rijeci Tari. Time će se i dalje omogućavati sportski ribolov ali će se ujedno i zaštititi autohtona populacija potočne pastrmke.

2.5.5. Ubiranje ljekovitog bilja i šumskih plodova

Sakupljanje divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva u Nacionalnom parku je regulisano Zakonom o zaštiti prirode, Zakonom o nacionalnim parkovima i Pravilnikom o bližem načinu i uslovima sakupljanja, korišćenja i prometa nezaštićenih divljih vrsta životinja, biljaka i gljiva koje se koriste u komercijalne svrhe. Lokalno stanovništvo, za potrebe domaćinstva, može sakupljati manje količine koje su regulisane Pravilnikom za svaku dozvoljenu vrstu, a sve preko tih količina definiše se kao branje u komercijalne svrhe i potrebuje dozvolu izdatu od strane Agencije za zaštitu životne sredine. Sem vrsta i količina koje se mogu sakupljati, Pravilnikom su definisani i ne/dozvoljeni načini (alatke) sakupljanja. Nadzornici NP su dužni da na terenu kontrolišu legalnost primjene ovih mjera i da svaku nelegalnu radnju dalje procesuiraju nadležnom organu.

2.5.6. Privremeni objekti

Osim štandova svi ostali privremeni objekti u Parku nalaze se u vlasništvu Javnog preduzeća i služe za efikasnije upravljanje i bolju kontrolu prostora. Ovi objekti imaju značajnu ulogu u zaštiti prirode, upravljanju parkom i unapređenju uslova za turističke posjete (Tabela 11).

Naplatne kućice predstavljaju objekte od značaja za unaprjeđenje sistema zaštite i kontrole, efikasniju naplatu ulaznica, kao i za pružanje informacija posjetiocima. Vikend kućice služe za smještaj posjetilaca omogućavajući miran boravak i uživanje u prirodnim ljepotama. U prethodnom periodu vikend kućice su bile date u dugoročan zakup. Objekat za trgovinu i usluge (suvenirnica) omogućava prodaju suvenira i promotivnih materijala, doprinosi kvalitetnijem iskustvu posjetilaca kroz plasman autentičnih proizvoda. Objekat za nadzornike zaštićenog područja služi kao radni prostor za službe zaštite i ambijentalne higijene NP Biogradska gora, čime omogućava efikasno upravljanje, održavanje, zaštitu i nadzor nad Parkom. Štandovi omogućavaju lokalnim proizvođačima plasman domaćih proizvoda i suvenira, čime se doprinosi razvoju turizma i ekonomiji lokalne zajednice.

Postavljanje privremenih objekata strogo je usklađeno sa definisanim zonama zaštite. Samo mali procenat Parka pripada III zoni, u kojoj je moguće predvidjeti i planirati određene sadržaje privremenog karaktera. Ovakva prostorna ograničenja stvaraju pritisak od strane lokalnog stanovništva, koje izražava potrebu za postavljanjem objekata u turističke i privatne svrhe, naročito u katunima koji su tradicionalno korišćeni za sezonalne aktivnosti. Ograničeni kapaciteti u okviru III zone često rezultiraju nezadovoljstvom, nerazumijevanjem režima zaštite i pokušajima nezakonitog korišćenja prostora, čime se ugrožava prirodna ravnoteža i dolazi do konflikta između ciljeva zaštite i razvojnih potreba lokalne zajednice.

Tabela 11: Vrsta i broj privremenih objekata

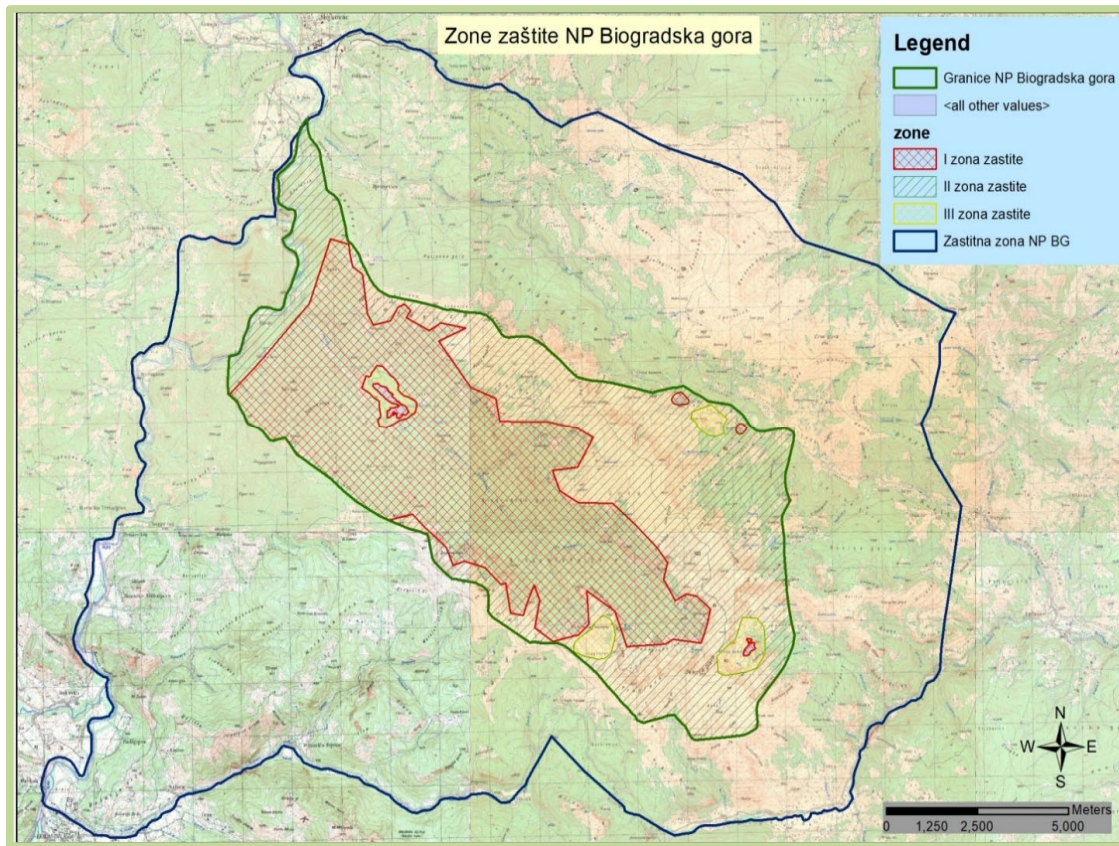
Privremeni objekat	Broj privremenih objekata
Naplatna kućica (sa rampom)	3
Kapija u zaštićenom području	1
Mobilni sanitarni blok	4
Dječje igralište	1
Kamp	1
Štand	6
Ponton	1
Objekat za trgovinu i usluge	1
Foto čeka	1
Objekat za nadzornike zaštićenog područja	1
Tank za vodu	1
Bioprečišćivač	1
Privremeno parkiralište	1
Nadstrešnice	5
Vikend kućice	12
Promotivni natpis, skulptura i paviljon	2
Kula osmatračnica	1

2.6. Zone i režimi zaštite

Prostornim planom posebne namjene za NP Biogradska gora dati su režimi korišćenja i uređenja prostora i izvršeno je zoniranje, na osnovu koga se ostvaruje zaštita prirodnih vrijednosti uz optimalno korišćenje i funkcionisanje prostora Parka. Planiranje i organizacija prostora Parka i njegove zaštitne zone uslovljeno je zatečenim stanjem i ranije stvorenim odnosima. Zato su razvoj aktivnosti i funkcija koje se planiraju na ovom području, uz istovremeno ostvarivanje zaštite njegovih prirodnih vrijednosti, definisani opredjeljenjem prostora za određene namjene kroz Plan zona.

Zona I stepena zaštite – stroga zaštita, obuhvata predio izvorne, stabilne prirodne sredine, sa izuzetnim svojstvima i univerzalnim značenjem, te izvanrednim ambijentalnim i pejzažnim vrijednostima. To je prašumski rezervat, u slivu Biogradske rijeke, Biogradskog jezera i Jezeršnice, koji je kao temeljni fenomen nacionalnog parka, dobio status strogo zaštićene zone. Granica prašumskog rezervata dijelom se poklapa sa granicama Parka, dijelom sa vododjelnicama pomenutog sliva i Tare, a na najvećem dijelu slijedi gornju granicu šumske vegetacije rezervata, jasno prepoznatljivu u odnosu na susjedne pašnjačke površine. Osnovni cilj zaštite u ovoj zoni je održavanje postojećih ekoloških procesa u neizmjenjenom stanju i očuvanje genetskog fonda. Zona ima namjenu naučnog istraživanja i edukacije. Ove aktivnosti mogu se izvoditi po jedinstvenom planu i godišnjim programima za teritoriju Parka, i uz posebne dozvole. Neorganizovan pristup turista i kretanje kroz rezervat nijesu dozvoljeni, kao ni izgradnja i unošenje bilo kakvih promjena u prirodi i iskorišćavanje bilo kog prirodnog izvora. Na Biogradskom jezeru, kao glavnom rekreativnom lokalitetu zone, predviđaju se šetnje po utvrđenim stazama, plivanje, veslanje i sportski ribolov.

U zoni su zabranjene sve aktivnosti koje bi mogle da ometaju prirodni razvoj i autohtonost njenih prirodnih vrijednosti, a posebno: unošenje alohtonih biljnih i životinjskih vrsta (u kojem smislu će se odstraniti jelen, kao alohtona vrsta); branje, sakupljanje i uništavanje biljaka i gljiva, izuzev za naučne svrhe uz specijalnu dozvolu nadležnog organa; sječa stabala i grana drveća i žbunja, uklanjanje vjetrolomova, vjetrolomova, šušnja, zemlje, kamena i drugih materijala; ispaša stoke, uznemiravanje, hvatanje ili ubijanje životinja izuzev za naučne svrhe, uz specijalnu dozvolu nadležnog organa, a na osnovu mišljenja organa državne uprave; upotreba bilo kakvih hemijskih sredstava (otrova i đubriva); loženje vatre i dr.

Mapa 4: Granice i režimi zaštite u NP Biogradska gora

Zona II stepena zaštite - aktivna zaštita obuhvata predjele izmjenjene, relativno stabilne prirodne sredine, sa karakteristikama od značaja za šire regionalno područje, te velikim vrijednostima predstavljenim raznovrsnim ambijentima i specifičnim pejzažom planinskih prostora. Ovoj zoni pripadaju svi predjeli Parka van prašumskog rezervata, odnosno prostrane travnate površine visokoplaninskih pašnjaka, sa velikim brojem rijetkih i endemičnih florističkih elemenata, zaštićene šibljake bora krivulja na gornjoj granici šumske vegetacije, zaštićene prirodne šume u dolini Tare i na padinama okrenutim ka dolinama Jelovice i Suvodola, lednička jezera, cirkovi i valovi, planinski vrhovi visoki preko 2000 mnv i druge geomorfološke tvorevine, te veći broj staništa rijetke i endemične faune. Zona povezuje sve prirodne znamenitosti i rijetkosti prostora Parka u jedinstvenu cjelinu, služeći pri tom i kao glavna zaštita prašumskog rezervata od spoljnih uticaja, s obzirom da obuhvata značajan dio površine sliva Biogradske rijeke.

Ovdje su dozvoljene: naučno-istraživačke i edukativne aktivnosti; sportsko-rekreativne i turističke aktivnosti u slobodnom prostoru koji sa stanovišta fizičkih i klimatskih odlika posebno pogoduje aktivnostima sportsko-rekreativnog skijanja, uz strogo kontrolisano korišćenje prirode; u ograničenoj mjeri aktivnosti stočarstva. Turistička izgradnja predviđa se na Kraljevom kolu, gdje će se uz smještajne kapacitete formirati i glavni prijemni, informativni centar nacionalnog parka. Takođe, predviđa se revitalizacija katuna Dolovi, Rupe Ravanjske, Šiška i Pešića rupe i njihova ponuda u turističke svrhe.

Aktivnosti koje mogu dovesti do narušavanja pejzažno-ambijentalnih karakteristika ili promjena ravnoteže ekosistema zone su zabranjene, a posebno: unošenje alohtonih biljnih vrsta; meliorisanje planinskih pašnjaka i livada, njihovo razoravanje i podizanje vještačkih

travnjaka; branje, sakupljanje, korišćenje i uništavanje strogo zaštićenih kao i ugroženih biljnih vrsta i gljiva, izuzev za potrebe naučnih istraživanja uz posebnu dozvolu nadležnog organa; branje, sakupljanje i korišćenje nezaštićenih biljaka i gljiva u mjeri u kojoj se može ugroziti brojnost populacije; unošenje alohtonih životinjskih vrsta koje slobodno žive, kao i poribljavanje jezera i vodotoka, ubijanje ili sakupljanje bilo koje vrste faune, izuzev za potrebe naučnih istraživanja, uz posebnu dozvolu nadležnog organa; upotreba vještačkih đubriva i drugih hemijskih sredstava.

Zona III stepena zaštite - održivo korišćenje. U okviru I i II zone zaštite, formirana je III zona zaštite na uskim prostorima gdje već postoji izgrađena struktura (zona pored Biogradskog jezera i postojeća katunska naselja). U ovoj zoni se predviđa rekonstrukcija i revitalizacija postojećih kapaciteta koji ne zadovoljavaju savremene standarde.

Uzimajući u obzir predviđenu izgradnju rekreaciono-sportskih, turističkih i drugih sadržaja, kao i zadovoljavanje potreba lokalnog stanovništva ogrjevnim drvetom, vršiće se isključivo prebirna sječa u cilju održavanja neprekinutog šumskog sklopa i očuvanja prirodnih šumskih ekosistema.

Zaštitna zona obuhvata predjele izmjenjene izvorne, srednje stabilne prirodne sredine, sa karakteristikama od interesa za područje Bjelasice, ali i značajnim ambijentalno-pejzažnim i estetskim vrijednostima prostora od posebnog značaja za područje Parka.

Zona ima funkciju zaštite Parka, a u njoj se posebno štite pejzažno-ambijentalne i estetske vrijednosti. Naselja u okviru ove zone su funkcionalno povezana sa okolnim poljoprivrednim površinama i njihov razvoj će se odvijati u okviru već angažovanih površina, u stilu tradicionalne arhitekture sa upotrebom autohtonih materijala. Postojeće osnovne djelatnosti su zemljoradnja i stočarstvo, koje se moraju odvijati prema zahtjevima očuvanja i zaštite prirode od degradacije i transformacije agrarnog pejzaža. U ovoj zoni se predviđa turističko-ugostiteljska izgradnja, u objektima osnovnog i komplementarnog smještaja.

3. AKCIONI PLAN

Ovaj dio plana upravljanja definiše viziju, tematske oblasti i dugoročne ciljeve, evaluira stanje po tematskim oblastima, postavlja specifične ciljeve upravljanja s indikatorima, definiše aktivnosti upravljanja s indikatorima te prioritetima, dinamiku sprovođenja, subjekte i saradnike realizacije, procjenu finansijskih sredstava i izvore obezbjeđivanja sredstava.

Tematske oblasti predstavljaju glavne cjeline poglavlja Akcioni plan i bave se srodnim nizom pitanja tj. pojedinim segmentima upravljanja područjem. Plan upravljanja za Nacionalni park Biogradska gora sadrži 5 tematskih oblasti:

1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti
2. Očuvanje kulturno - istorijskih vrijednosti
3. Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija
4. Saradnja s lokalnom zajednicom
5. Razvoj kapaciteta upravljača

Svaka tematska oblast ima svoj dugoročni cilj koji predstavlja malu viziju onog što se očekuje od pojedine oblasti plana. Dugoročni cilj je razdvojen na više specifičnih ciljeva upravljanja koji predstavljaju detaljnije i mjerljivije opise onoga što se mora postići kako bi se ostvario dugoročni cilj. Kako bi se pratilo ostvarenje specifičnih ciljeva, za svaki od njih su definisani indikatori ciljeva. Za svaku od tematskih oblasti izrađena je evaluacija stanja.

Specifični ciljevi se ostvaruju sprovođenjem planiranih aktivnosti upravljanja čiji indikatori omogućavaju praćenje provedbe plana upravljanja i rada Javnog preduzeća. Kako bi se dobio bolji uvid u raspored i prioritete pojedinih aktivnosti, navedena je planirana dinamika sprovođenja aktivnosti prema godinama te su navedeni subjekti i saradnici realizacije ključni za provedbu pojedinih dijelova ili cijele aktivnosti.

Zbog ograničenih ljudskih i finansijskih kapaciteta, definisana su 3 nivoa prioriternih aktivnosti upravljanja:

- **Prioritet 1** – aktivnosti koje se moraju poduzeti za vrijeme trajanja plana upravljanja. Ovo su ključne aktivnosti i njihovo neispunjavanje narušava uspješnost cijelog plana upravljanja. Prioritet 1 ne znači da se aktivnost mora prva sprovesti, nego da se mora dogoditi onda kada je planirana.
- **Prioritet 2** – aktivnosti koje bi trebalo sprovoditi za vrijeme trajanja plana upravljanja. Postoji određena fleksibilnost, međutim za nesprovođenje ovih aktivnosti mora postojati dobar razlog.
- **Prioritet 3** – aktivnosti koje se mogu poduzeti kada vrijeme i/ili sredstva postanu dostupna nakon završetka aktivnosti 1. i 2. nivoa prioriteta. Identifikacija ovih aktivnosti je važna kako bi se u budućnosti moglo kvalitetnije odgovoriti na novonastale prilike ili mogućnosti.

Aktivnosti su dodatno grupisane prema sljedećim kategorijama aktivnosti koje Javnom preduzeću pomažu u odlučivanju smjera djelovanja: istraživanje, monitoring, regulacija,

aktivno upravljanje, edukacija i interpretacija, informisanje, komunikacija, podrška, saradnja, jačanje kapaciteta upravljača, planiranje, infrastruktura i održavanje.

VIZIJA

Biogradska gora ostaje i razvija se kao očuvano prirodno područje izuzetne biološke raznovrsnosti i očuvanog prašumskog ekosistema, dostupno za edukaciju, istraživanje i inspirativno iskustvo posjetilaca, uz aktivno učešće lokalne zajednice i skladan odnos čovjeka i prirode.

TEMATSKE OBLASTI

3.1. Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti

Dugoročni cilj: *Populacije značajnih vrsta i stanišni tipovi šumskih, vodenih i visokoplaninskih ekosistema su očuvani.*

3.1.1. PODTEMA: Šumski ekosistemi

Specifični cilj 1.1: *Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune šumskih ekosistema.*

Specifični cilj 1.2: *Očuvani su prirodni karakteri prašumskih šumskih zajednica i stabilne populacije vrsta vezanih uz šumske ekosisteme.*

Šumski ekosistemi NP Biogradska gora čine jezgro prirodnih vrijednosti ovog zaštićenog područja. Zbog visokog stepena očuvanosti, biogeografske raznolikosti i prisustva reliktnih i endemičnih vrsta, šume Biogradske gore predstavljaju jedno od najočuvanijih šumskih područja u Crnoj Gori i šire. Dominantan šumski kompleks je prašumski rezervat Biogradska gora, dok ostali šumski kompleksi zauzimaju II stepen zaštite i obuhvataju raznolike zajednice, od subalpskih bukovih šuma do borovih zajednica na visokim ekspozicijama.

Raznovrstan i stabilan životinjski svijet ukazuje o visokom stepenu prirodne ravnoteže i ekološke vrijednost šuma koje čine srž ovog Nacionalnog parka, posebno prašumski rezervat Biogradske gore. Zahvaljujući dugotrajnoj zaštiti, strogom režimu zaštite koji zabranjuje sječu, gradnju i druge aktivnosti koje bi mogle narušiti prirodnu ravnotežu i ograničenom prisustvu čovjeka, ovo područje nudi očuvane mirne zone.

Biogradska gora obuhvata raznovrsne šumske tipove, od mješovitih šuma četinara i lišćara, preko raznodobnih šuma bukve, jele i smrče, do vlažnih šuma u dolinama rijeka i potoka. Ovi stanišni uslovi, raspoređeni od rijeke Tare, uz Jezeršticu, oko Biogradskog jezera, pa sve do izvorišta Biogradske rijeke, prostiru se na površini većoj od 2000 ha i pružaju optimalno stanište za brojne vrste divljih životinja. Među velikim sisarima redovno prisutni su jelen (*Cervus elaphus*), mrki medvjed (*Ursus arctos*), srna (*Capreolus capreolus*) i dr.

U dolinskim dijelovima, gdje su prisutni vodotoci okruženi vlažnim šumama vrbe (*Salix* spp.), johe (*Alnus glutinosa*) i poljskog jasena (*Fraxinus angustifolia*), nalazimo vrste koje zavise od stalnog prisustva vode, poput vidre (*Lutra lutra*), kune (*Martes* sp), rovke i drugih sitnih sisara. Na ivicama šumskih kompleksa, a često i unutar njih, prisutne su brojne druge vrste kao što su zec (*Lepus europaeus*), lisica (*Vulpes vulpes*), divlja svinja (*Sus scrofa*), jazavac (*Meles meles*) i dr.

Posebno značajna je i prisutnost velikog broja ptica grabljivica, šumskih pjevačica, kao i raznovrsnih insekata i drugih vrsta, čime se dodatno potvrđuje visok stepen očuvanosti ekosistema.

Upravo ta međusobna povezanost i zavisnost flore i faune čini šumske ekosisteme Biogradske gore složenim, ali uravnoteženim sistemom.

Na području Nacionalnog parka Biogradska gora zastupljen je raznovrstan diverzitet šumskih ekosistema koji odražavaju visok stepen prirodnosti, florističkog bogatstva i ekološke stabilnosti. Posebnu vrijednost predstavljaju zajednice reliktnih i endemičnih vrsta. U tom kontekstu, šumski ekosistemi molike (*Pinus peuce*) imaju izuzetno značajnu ulogu u očuvanju biološke raznovrsnosti, genetičkog potencijala i pejzažnih vrijednosti Parka, te zahtijevaju posebnu pažnju u okviru planiranja mjera zaštite, očuvanja i monitoringa.

Šumski ekosistemi molike (*Pinus peuce*) evidentirani su na području Parka na manjim i prostorno ograničenim lokalitetima u blizini Ursulovačkog jezera. Neophodno je planirati sistematski monitoring ove endemo-reliktnih vrste radi praćenja stanja i razvoja zajednice. Kako je ova šumska zajednica prepoznata kao stanište od značaja u okviru mreže NATURA 2000 (kod 95A0), tako je potrebno precizno utvrditi njeno rasprostranjenje te kontinuirano pratiti i evidentirati moguće negativne pritiske koji mogu uticati na njenu stabilnost i očuvanost. Negativni biotički uticaji za sada su ograničeni, ali prisustvo bolesti bukve u kompleksu Suvo do predstavlja indikator stresa u ovom tipu šume. Moguće su i latentne infekcije gljivičnog porijekla, koje još uvijek nisu dostigle prag koji bi zahtijevao intervenciju, ali ostaju predmet stručnog praćenja. Takođe, u svim četinarskim šumskim ekosistemima je evidentirano prisustvo potkornjaka, kroz sušenje šuma na manje i veće krpe, a koje je posebno izraženo na području Suvodo - Šiška. Ekstremne klimatske promjene koje utiču na smanjenje vitalnosti šumskih stabla u isto vrijeme pogoduje bržem razvoju negativnih štetnih insekata (u ovom slučaju potkornjaka), uz dovoljno sanitarnog drveta, predstavljaju izuzetno povoljno okruženje za brzo širenje potkornjaka i prelaska iz sekundarne u primarnu štetočinu. Trenutno je stanje populacije potkornjaka pod kontrolom, feromonske klopke se redovno postavljaju i praćenje brojnosti ne ukazuje u alarmantno stanje šuma u odnosu na napad potkornjaka.

Najvažniji prioriteti uključuju praćenje zdravstvenog stanja šuma. Posebno je važno praćenje stanja šuma koje mogu biti pod najvećim negativnim uticajem, kao što su bukve u zoni Suvodo, kao i praćenje dinamike prirodne obnove bora krivulja i molike. U Gioniku treba intenzivirati analizu erozivnih procesa uslijed infrastrukturnih aktivnosti. Klimatski rizici i promjene hidroloških režima zahtijevaju praćenje ekstremnih uticaja padavina, zasićenosti tla i njihovog uticaja na vegetaciju. Takođe, rekreativne aktivnosti treba sistematski nadzirati kroz detekciju oštećenja tla i regeneracije, dok monitoring mrtvog drveta u prašumskom kompleksu doprinosi razumijevanju stanišne važnosti za brojne saproksilne vrste.

Biodiverzitet i staništa ptica dupljašica, velikih zvijeri i ksilofaga treba redovno pratiti u kontekstu strukture zajednica i sukcesije. Korišćenje GISa i AI tehnologije može značajno unaprijediti prepoznavanje erozivnih žarišta i rekreativnog pritiska, modelirati sukcesione procese i omogućiti predikciju klimatskih uticaja na šumske zajednice.

Zdravstveno stanje šuma u velikoj mjeri zavisi od međusobnog djelovanja abiotičkih (klimatski ekstremi, vjetrolomi, suše), biotičkih (štetni insekti, gljive, biljne bolesti) i antropogenih faktora

(nekontrolisano gazdovanje, infrastrukturni zahvati, zagađenje). Kumulativnim dejstvom ovih faktora dolazi do poremećaja u stabilnosti šumskih ekosistema, što se najčešće manifestuje kroz sušenje stabala, pojavu žarišta zaraze i gubitak vitalnosti sastojina.

U takvim okolnostima, pravovremeno sprovođenje kontrolisane sanitarne-uzgojne sječe predstavlja osnovnu i neophodnu mjeru zaštite šuma, bez koje nije moguće efikasno odgovoriti na negativne promjene u ekosistemu. Sanitarna sječa podrazumijeva uklanjanje stabala koja su suva, mehanički oštećena, napadnuta štetočinama (npr. potkornjacima) ili zaražena patogenima, kako bi se:

- spriječilo širenje zaraze i insekata na zdrava stabla,
- lokalizovao ili eliminisao uzrok štetnog uticaja,
- očuvala ekološka stabilnost i zaštitila preostala zdrava stabla,
- obezbijedila sigurnost posjetilaca i zaštita infrastrukture (staze, vidikovci, objekti).

Požari uzrokuju degradaciju i fragmentaciju staništa, što ima jak negativan uticaj na šumske ekosisteme, naročito na četinarske. Ovakvi događaji mogu dovesti do lokalnog nestanka vrsta koje zavise od specifičnih mikrostaništa. Požari nisu česti na području ovog Parka, ali je preventivna zaštita od izuzetne važnosti. Pripremljenost i pripravnost za šumske požare je obaveza svakog subjekta koji mogu biti ugroženi od ove elementarne nepogode. U cilju zaštite područja od požara neophodno je izvršiti adekvatno opremanje i unapređenje organizacionih i edukativnih vrijednosti Službi zaštite.

Šume u privatnoj svojini na prostoru Parka podliježu zakonskoj regulativi i korišćenje resursa u njima mora biti usklađeno sa planovima i programima upravljanja. Svake godine se za područje privatnih šuma donosi Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini. Šumama u privatnoj svojini gazduje vlasnik, na osnovu zakonskih i planskih dokumenta koja se donose od strane nadležnih institucija.

Istraživanja gnjezdarica u Nacionalnom parku Biogradska gora do sada su imala za cilj prikupljanje samo osnovnih podataka o prisutnim vrstama i njihovim staništima, dok procjena brojnosti populacija i praćenje njihovih trendova nijesu sistematski sprovedeni.

U narednom periodu (2025–2030) planirano je sprovođenje petogodišnjeg monitoringa gnjezdarica sa Aneksa I Direktive o pticama, koje predstavljaju zaštićene vrste u Crnoj Gori. Među njima se posebno izdvajaju tetrijeb gluhan (*Tetrao urogallus*), lještarka (*Bonasa bonasia*), crni djetlić (*Dryocopus martius*), troprsti djetlić (*Picoides tridactylus*) i sivi djetlić (*Picus canus*).

Ove vrste su karakteristične za prašumske dijelove Biogradske gore, gdje se nalaze njihova najvažnija staništa. Stara šumska stabla i obilje mrtvog drveta imaju ključnu ulogu u njihovom opstanku, jer obezbjeđuju uslove za gniježđenje, ishranu i sklonište.

Sistematskim monitoringom biće obuhvaćeno praćenje brojnosti, prostorne distribucije i uspješnost reprodukcije ovih vrsta, čime će se omogućiti pouzdanija procjena stanja populacija.

Rezultati ovih istraživanja imaće poseban značaj za evaluaciju stanja biodiverziteta i procjenu očuvanosti šumskih ekosistema Nacionalnog parka Biogradska gora. Dalja istraživanja i uspostavljanje sistematskog monitoringa od ključnog su značaja za efikasno planiranje mjera zaštite i očuvanja ptica u ovom jedinstvenom prirodnom području koje se može smatrati stabilnim zbog minimalnog antropogenog uticaja.

Istraživanje sitnih sisara u NP Biogradska gora ima izuzetan značaj za razumijevanje biodiverziteta i funkcionisanja ekosistema područja. Kao najbrojnija i najraznovrsnija grupa sisara, oni su ključni bioindikator ekološke stabilnosti zbog svoje brojnosti, osjetljivosti na

promjene u staništu i uloge u trofičkim lancima. Iako je fauna Parka bogata, sitni sisari do sada nijesu bili predmet sistematskih i dugoročnih istraživanja. Postojeći podaci su fragmentisani i potiču uglavnom iz kratkotrajnih terenskih pregleda, na osnovu kojih se ne može izvršiti procjena stanja ove grupe organizama. S obzirom na njihov značaj, neophodno je istražiti sastav i ekologiju sitnih sisara kako bi se bolje razumjeli prirodni procesi i interakcije među vrstama.

Istraživanje faune slijepi miševa na prostoru Parka u prethodnom periodu vršeno je u cilju dobijanja podataka o prisutnim vrstama i njihovim staništima, pri čemu nije vršena procjena brojnosti njihovih populacija. Izuzetak predstavlja porodijska kolonija malog potkovičara u objektu na Kraljevom Kolu, čiji se monitoring kontinuirano sprovodio od 2020. godine. Ova porodijska kolonija predstavlja najveću poznatu koloniju ove vrste u Crnoj Gori. Do 2025. godine bilježen je trend rasta populacije, ali je uočen i pritisak uslijed lošeg stanja objekta, čija je rekonstrukcija prilikom planirane rekonstrukcije objekta, izrazito je važno sa se vodi računa o očuvanju staništa za koloniju, uključujući podizanja svijesti o značaju slijepih miševa u staništu. Rekonstrukcija objekta podrazumijeva i uređenje donjih prostorija, koje slijepi miševi ne koriste, u edukativni centar za posjetioce posvećen promociji ove grupe faune. Tokom 2025. godine zabilježena je i reprodukcija šumskih vrsta slijepih miševa u Biogradskoj gori, pa je od ključnog značaja nastavak monitoringa šumskih vrsta, kako bi se utvrdilo koje vrste koriste prašumski rezervat kao mjesto reprodukcije. Određivanjem mikrolokacija koje koriste šumske vrste slijepih miševa unutar prašumskog rezervata definisaće se eventualne upravljačke mjere vezane za ove vrste.

Primjenom kamera-zamki i vještačke inteligencije, tokom 2024. godine, po prvi put su dobijeni pouzdani i kvalitetni podaci o prisustvu, gustini i prosječnoj brojnosti krupnih sisara u NP Biogradska gora. U okviru istraživanja registrovano je prisustvo ukupno 16 vrsta sisara, pri čemu je za 8 vrsta potvrđeno razmnožavanje. Na osnovu analize prikupljenih podataka, najveća gustina zabilježena je kod populacije lisica (2,96 jedinki po km²), zatim kod srna (2,68 jedinki po km²), dok je najniža gustina zabilježena kod jelena (0,53 jedinki po km²). Nastavak monitoringa sisara primjenom kamera zamki i vještačke inteligencije planirana je u petoj godini realizacije ovog planskog dokumenta. Na ovaj način, upoređivanjem sa rezultatima dobijenim tokom 2024. godine, dobiće se kvalitetan prikaz prostorne i vremenske distribucije sisara na području NP Biogradska gora, te shodno dobijenim rezultatima definisati dalje upravljačke mjere.

3.1.2. PODTEMA: Vodeni ekosistemi

Specifični cilj 1.3: *Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune vodenih ekosistema.*

Specifični cilj 1.4: *Ihtiofauna je stabilna i prirodno se regeneriše.*

Tresetna staništa kao specifični prirodni ekosistemi, koji su u ubrzanom procesu zarastanja, zahtijevaju prioritetnu pažnju u zaštiti. U prethodnom Planskom periodu na području Nacionalnog parka Biogradska gora sproveden je značajan broj istraživanja sa ciljem kartiranja i procjene stanja tipova staništa od značaja za ekološku mrežu Natura 2000: 7230 – Alkalne tresave i 7140 – Prelazne tresave.

Navedeni stanišni tipovi su kartirani na lokalitetima Pešića jezero, izvorište Biogradske rijeke, Jagančarske rupe i na vlažnim staništima područja Reljina. Popisane su dijagnostičke i prateće vrste i uspostavljen monitoring stanja populacija. Stanje tresetnih staništa na području

istraživanja pokazuje izraženu sezonsku dinamiku, s promjenama koje variraju tokom godišnjih doba. Monitoring sproveden u proljećnom periodu 2025. godine ukazuje na to da su tresetna staništa u stabilnijem stanju nego što je prethodno ocijenjeno na osnovu kasnog ljetnjeg aspekta. Zarastanje (sukcesija) je uočljivo, ali se odvija prirodnim tempom, bez indikacija ubrzanih procesa koji bi zahtijevali neposredne upravljačke intervencije. Shodno tome, nije preporučeno sprovođenje aktivnih mjera upravljanja u ovoj fazi. Umjesto toga, preporučuje se nastavak redovnog i sezonski usklađenog monitoringa na izvorištu Biogradske rijeke, zbog eventualne prijetnje zarastanja staništa.

U ovom planskom periodu proširiće se područje istraživanja tresetnih staništa na oblast Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, s ciljem utvrđivanja stanja, očuvanja specifičnih ekoloških karakteristika i identifikacije potencijalnih prijetnji koje mogu ugroziti njihovu stabilnost i funkcionalnost.

Na tresetnim područjima unutar vodene vegetacije fluvijalnih kanala, zabilježeno je prisustvo rijetke endemske vrste *Barbarea balcana*. U Crnoj Gori je zabilježena samo za područje Bjelasice (Bjelilo, Troglava i Zekova glava) u vegetaciji acidofilnih niskih cretova *Caricion canescentis fuscae* (*Caricio-Willemetum stipitatae*). Od strane Stručne službe u avgustu 2018. godine, potvrđeno je prisustvo ove vrste unutar fluvijalnog kanala ispod Zekove glave, koji se sliva u izvorište Biogradske rijeke, dok nije pronađena uz fluvijalne kanale Troglave (Jagančarske rupe). Tada je evidentirana manja populacija na jednoj koordinati, dok je 2024. evidentirana na 3 koordinate, takođe u malim grupacijama. Stanje populacije *Barbarea balcana* ocjenjuje se kao stabilno, bez potrebe za konzervacijskim mjerama. Međutim, preporučuje se nastavak monitoringa tokom narednih vegetacionih sezona, s ciljem pravovremene detekcije promjena u populaciji uslovljene bujanjem vegetacije visokih zeleni. Planirana istraživanja na tresetnim staništima Ursulovačkih jezera i Biogradske rijeke, obuhvatiće popis dijagnostičkih, nacionalno i/ili međunarodno zaštićenih i ekološki značajnih vrsta, uz unos dobijenih podataka u bazu podataka Nacionalnog parka Biogradska gora, njihovo prostorno mapiranje i dalju analizu u kontekstu očuvanja stanišnog diverziteta. Bez obzira na činjenicu da se sportski ribolov odvija na Biogradskom jezeru i rijeci Tari jednim dijelom i da se trenutno stanje populacije autohtone potočne pastrmke (*Salmo trutta*) ocjenjuje kao stabilno, identifikovani su faktori rizika koji mogu negativno uticati na dugoročnu održivost populacije potočne pastrmke. Među ključnim prijetnjama izdvajaju se:

- Klimatske promjene, koje utiču na vodni režim jezera i pritoka (smanjenje dotoka vode, porast temperature),
- Nemogućnost poribljavanja, uslijed nedostupnosti genetski odgovarajuće mlađi,
- Geomorfološki procesi, poput poniranja vode i zatrpavanja jezera sedimentom, koji mijenjaju stanišne uslove.

Osnovna mjera koja će se primjenjivati u cilju zaštite ove vrste jeste uvođenje principa „uhvati i pusti“ za obavljanje sportskog ribolova na Biogradskom jezeru, počevši od 1. maja 2026. godine.

Uprkos ograničenom obimu ribolova, stanje ihtiofaune u Parku zahtijeva kontinuirani monitoring populacije ribe, kvaliteta vode i promjena u staništu. Takođe, neophodno je razmotriti mogućnosti za uspostavljanje programa očuvanja genetskog materijala potočne pastrmke, kao i eventualne mjere revitalizacije staništa u slučaju pogoršanja uslova.

Na osnovu dostupnih literaturnih podataka i rezultata novijih terenskih istraživanja, stanje faune vodozemaca na području Parka može se ocijeniti kao stabilno i očuvano.

U prethodnom periodu sprovedena su terenska istraživanja s ciljem inventarizacije faune vodozemaca, sa posebnim osvrtom na zakonom zaštićene vrste i vrste od značaja za mrežu Natura 2000. Istraživanja su obavljena na Biogradskom jezeru i okolnim barama, gdje je zabilježeno prisustvo planinskog mrmoljka (*Ichthyosaura alpestris*). Prema literaturnim podacima, ova vrsta je ranije registrovana i na Ursulovačkom, Pešičkom i Šiškom jezeru, kao i na lokalitetima Ševarene i Blatište.

Rezultati istraživanja ukazuju da se migracije planinskog mrmoljka odvijaju ranije u odnosu na prethodne decenije - tokom aprila i maja, neposredno nakon otapanja snijega. Ova promjena u fenologiji povezana je sa klimatskim promjenama, prije svega sa smanjenjem broja sniježnih dana i količine sniježnih padavina. Takođe je evidentiran gubitak sezonskih staništa (lokvi i bara) uslijed produženih sušnih perioda tokom godine, što utiče i na raniji početak reproduktivnog perioda ove vrste. Kao negativan pritisak na populacije planinskog mrmoljka prepoznato je i učestalo korišćenje ATV vozila, koje dovodi do narušavanja i degradacije staništa.

S obzirom na osjetljivost vodozemaca na klimatske i mikroklimatske promjene — uključujući smanjenje broja kišnih i sniježnih dana, porast srednjih temperatura, te zarastanje i nestajanje sezonskih vodenih površina - neophodno je nastaviti sistematski monitoring ove grupe organizama.

3.1.3. PODTEMA: Visokoplaninski ekosistemi

Specifični cilj 1.5: *Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune visokoplaninskih ekosistema.*

Specifični cilj 1.6: *Uspostavljeno je upravljanje visokoplaninskim ekosistemima koje omogućuje revitalizaciju travnjaka i očuvanje staništa ispašom.*

Visokoplaninsku vegetaciju planine Bjelasice dominantno karakterišu zajednice planinskih livada, rudina i planinskih vriština na silikatima i na krečnjacima, kao i vegetacija pukotina stijena i sipara. Evidentan je prirodni proces zarastanja travnjaka vegetacijom kleke i borovnice (vrištine). Na ovaj proces utiču, prestanak tradicionalnog pašarenja i košenja livada, depopulacija katunskih područja ali i klimatske promjene. Oživljavanje katuna, uz obogaćen stočni fond, je bitan preduslov za revitalizaciju travnjaka i očuvanja staništa ispašom.

Visokoplaninsku vegetaciju karakteriše visok specijski diverzitet i bogatstvo rijetkih, endemskih i nacionalno i/ili međunarodno zaštićenih taksona. Kontinuirano se radi na njihovoj inventarizaciji i utvrđivanju stanja populacija odabranih značajnih taksona.

Planiraju se istraživanja visokoplaninskih stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, koja će obuhvatiti kartiranje i popis dijagnostičkih, nacionalno i/ili međunarodno zaštićenih i ekološki značajnih vrsta, kao i njihovu analizu u kontekstu očuvanja stanišnog diverziteta.

U prethodnom planskom periodu inventarizacija flore je obavljena na travnim staništima u subalpijskom i alpijskom dijelu planine Bjelasice (Troglava, Zekova glava, Crna glava) i na tresetnim staništima na lokalitetima Pešića jezero, izvorište Biogradske rijeke, Jagančarske rupe, Šiško jezero, Ševarine i Reljina:

- Inventarisano je 104 biljnih taksona, od kojih 62 taksona ima jedan ili više nivoa nacionalne i/ili međunarodne zaštite.

- Zabilježeno je prisustvo 25 endema Balkanskog poluostrva i 5 subendema, 16 vrsta koje kao rijetke i/ili ugrožene imaju nacionalni status zaštite (Sl. list RCG 76/06), dok 42 vrste imaju neki od međunarodnih nivoa zaštite (HD, BC, CITES, IPA, IUCN Red List).

Unutar habitata 6150 Alpijski i subalpijski silikatni travnjaci, na lokalitetu plato iznad Malog Šiškog jezera, i unutar habitata *6230 Vrstama bogati travnjaci tvrdače (*Nardus stricta*) na silikatnim supstratima planinskih područja, evidentirano je prisustvu rijetkog karanfila *Dianthus nitidus* subsp. *lacusicii*. Biljka je endem Crne Gore i Kosova. U Crnoj Gori je zabilježen samo na Bjelasici, na Lalevića dolovima i Pitoma smetina, te su nalazi iz 2023. i 2024. godine novi podaci za vrstu. Kao rijetka endemska podvrsta, zaštićena je nacionalnim zakonodavstvom i nalazi se na IPA listi (Međunarodno značajna područja za biljke), dok se na listama Direktive o staništima i Bernske konvencije štiti kao species *Dianthus nitidus*. Na svim navedenim lokalitetima, javlja se u rijetkim pojedinačnim primjercima ili u manjim grupacijama. Nijesu uočeni pritisci koji ugrožavaju stabilnost subpopulacija.

U ovom planskom periodu sem inventarizacije biljnih taksona unutar stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, akcenat je dat na istraživanju stanja populacije rijetke nacionalno zaštićene vrste *Eryngium alpinum* na lokalitetima Borova glava i Razvrše. Vrsta ima i međunarodni nivo zaštite po osnovu Annex II i IV Direktive o staništima.

Svi terenski podaci unose se u Excel bazu florističkih podataka za NP Biogradska gora, koja objedinjuje do sada prikupljena literaturna (naučna) i terenska saznanja prisustva i distribucije flornih vrsta, ekologije populacija, stanišne uslove, kao i konzervacijske statuse biljnih taksona sa područja ovog nacionalnog parka.

Vegetacija pašnjačkih livada i planinskih vriština se karakteriše izuzetnim bogatstvom ljekovitih biljaka i šumskih plodova (kleka, borovnica). Staništa pod potencijalnim pritiskom ilegalnog ubiranja divlje flore u komercijalne svrhe biće predmet stalnog nadzora Službe zaštite. Svi podaci o zatečenom stanju biće prikupljeni putem specijalizovane aplikacije i redovno dostavljani stručnoj službi JPNPCG radi daljih analiza.

Fauna beskičmenjaka na području Parka je nedovoljno istražena. Do sada nijesu sprovedena sistematska naučna istraživanja, već su dostupne samo pojedinačne publikacije koje se odnose na pojedine vrste, rodove ili familije. Postojeći literaturni podaci potvrđuju prisustvo određenog broja vrsta, ali nedostaju podaci o njihovoj prostornoj i vremenskoj distribuciji, što značajno ograničava mogućnost cjelovitog sagledavanja stanja ove faune.

Zarastanje pašnjaka i livada, uzrokovano napuštanjem tradicionalnog katunskog stočarstva, negativno utiče na populacije dnevnih leptira i drugih insekata koji su vezani za otvorene travnate ekosisteme. Dodatno, kaptiranje i gubitak potoka, nestanak tresetnih staništa, sukcesija vegetacije, kao i poribljavanje ledničkih jezera u prošlosti, imaju nepovoljan uticaj na populacije puževa, vilinih konjica, dvokrilaca, vodenih stjenica i tvrdokrilaca.

Fauna dnevnih leptira (*Rhopalocera*) posebno je prepoznata kao indikatorska grupa i od izuzetnog značaja za dalja istraživanja, budući da su ovi organizmi vrlo osjetljivi na promjene ekoloških faktora, naročito onih uzrokovanih antropogenim djelovanjem i klimatskim promjenama. Dosadašnja istraživanja zasnivala su se na literaturnim podacima dopunjenim terenskim nalazima, a posebna pažnja posvećena je vrstama zaštićenim zakonom i vrstama od značaja za mrežu Natura 2000.

Na području Nacionalnog parka Biogradska gora do sada je registrovano 59 vrsta dnevnih leptira. Međutim, dobijena lista ne može se smatrati konačnom, te je neophodno nastaviti sa sistematskim istraživanjima i monitoringom u narednom planskom periodu, kako bi se obezbijedila pouzdana baza podataka za upravljanje i zaštitu ove grupe beskičmenjaka.

Na osnovu dostupnih literaturnih podataka i terenskih istraživanja u prethodnih pet godina, stanje faune gmizavaca u Parku ocjenjuje se kao stabilno i očuvano, uticaj klimatskih promjena je evidentan na ovu grupu organizama. Uslijed naglih temperaturnih oscilacija, primjetno je da se ciklus hibernacije kod gmizavaca promijenio, jer dolazi do njihovog ranijeg buđenja iz zimskog sna ili čak neke vrste gmizavaca kao što su gušteri ne hiberniraju već su samo u stanju mirovanja sa smanjenom aktivnošću. Takođe, pomjeren je i početak reproduktivnog perioda, pa vrste u proces reprodukcije ulaze ranije u periodu mart - april mjesec. Sa porastom temperatura, mnoge vrste gmizavaca povlače se ka većim nadmorskim visinama u mikroklimatski hladnija područja, u pokušaju da održe povoljne uslove za život.

U cilju praćenja vremenske i prostorne distribucije gmizavaca na području Parka, potrebno je nastaviti istraživanja planinskih jezera (Veliko i Malo Ursulovačko jezero, Pešića jezero), izvorište Biogradske rijeke, jer do sada nisu dovoljno istražena, a vrlo su osjetljivi na sve promjene koje se dešavaju u njihovim slivovima. Zato je potrebno pratiti stanje gmizavaca i očuvanost njihovog staništa i po potrebi sprovodite mjere očuvanja istih.

Fauna ptica grabljivica Nacionalnog parka Biogradska gora predstavlja važan indikator očuvanosti prirodnih ekosistema i stabilnosti trofičkih odnosa unutar planinskih staništa. Ova grupa ptica naseljava širok spektar staništa, od šumskih kompleksa u nižim zonama do otvorenih travnatih i kamenitih područja iznad granice šumske vegetacije. Grabljivice imaju važnu ekološku ulogu u održavanju ravnoteže između populacija plijena i prirodnih resursa, te su zbog toga od posebnog značaja za praćenje stanja biodiverziteta i planiranje mjera zaštite. Monitoring populacija grabljivica u Nacionalnom parku Biogradska gora sprovodi se kontinuirano tokom posljednje tri godine, što predstavlja važan osnov za dugoročno praćenje ove osjetljive i ekološki značajne grupe ptica. Dosadašnji rezultati ukazuju na stabilno stanje populacija, pri čemu se jedinke i teritorijalni parovi redovno registrovani iznad visokoplaninskih pašnjaka i otvorenih kamenitih terena, naročito u zonama između Biogradske rijeke i vršnih dijelova Bjelasice. Najčešće zabilježene vrste su: suri orao (*Aquila chrysaetos*), mišar (*Buteo buteo*), sivi soko (*Falco peregrinus*), vjetruška (*Falco tinnunculus*) i bjelobrađa lunja (*Circus macrourus*). Pored njih, redovno se registruju i vrste iz porodice sokolova (*Falconidae*), među kojima su lastavičar (*Falco subbuteo*) i bjelonoktna vjetruška (*Falco neumanni*). Prisustvo orla zmijara (*Circaetus gallicus*) potvrđeno je u zoni prelaza između šumskih i travnatih staništa, gdje se redovno registruje.

Stabilnost populacija grabljivica prvenstveno je rezultat očuvanosti prirodnih staništa, niskog stepena uznemiravanja i dobre dostupnosti plijena u višim zonama Parka. Antropogeni pritisci u vidu turističkih aktivnosti, buke i povremenih šumarskih radova trenutno su ograničenog intenziteta.

Paralelno sa grabljivicama, značajnu ulogu u planinskom ekosistemu ima jarebica kamenjarka (*Alectoris graeca*), vrsta koja predstavlja indikator očuvanosti planinskih travnatih i kamenitih staništa. Njeno prisustvo u Parku potvrđeno je kroz pojedinačne nalaze i zapažanja Službe fizičke zaštite, međutim sistematski monitoring ove vrste još uvijek nije uspostavljen. Planirano je da se u narednom petogodišnjem planskom periodu sprovede detaljan monitoring jarebice kamenjarke, koji će obuhvatiti kartiranje teritorija, procjenu brojnosti i identifikaciju ključnih područja gniježđenja. Rezultati tog istraživanja omogućiće procjenu njenog statusa i definisanje dugoročnih mjera zaštite.

Na osnovu dostupnih podataka, stanje populacija grabljivica u Nacionalnom parku Biogradska gora ocjenjuje se kao stabilno, dok se stanje jarebice kamenjarke u odsustvu sistematskog praćenja procjenjuje kao nepoznato, uz pretpostavku postojanja manjih stabilnih populacija u višim planinskim zonama. U cilju očuvanja i unapređenja stanja ovih vrsta, potrebno je nastaviti i proširiti postojeći monitoring grabljivica, sa fokusom na brojnost, reproduktivni

uspjeh i stanišne karakteristike, kao i uspostaviti sistematsko praćenje jarebice kamenjarke u okviru novog planskog perioda. Neophodno je proširiti područje istraživanja na područja iznad Ursulovačkih jezera i na području iznad Šiškog jezera.

3.1.4. PODTEMA: Klimatske promjene

Specifični cilj 1.7: *Postojeći i budući uticaj klimatskih promjena na vrijednosti područja je procijenjen i, prema potrebi, preduzete su mjere ublažavanja i prilagođavanja.*

Klimatske promjene na području Nacionalnog parka Biogradska gora imaju sve izraženiji uticaj na prirodne ekosisteme koji se ogleda kroz skup međusobno povezanih ekoloških procesa koji utiču na stabilnost, vitalnost i regenerativni potencijal šuma, ali i na vodne i visokoplaninske sisteme. Promjene u temperaturi, režimu padavina i učestalosti ekstremnih meteoroloških pojava utiču na hidrološke i mikroklimatske uslove, što za posljedicu ima mijenjanje dinamike rasta, fiziološko stanje vegetacije i promjene u strukturi staništa.

Ekstremne vremenske prilike, poput jakih, kratkih i obimnih kiša, naglih topljenja snijega i kratkotrajnog zasićenja terena, mogu dovesti do narušavanja stabilnosti tla, pojačane erozije, pojave klizišta i oštećenja korjenovih sistema. Ove promjene naročito se odražavaju na osjetljivim staništima i u zonama sa plitkim ili skeletnim zemljištima, gdje dolazi do smanjenja otpornosti šumskih zajednica na ove stresne faktore.

Klimatske promjene značajno doprinose smanjenju vitalnosti stabala, što posredno pogoduje pojavi i širenju potkornjaka (*Ips typographus* i dr.). Povišena temperatura, produženi sušni periodi i povećana količina oštećenih, bolesnih i mrtvih stabala stvaraju izuzetno pogodno okruženje za ubrzani razvoj i povećanje brojnosti populacija ovih insekata. Kao rezultat, dolazi do prelaska potkornjaka iz sekundarne kategorije u primarnu kategoriju štetočine, koje mogu izazvati sušenje stabala na većim koncentričnim krugovima. U zoni Suvodo – Šiška, evidentirano je prisustvo potkornjaka i pojava suvih stabala u manjim i većim grupama, što ukazuje na potrebu za sistematskim monitoringom, pravovremenim sprovođenjem sanitarnih mjera i unapređenjem preventivnih aktivnosti usmjerenih na očuvanje zdravlja šumskih ekosistema.

Klimatski uticaji prisutni su i u vodenim i visokoplaninskim ekosistemima. Promjene u režimu padavina i temperaturi vazduha utiču na hidrološke tokove i temperaturu vode u jezerima i potocima, što može imati dugoročne posljedice po vodene organizme. Ove promjene posebno pogađaju vodozemce, kod kojih se bilježe ranije migracije, razmnožavanje i gubitak pogodnih mikrostaništa. U visokoplaninskim zonama primijećeno je zarastanje travnjaka i pomjeranje planinskih vrsta ka višim nadmorskim visinama, što je rezultat toplijih sezona i smanjenja tradicionalne ispaše. Gmizavci pokazuju raniji izlazak iz hibernacije i tendenciju pomjeranja ka višim nadmorskim visinama, dok su kod ptica registrovane promjene u periodima gniježđenja i migracija. Ovi fenomeni ukazuju na osjetljivost faune na klimatske promjene i potrebu za dugoročnim praćenjem populacija i stanišnih uslova.

Iako ekološki sistemi Nacionalnog parka Biogradska gora još uvijek zadržavaju stabilnost i visok stepen prirodnosti, sve izraženiji uticaji klimatskih promjena ukazuju na potrebu za kontinuiranim praćenjem, procjenom rizika i prilagođavanjem mjera zaštite kako bi se očuvala njihova dugoročna otpornost.

3.2. Očuvanje kulturno - istorijskih vrijednosti

Dugoročni cilj: *Kulturno-istorijske i etnografske vrijednosti i potencijali su očuvani, unaprijeđeni, valorizovani i prezentovani.*

Specifični cilj 2.1: *Očuvana kulturna baština je inventarisana, evaluirana i prezentovana.*

Kulturno-istorijsko nasljeđe i antropogeni pejzaž Nacionalnog parka Biogradska gora predstavljaju vrijedan segment ukupnih vrijednosti ovog prostora, gdje se prepliću prirodne, društvene i kulturne karakteristike planinskog ambijenta. Ovaj prostor odražava dugotrajan suživot čovjeka i prirode, u kojem su kroz generacije oblikovani obrasci korišćenja zemljišta, načini privređivanja i svakodnevne životne prakse. Tradicionalni oblici stanovanja, sezonski katuni, planinske staze, pašnjaci i poljoprivredne parcele svjedoče o kontinuitetu života i prilagođavanju ljudi prirodnom okruženju, čineći autentičan i prepoznatljiv pejzaž Bjelasice. Tokom prethodnog planskog perioda dokumentovane su brojne nematerijalne kulturne vrijednosti koje se i danas prenose među stanovništvom od rukotvorina (predenje, tkanje, pletenje, vez, heklanje), preko znanja o tradicionalnom liječenju biljem, do običaja, vjerovanja i starih igara. Posebno je značajno što se ove prakse i dalje održavaju u lokalnim zajednicama i predstavljaju aktivan vid očuvanja identiteta. Manifestacije poput programa „Dani evropske baštine“, doprinijele su vidljivosti i valorizaciji lokalnog nasljeđa, kroz prezentacije katunskog načina života, kulturno-umjetničke nastupe i promociju tradicionalne gastronomije. Takvi programi povezali su prirodne i kulturne vrijednosti, podstičući razvoj edukativnog i održivog turizma u okviru Parka.

Antropogeni pejzaž Nacionalnog parka prepoznatljiv je po harmoničnom spoju tradicionalne arhitekture i prirodnog okruženja. Međutim, u novije vrijeme zabilježeni su izraženi pritisci na prostor, posebno u vezi sa izgradnjom Ski centra „Kolašin 1600“ i pratećih turističkih objekata, a koji narušavaju sklad prirodnog i kulturnog pejzaža. Korišćenje savremenih građevinskih materijala i arhitektonskih rješenja koja nijesu usklađena sa tradicionalnim stilom dovelo je do smanjenja autentičnosti i prepoznatljivosti prostora, što se reflektuje kroz djelimičnu degradaciju vizuelnog identiteta Bjelasice.

Pozitivni uticaji prepoznaju se u kontinuiranom radu na dokumentovanju i afirmaciji nematerijalne kulturne baštine, uključivanju lokalnih zajednica u programe očuvanja i promocije, te jačanju svijesti o značaju kulturnih vrijednosti kao dijela održivog razvoja. Tradicionalne prakse korišćenja resursa, poput planinskog stočarstva, obrade zemljišta i sakupljanja šumskih plodova, doprinose očuvanju biodiverziteta i predstavljaju primjer održivog odnosa prema prirodi.

Kulturno nasljeđe i tradicionalne prakse ne predstavljaju samo istorijski sloj, već i osnovu za budući razvoj, koji može objediniti principe zaštite, edukacije i ekonomske održivosti. Razvijanjem lokalnih proizvoda, gastro-turizma i interpretativnih programa koji povezuju kulturu i prirodu, Park ima potencijal da postane primjer dobre prakse integrisanog pristupa zaštiti i održivom korišćenju prostora.

Ocjenjuje se da kulturno-istorijsko nasljeđe i antropogeni pejzaž Nacionalnog parka posjeduju visok stepen vrijednosti, ali su podložni prijetnjama koje zahtijevaju pažljivo planiranje i integraciju mjera zaštite u strateške dokumente. Potrebno je očuvati autentične elemente pejzaža, te kod nove gradnje insistirati na očuvanju ambijentalnih karakteristika koje proizilaze iz naslijeđenog načina života i tradicionalne arhitekture.

3.3. Upravljanje posjećivanjem, edukacija, interpretacija i promocija

Dugoročni cilj: *Raznovrsni programi edukacije i interpretacije prožeti sa prilagođenom infrastrukturom, unaprijeđenom turističkom ponudom i jasno uspostavljenim pravilima ponašanja usmjeravaju posjetioce na očuvanje prirode, omogućavajući siguran boravak i prezentaciju vrijednosti Parka.*

3.3.1 Edukacija i interpretacija

Specifični cilj 3.1: *Sistem edukacije i interpretacije prirodnih i kulturnih vrijednosti NPBG razvijen i unaprijeđen do 2030. godine.*

Edukacija ima važnu ulogu u podizanju svijesti o značaju očuvanja prirode, promociji održivog turizma i razumijevanju vrijednosti Nacionalnog parka. Obuhvata različite ciljne grupe, školsku populaciju, posjetioce i lokalno stanovništvo.

Edukativne aktivnosti sprovode se u Centru za posjetioce na Biogradskom jezeru, Edukativnom kutku u Upravnoj zgradi u Kolašinu, na edukativnoj stazi oko jezera, kao i u školama. U Centru za posjetioce dostupna je stalna izložbena postavka karakteristične faune parka i etnografskom zbirkom, uz prostor namijenjen za predavanja i interpretaciju za grupe. Potrebno je dodatno razviti tematske i interpretativne ture na stazi oko jezera i drugim pogodnim lokacijama¹, kao i osposobiti zaposlene za vođenje programa kroz licenciranje vodiča.

Edukativni kutak u Upravnoj zgradi posvećen je fauni Parka, sa fokusom na mrkog medvjeda, a sadrži didaktički i video materijal, uključujući snimke sa terena. U narednom periodu planirano je njegovo unapređenje dodatnim sadržajem o flori i fauni².

Obilježavanje međunarodnih ekoloških datuma, poput Dana planete Zemlje, Dana ptica i Dana biodiverziteta, dio je edukativnog programa namijenjenog djeci i mladima. Aktivnosti se realizuju u saradnji sa školama. Predlaže se uvođenje nove aktivnosti „Biljka i životinja godine“ kao dodatnog edukativnog programa zasnovanog na rezultatima terenskog rada zaposlenih. Od 2016. godine realizuje se program „Obradujmo prirodu NP Biogradska gora“, sa priloženim materijalima prilagođenim djeci (bukleti, lifleti). Edukativni sadržaji su dostupni i putem web-sajta JPNPCG kroz rubriku „Edukativni kutak“.

Na prostoru Parka postoje tri edukativne / tematske staze: Edukativna staza oko Biogradskog jezera (3,3 km, sa šest stanica, informativnim tablama i interaktivnim mobilijarom), Tematska staza „Ljeto u katunu“, koja vodi do vidikovca Bendovac i Staza za boso hodaње (150 m), sa prirodnim materijalima za senzorno iskustvo.

Staze posjeduju infrastrukturu, ali je neophodno njihovo redovno održavanje i obnavljanje mobilijara, posebno zbog vremenskih uticaja i oštećenja od strane posjetilaca³.

U narednom planskom periodu planirano je proširenje edukativnih sadržaja, razvoj volonterskih kampova sa fokusom na zaštitu prirode i održivost, te obuka zaposlenih za unapređenje interpretacije.

¹ Navedeno je planirano kroz aktivnosti vezane uz posjetiteljsku infrastrukturu.

² Navedeno je planirano kroz aktivnosti vezane uz posjetiteljsku infrastrukturu.

³ Navedeno je planirano kroz aktivnosti vezane uz posjetiteljsku infrastrukturu.

3.3.2 Infrastruktura u funkciji posjetilaca

Specifični cilj 3.2: *Poboljšana posjetiteljska infrastruktura i raznovrsna turistička ponuda omogućavaju posjetiocima svih uzrasta i interesovanja kvalitetno uživanje i doživljaj Parka.*

Razvoj turističke infrastrukture predstavlja važan segment održivog upravljanja posjetiocima, sa ciljem očuvanja prirodnih vrijednosti i unapređenja kvaliteta turističkog doživljaja. Planiranje i izgradnja infrastrukture moraju imati minimalan uticaj na prirodne procese.

Nacionalni park raspolaže sa Centrom za posjetioce na Biogradskom jezeru koji je u funkciji svakodnevnog informisanja i usmjeravanja posjetilaca tokom ljetnje turističke sezone i Edukativnim kutkom u okviru Upravne zgrade u Kolašinu. Objekti su funkcionalni, no zahtijevaju kontinuirano održavanje. U skladu sa principima inkluzivnosti, potrebno je postavljanje pristupnih rampi za osobe sa invaliditetom kako za Centar za posjetioce na Biogradskom jezeru, tako i za Edukativni kutak u Kolašinu.

U neposrednoj blizini Centra kod Biogradskog jezera nalazi se suvenirnica, te spremište za čamce i kajake. Objekat je u funkcionalnom stanju.

Park raspolaže sa 12 bungalova i jednim ugostiteljskim objektom (restoran izgrađen 2018. godine), koji su trenutno dati u dugoročni zakup privatnom preduzetniku. Ukupni kapacitet iznosi 32 ležaja, raspoređenih u 4 dvokrevetna i 8 trokrevetnih objekata. Restoran je u funkciji, dok bungalovi nijesu adaptirani u skladu sa ugovornim obavezama zakupca i trenutno se nalaze u ruiniranom stanju. Objekti se nalaze u neposrednoj blizini Biogradskog jezera i Centra za posjetioce.

U okviru Parka dostupna je i usluga iznajmljivanja bicikala, čamaca, kajaka, štapova za hodanje i druge opreme. Održavanje, servisiranje i nabavka nove opreme (vesla, prsluci, kacige i dr.) predstavlja važan uslov za očuvanje kvaliteta usluge i bezbjednosti posjetilaca.

„Šuma za čitanje“ predstavlja inovativan koncept povezivanja prirode i kulture, ali zahtijeva dodatna ulaganja u mobilijar (plattene ležaljke, drvene kutije za knjige, knjige).

Na ulazu u Park, na lokalitetu Kraljevo kolo, nalazi se prostor predviđen za kamp odmorište tipa „Mobil-Home“, koji trenutno nije uređen. U narednom periodu planirano je njegovo osnovno infrastrukturno uređenje⁴. Na obali Biogradskog jezera formirana je kamp zona za postavljanje šatora koja se nalazi u neposrednoj blizini objekta koji koristi Služba zaštite. Ova zona se koristi sezonski i trenutno ne posjeduje dodatnu infrastrukturu (sanitarne ili tehničke objekte), što predstavlja ograničenje za korišćenje.

Na lokalitetu Kraljevo kolo nalazi se objekat koji je van funkcije, a u kojem je evidentirano prisustvo porodijske kolonije zaštićene vrste slijepog miša – malog potkovičara (*Rhinolophus hipposideros*). Ovaj napušteni objekat je u lošem stanju – zidovi, podovi i plafoni su oštećeni, što onemogućava korišćenje prostora. Planira se adaptacija ovog objekta da bi se stavio u funkciju posjetilaca, na način koji bi omogućio posmatranje slijepih miševa bez uznemiravanja kolonije⁵.

Na edukativnoj stazi oko Biogradskog jezera se nalazi objekat koji je svojevremeno imao funkciju mrijestilišta. Konstrukcija je stabilna, ali unutrašnjost zahtijeva kompletnu adaptaciju. Objekat ima potencijal za revitalizaciju i prenamjenu u skladu sa potrebama Parka⁶.

Kada je riječ o smještajnim kapacitetima u privatnom vlasništvu, na katunima Dolovi, Laništa,

⁴ Aktivnost je predviđena kroz Tematsku oblast 5 s obzirom da zahtijeva veća ulaganja.

⁵ Aktivnost je predviđena kroz Tematsku oblast 5 s obzirom da zahtijeva veća ulaganja.

⁶ Aktivnost izrade projektne dokumentacije adaptacije i rekonstrukcije je predviđena kroz Tematsku oblast 5.

Goleš, Vranjak, Kurikuće i Reljine razvijeni su objekti tipa eko-sela, koji su namijenjeni za višednevni boravak posjetilaca u tradicionalnom ambijentu. Ovi kapaciteti doprinose razvoju ruralnog turizma i valorizaciji kulturnog pejzaža i predstavljaju važan segment u turističkoj ponudi Parka.

Vidikovac Bendovac, najposjećenija panoramska tačka unutar Parka, smješten je na privatnoj parceli i trenutno zahtijeva uređenje odmorišne infrastrukture. S obzirom na interesovanje posjetilaca, planirano je uređenje dodatnih vidikovaca na pogodnim lokacijama. Zahvaljujući konfiguraciji terena, izgradnja se može realizovati bez narušavanja vizuelnog identiteta prostora. Planira se upotreba prirodnih materijala i gradnja sa minimalnim ekološkim uticajem. Kroz Nacionalni park Biogradska gora prolazi međunarodni pješački put „Planinama Crne Gore“ (CT1), koji predstavlja dio evropske transverzale E-6. Trasa ulazi u širu zonu Parka kod katuna Vranjak, prolazi ispod vrhova Troglava i Zekova glava, pored izvora Biogradske rijeke, do Crne Glave (2139 m), a zatim vodi ka vidikovcu Bendovac i dalje prema Velikom Šiškom jezeru, izlazeći iz uže zone Parka.

Sistem staza u Parku većim dijelom prati ovu transverzal i obuhvata markirane pješačko-planinarske rute opremljene osnovnom signalizacijom. Njihovo redovno održavanje, obnova markacija i informativnih tabli je značajno za funkcionalnost i bezbjednost posjetilaca. U tom cilju, neophodna je kontinuirana saradnja sa lokalnim planinarskim klubovima i Planinarskim savezom Crne Gore. Dva nadzornika Parka su licencirana kao markiranti, a planirano je dodatno jačanje kadrovskih kapaciteta.

Shodno PPPN „NP Biogradska gora“, planiran je razvoj novih staza na sljedećim pravcima:

- Vranjak – Troglava – Jaganjčarske Rupe – Pešića jezero – Zekova glava
- Suvodo – Šiško jezero – Svatovsko groblje – Dolov
- Suvodo – Ševarine – Malo Šiško jezero
- Suvodo – Ursulovac – Pešića jezero – Suvodo – Šiško jezero – Marinkovac

Pored navedenih, po potrebi će se urediti i druge staze (npr. katun Laništa – Dolovi Lalevića, Biogradsko jezero – Goleš), u cilju unapređenja pristupačnosti i povezanosti sa postojećom mrežom.

U Parku postoje dvije biciklističke staze: Biogradsko jezero – Dolovi Lalevića i Ševarine – Ševarinsko jezero – katun Šiška – Šiško jezero – Suvodo. U narednom planskom periodu planirano je njihovo povezivanje u jedinstvenu trasu, čime će se formirati funkcionalna biciklistička mreža.

Na putnim pravcima ka Parku i na njegovim ulazima trenutno ne postoje glavne i najavne table koje bi jasno informisale i usmjeravale posjetioce. U narednom planskom periodu planirano je postavljanje dvije najavne, dvije glavne i jedne informativne table na putnim pravcima i na ulazu kod Kraljevog kola.

Mobilijar u Parku obuhvata informativne table, znakove posebne namjene, nadstrešnice, stolove, klupe i dječije igralište. Redovno održavanje mobilijara je neophodno radi očuvanja funkcionalnosti, bezbjednosti i vizuelnog identiteta prostora.

Kontrolno-naplatni punktovi imaju takođe ulogu i u upravljanju posjetiocima. Pored naplate ulaznica, na njima se pružaju informacije o pravilima ponašanja i dostupnim sadržajima. U narednom planskom periodu potrebno je unaprijediti radne uslove na kontrolno-naplatnim punktovima i sistematizovati korišćenje prikupljenih podataka radi efikasnijeg upravljanja posjetiocima. Punkt Kraljevo kolo, koji je bio jedini aktivan u prethodnom planskom periodu,

trenutno bilježi najveći broj posjeta. Radi rasterećenja ovog punkta, planirana je reaktivacija punktova na lokacijama Suvodo i Vranjak. Ulaz Suvodo još uvijek nije infrastrukturno uređen, već naplatu ulaznica povremeno vrši nadzornik Parka, te je neophodno planirati i realizovati izgradnju kontrolno-naplatnog punkta na ovom ulazu, čime bi se obezbijedila bolja kontrola prostora, zaštita prirodnih resursa i stabilniji prihodi.

3.3.3 Upravljanje posjetiocima

Specifični cilj 3.3.: *Osiguran i razvijen sistem posjećivanja sa planom upravljanja posjetiocima uz afirmisana pravila ponašanja.*

U Nacionalnom parku Biogradska gora dominantno je izražena posjeta tokom ljetnje turističke sezone i ovaj park bilježi najveći broj posjeta u junu, julu i avgustu (Grafikon 6). Primijetan je veći broj posjeta i tokom jesenjih mjeseci, dok se u zavisnosti od vremenskih uslova i stanja na terenu (nepristupačnost puta koji vodi do parka, opasnost od snjegoizvala i vjetroizvala, spuštanje životinja ka Biogradskom jezeru) u zimskim mjesecima ovaj park zatvara za posjetioce. Zvanični podaci o posjećenosti pokazuje da Park bilježi kontinuiran porast broja posjetilaca od 2020. godine (Grafikon 5).

Grafikon 5: Broj posjetilaca u periodu 2019-2024. godine

Izletnički turizam je najzastupljeniji oblik posjećivanja, sa akcentom na jednodnevne posjete, planinarenje, pješačenje i rekreativne aktivnosti. Tokom ljetnje sezone prisutne su i organizovane grupe u aranžmanu turističkih agencija i turoperatora, uz sve veći broj individualnih posjetilaca.

Biogradsko jezero, kao centralna atrakcija, bilježi najveću frekvenciju posjetilaca, što rezultira povremenim gužvama na pješačkoj stazi i parking prostoru. Kroz anketna istraživanja i podatke sakupljene na kontrolno-naplatnim punktovima prate se trendovi posjećenosti, preferencije i očekivanja posjetilaca, što omogućava prilagođavanje turističke ponude i bolje upravljanje.

U prethodnom periodu ostvarena je dobra saradnja sa lokalnim turističkim organizacijama u promociji manje posjećenih lokaliteta, kao što su Pešića jezero i Šiško jezero. Na taj način se smanjuje pritisak na najfrekventniju zonu oko Biogradskog jezera i podstiče se ravnomjernija raspodjela posjetilaca u prostoru. U narednom periodu, planirana je izrada Studije prihvatnih kapaciteta za najopterećenije lokalitete.

Trenutno, evidencija broja posjetilaca se bazira na naplati ulaznica i evidentiranju prometa na punktovima. Kako bi se unaprijedilo prostorno upravljanje, planirana je reaktivacija kontrolno-naplatnih punktova u Beranama i na Vranjaku, čime bi se rasteretio glavni punkt Kraljevo kolo.

Grafikon 6: Prikaz broja posjetilaca po mjesecima za 2024.godinu

Dalji razvoj posjetilačkih sadržaja treba da uključi unapređenje programa i promotivnih aktivnosti kojima bi se usmjeravali posjetioci ka manje opterećenim zonama, kroz upotrebu digitalnih kanala i društvenih mreža.

3.3.4 Promocija i komunikacija

Specifični cilj 3.4: *Javnost je informisana o najznačajnijim aktivnostima NP u cilju zaštite, očuvanja i promocije zaštićenog područja.*

Promotivne i komunikacione aktivnosti realizuju se kroz više kanala i u saradnji sa različitim partnerima, čime se jača vidljivost Parka i podstiče svijest javnosti o njegovom značaju.

Tradicionalni mediji i dalje predstavljaju važan kanal promocije, kroz kontinuiranu saradnju sa elektronskim i štampanim medijima, gostovanja predstavnika Javnog preduzeća, te produkciju i emitovanje priloga i emisija. U narednom periodu, neophodno je unaprijediti ovu saradnju proaktivnim pristupom i iniciranjem tematskih sadržaja o prirodi, edukaciji i pravilima ponašanja, sa ciljem jačanja svijesti o potrebi očuvanja prirodne i kulturne baštine.

Digitalna komunikacija bilježi značajan napredak, broj pratilaca na društvenim mrežama konstantno raste, zahvaljujući redovnom postavljanju informacija, fotografija, video zapisa, ali i interaktivnih edukativnih sadržaja (kvizovi, pitalice, upitnici). Veb sajt JPNPCG redovno objavljuje aktuelnosti, najave događaja i sadržaje edukativnog karaktera. Potrebno je dalje unaprijediti digitalne sadržaje Parka razvojem specijalizovanih sekcija na zvaničnom sajtu.

Promotivni događaji i manifestacije, organizovani samostalno ili u saradnji sa partnerima, predstavljaju važan alat za valorizaciju prirodnih, kulturnih i gastronomskih potencijala Parka i lokalnih zajednica. Posebno su prepoznati događaji koji promovišu aktivni odmor, tradicionalne običaje i život na katunima. U narednom periodu, potrebno je dodatno razvijati saradnju sa lokalnim turističkim organizacijama, kroz zajedničke promotivne nastupe i osmišljavanje događaja namijenjenih ciljanim grupama, kao što su predstavnici diplomatskog

kora, mediji i obrazovne ustanove.

Učešće na sajmovima turizma u zemlji i inostranstvu, realizuje se u saradnji sa NTOCG i drugim relevantnim subjektima. Ova aktivnost doprinosi internacionalizaciji ponude Parka, a u narednom periodu bi trebalo raditi na jačanju prepoznatljivosti NP Biogradska gora, kroz savremen promotivni materijal i atraktivni vizuelni identitet.

3.4. Saradnja s lokalnom zajednicom

Dugoročni cilj: Razvijena održiva i participativna lokalna zajednica koja, kroz efikasnu koordinaciju i transparentnu komunikaciju, aktivno doprinosi očuvanju prirode i kulturnog nasljeđa, odgovorno koristi prirodne resurse i podstiče lokalni razvoj.

Specifični cilj 4.1: *Unaprijeđena komunikacija i uključenost lokalne zajednice u procesima odlučivanja.*

Specifični cilj 4.2: *Lokalna zajednica ima jasne benefite od očuvane prirode i saradnje sa NP Biogradska gora.*

Saradnja između Nacionalnog parka Biogradska gora i lokalnih zajednica razvijala se tokom prethodne decenije kroz procese obilježene brojnim izazovima, ali i značajnim inicijativama usmjerenim na unapređenje dijaloga, koordinacije i zajedničkog djelovanja. Formiranjem Socio-ekonomskog foruma 2015. godine napravljen je važan iskorak ka participativnom upravljanju, kojim je otvoren prostor za razmjenu mišljenja i usklađivanje aktivnosti između upravljača Parka, predstavnika lokalnih samouprava, turističkih organizacija, nevladinog sektora i privrednih subjekata. Ovakvi procesi doprinijeli su boljem razumijevanju potreba zajednica, valorizaciji lokalnih potencijala i povezivanju mjera zaštite prirodnih vrijednosti sa razvojem održivog turizma.

Iako saradnja nije uvijek imala stabilan tok, posebno uslijed učestalih promjena upravljačkih struktura i zastoja izazvanog pandemijom COVID-19, kontinuitet je očuvan, a intenzivniji razvoj zabilježen je u periodu 2023–2025. godina. Tada su organizovane tematske sjednice i manifestacije posvećene očuvanju prirode, promociji prostora i edukaciji stanovništva, što je doprinijelo jačanju povjerenja.

U okviru Nacionalnog parka Biogradska gora i njegove gravitacione zone identifikovano je ukupno 9 klastera, koji obuhvataju 228 korisnika. Klasteri predstavljaju organizovane grupe i subjekte koji svojim djelovanjem doprinose razvoju turizma, očuvanju kulturne i prirodne baštine i unaprjeđenju životne sredine i lokalnih zajednica. Formiranje lokalnih klastera stvorilo je nove pretpostavke za jačanje saradnje i povezivanje na svim nivoima.

Tabela 12: Identifikovani klasteri i korisnici prostora Parka

Klasteri	Korisnici (broj)
Katuni	49
Sportski ribolov	4
Planinarski klubovi	4
Restorani	1
Hoteli	9
Turističke agencije	13
Mjesne zajednice	24
NVO	122

Turističke organizacije	2
Ukupan broj korisnika	228

Katuni predstavljaju tradicionalne stambene i poljoprivredne cjeline, koje čuvaju kulturni identitet i lokalne običaje, ali i nude potencijal za ruralni turizam.

Sportsko-ribolovni klubovi i planinarski klubovi doprinose razvoju aktivnog turizma, očuvanju prirodnog okruženja i promociji zdravog načina života.

Restoran i hoteli pružaju ugostiteljske i smještajne kapacitete, omogućavajući turistima da uživaju u prirodnim i kulturnim atrakcijama Parka.

Turističke agencije i turističke organizacije organizuju posjete, ture i promociju Parka, dok mjesne zajednice aktivno učestvuju u lokalnim inicijativama i očuvanju zajedničkog prostora.

Nevladine organizacije igraju ključnu ulogu u zaštiti životne sredine, edukaciji i podršci održivim projektima na području Parka.

Tabela identifikovanih klastera i korisnika prostora Parka pruža jasan uvid u strukturu i raznolikost subjekata koji djeluju u NP Biogradska gora, što omogućava bolje planiranje i koordinaciju aktivnosti, unapređenje turizma i održivo upravljanje prirodnim resursima. Upravljanje klasterima doprinosi saradnji između turističkog sektora, lokalnih zajednica i organizacija koje rade na zaštiti životne sredine, čime se stvara balans između razvoja i očuvanja prirode.

Pozitivni rezultati ove saradnje vidljivi su kroz unapređenje promocije Parka, rast broja posjetilaca, povećanu bezbjednost tokom turističke sezone i smanjenje problema nelegalnog lova. Pored toga, saradnja sa lokalnim turističkim organizacijama i agencijama rezultirala je većom nacionalnom i međunarodnom prepoznatljivošću Parka i boljim pozicioniranjem u turističkoj ponudi Crne Gore.

Ipak, i dalje su prisutni određeni konflikti u odnosu-upravljača i lokalne zajednice. Oni su posljedica nedovoljno razvijenih administrativnih kapaciteta za kontinuiranu komunikaciju sa lokalnom zajednicom, ali i određenih pritisaka kao što su, nelegalno probijanje puteva i gradnja vikend-naselja u katunskim zonama, kao i nezadovoljstvo dijela stanovništva zbog ograničenja u korišćenju zemljišta i šuma.

JPNPCG / NP Biogradska gora su tokom 2024. godine, u sklopu izrade Socio-ekonomske analize NP Biogradska gora, sprovedi anketu sa ciljem ispitivanja pozitivnih i negativnih uticaja Parka na lokalnu zajednicu. Upitnik je bio podijeljen u tri cjeline i obuhvatio je: demografske karakteristike ispitanika, njihove stavove o zaštiti Parka, kao i percepciju odnosa između upravljača i lokalnog stanovništva. Istraživanje je obuhvatilo 61 ispitanika starosti od 23 do 85 godina, od kojih su većina muškarci (56), dok je broj žena znatno manji (5). Najčešće zanimanje među ispitanicima su penzioneri (16), dok su ostali nezaposleni, poljoprivrednici, privatnici, službenici, profesori i inženjeri. Negativni uticaji Nacionalnog parka Biogradska gora prepoznati su kroz različite aspekte. Ispitanici su ocijenili nivoe zabrinutosti u vezi s izgradnjom objekata, sječom šuma i nepropisno odloženim otpadom. Većina ispitanika smatra da izgradnja objekata unutar Parka ima veći negativan uticaj, dok je manji broj ispitanika istakao da taj uticaj nije značajan. Sječa šuma je takođe rangirana kao ozbiljan problem, s tim da većina ispitanika smatra da ima veliki ili srednji negativan uticaj. Problem otpada je manje izražen, ali su pojedini ispitanici izrazili zabrinutost zbog nepropisno odloženog otpada. U pogledu saradnje s upravom Parka, odgovori ukazuju na prostor za unapređenje. Komunikacija s lokalnim stanovništvom nije dovoljno razvijena prema mišljenju većine ispitanika, dok manji broj smatra da je na zadovoljavajućem nivou. Lokalno stanovništvo takođe smatra da nije adekvatno uključeno u procese donošenja odluka u vezi s upravljanjem Parkom. Glavni problemi koje lokalno stanovništvo ističe odnose se na ograničena prava na

imovinu, probleme s infrastrukturom poput puteva, struje i vode, kao i na nedostatak dozvola za izgradnju unutar Parka.

S druge strane, Nacionalni park Biogradska gora ima i brojne pozitivne uticaje na lokalnu zajednicu, među kojima se ističe ključna uloga u očuvanju prirodnih resursa, unapređenju turizma, podršci razvoju lokalne ekonomije i doprinos očuvanju kulturne baštine. Ovi aspekti dodatno naglašavaju važnost Parka kao prirodnog i društvenog resursa od izuzetnog značaja. U cilju prevazilaženja postojećih izazova i jačanja partnerstva, u protekle dvije godine sprovedeni su važni koraci ka institucionalizaciji saradnje. Uvođenjem radnog mjesta stručnog saradnika za rad sa lokalnim zajednicama uspostavljen je trajni okvir za komunikaciju i koordinaciju, dok je osnaženi Socio-ekonomski forum postao savjetodavni mehanizam za planiranje i sprovođenje programa očuvanja i održivog razvoja.

Dalji razvoj saradnje treba usmjeriti na formalizaciju Socioekonomskih foruma kroz delegiranje stalnih predstavnika iz relevantnih državnih institucija, koji mogu adekvatno odgovoriti na potrebe i izazove svih klastera. Istovremeno, potrebno je nastaviti s jačanjem participacije lokalnih aktera putem foruma, klastera i radionica, kako bi se postojeći mehanizmi dodatno osnažili i obezbijedilo njihovo kontinuirano i mjerljivo učešće u procesima donošenja odluka. Poseban akcenat treba staviti na unapređenje saradnje s lokalnim proizvođačima, razvoj i promociju tradicionalnih proizvoda, očuvanje katunskih praksi i održivo korišćenje prirodnih resursa, poput ogrjevnog drveta.

Takođe, važno je dalje razvijati programe sertifikacije lokalnih proizvoda i usluga (geografski sertifikat) i finansijske podrške za održive prakse, kako bi lokalna zajednica imala jasne, dugoročne i mjerljive koristi od očuvane prirode i partnerstva sa Parkom.

Sveobuhvatan, transparentan i participativan pristup saradnji sa lokalnim zajednicama predstavlja ključni preduslov za dugoročno očuvanje izuzetnih prirodnih vrijednosti Nacionalnog parka Biogradska gora i unapređenje kvaliteta života stanovništva ovog područja, kroz razvoj partnerstva zasnovanog na povjerenju, zajedničkoj odgovornosti i principima održivog razvoja.

3.5. Jačanje kapaciteta upravljača

Dugoročni cilj: *Kadrovski i materijalni kapaciteti upravljača su ojačani.*

Efikasno funkcionisanje Parka kao i cjelokupnog preduzeća direktno zavisi od stručnosti i tehničke osposobljenosti zaposlenih. U tom kontekstu, kadrovski kapaciteti predstavljaju osnovu za realizaciju svih strateških ciljeva i realizaciju planiranih aktivnosti. S tim u vezi, JPNPCG je preduzelo reviziju postojeće sistematizacije radnih mjesta u cilju adekvatnijeg i potpunijeg opisa poslova, stepena obrazovanja i broja potrebnih radnih mjesta.

U narednom petogodišnjem periodu, potrebno je da Preduzeće preduzme niz mjera usmjerenih ka jačanju kadrovskih potencijala i to:

- Sistematsko kadrovsko planiranje koje uključuje prethodnu analizu potreba po službama i definisanje profila stručnjaka neophodnih za savremeno i efikasno upravljanje parkovima.
- Povećanje ulaganja u obuke, i profesionalni razvoj i stručne kompetencije u stručnim službama.

- Uvođenje sistema za praćenje učinka zaposlenih radi bolje evaluacije, motivacije i usmjeravanja ka rezultatima.
- Jačanje saradnje sa obrazovnim institucijama, kroz programe stručne prakse, zajedničkih istraživačkih projekata.

3.5.1. Pravni i planski okvir i interni akti

Specifični cilj 5.1: *Pravni i planski okvir i interni akti JPNPCG odgovaraju potrebama upravljanja te je unapređena institucionalna koordinacija.*

U dosadašnjem periodu prepoznato je više izazova koji utiču na efikasnost upravljanja i sprovođenja aktivnosti u okviru Nacionalnog parka Biogradska gora i JP za Nacionalne parkove Crne Gore. Prije svega, uočena je potreba za jasnijim definisanjem nadležnosti i formiranjem funkcionalnih međuinstitucionalnih radnih tijela koja bi obuhvatala relevantne aktere na državnom i lokalnom nivou, uključujući nadležna ministarstva, lokalne samouprave i Agenciju za zaštitu životne sredine. Nedostatak sistemске koordinacije do sada je otežavao rješavanje pitanja koja zahtijevaju zajednički pristup, pa će u narednom periodu prioritet biti uspostavljanje mehanizama redovne saradnje i razmjene informacija kroz zajedničke inicijative i sastanke.

Takođe, prepoznata je potreba za prilagođavanjem Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta stvarnim potrebama upravljanja. Postojeća sistematizacija ne obezbjeđuje u potpunosti optimalan raspored poslova i zadataka, što se odražava na efikasnost i obim realizacije poslova. U narednom periodu planirano je redefinisane radnih mjesta i funkcionalnih jedinica kako bi se osnažili stručni i operativni kapaciteti neophodni za sprovođenje zadataka iz nadležnosti JPNPCG/NP Biogradska gora.

U segmentu izrade i primjene unutrašnjih akata, iako su uvedene određene interne procedure koje su unaprijedile upravljanje, prepoznata je potreba za njihovim daljim usavršavanjem i ažuriranjem. U narednom periodu planirano je sistematsko sređivanje i dopuna postojećih akata, kako bi se osigurala veća dosljednost, transparentnost i praktična primjena u svakodnevnom radu.

U pogledu pravnog usklađivanja, iako su osnovni akti u skladu sa važećim propisima, evidentno je da česte izmjene zakonodavnog okvira zahtijevaju kontinuirano praćenje i bržu reakciju u ažuriranju internih dokumenata. Stoga će se u narednom periodu uspostaviti redovan mehanizam za praćenje propisa i usklađivanje pravnih akata, što će doprinijeti dosljednom poštovanju zakona i efikasnosti rada.

Dosadašnje učešće JPNPCG u izradi državnih i lokalnih planskih i strateških dokumenata ogleda se kroz učešće u radnim grupama, kao i dostavljanje mišljenja i komentara. Ova praksa će se nastaviti i ubuduće, kako bi interesi zaštite prirode bili uključeni u sve relevantne razvojne planove.

Zaključno, uočeni problemi i ograničenja ukazuju na potrebu nastavka sprovođenja svih navedenih aktivnosti, ali i intenziviranje radnih procesa u narednom periodu. Njihova realizacija je ključna za unapređenje institucionalne strukture, jačanje međusektorske saradnje, efikasnije upravljanje resursima i dosljednu primjenu zakonskih propisa, čime će se obezbijediti stabilniji i funkcionalniji sistem upravljanja Nacionalnim parkom Biogradska gora.

3.5.2. Kadrovski kapaciteti

Specifični cilj 5.2: *Unaprijeđen nivo znanja i vještina zaposlenih u JPNPCG/NP Biogradska gora kroz sistematsku izgradnju kapaciteta i stručno usavršavanje.*

Specifični cilj 5.3: *Povećana opremljenost JPNPCG/NP Biogradska gora.*

Analiza postojećih kapaciteta pokazuje da su službe i odjeljenja unutar sistema upravljanja raznovrsno pozicionirane, sa jasno definisanim zadacima, ali i sa izraženim razlikama u stepenu operativne spremnosti (Tabela 13).

Služba fizičke zaštite raspolaže znanjem i iskustvom u nadzoru terena i sprječavanju nelegalnih aktivnosti, ali se suočava sa izazovima poput nedostatka tehničke opreme i starosne strukture zaposlenih. Slično tome, Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture ima jasno definisane zadatke, ali nedostatak tehničke opreme ograničava njen učinak, posebno tokom perioda pojačanog turističkog pritiska.

Administrativno-tehnički poslovi i Služba za finansije pokazuju stabilnost u organizaciji i odgovornostima, ali i potrebu za kontinuiranim stručnim usavršavanjem kako bi se povećala efikasnost i smanjilo opterećenje drugih sektora. Služba za naplatu, iako funkcionalna, suočava se sa sezonskim izazovima i visokim radnim pritiskom, što ukazuje na potrebu za dodatnim kadrovskim jačanjem i digitalizacijom procesa.

Poseban izazov predstavlja Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, koja raspolaže stručnim kadrom i najosnovnijom tehničkom opremom, ali joj nedostaju specijalizovani profili, terenska vozila i digitalni alati. S obzirom na rastuće zahtjeve za monitoring i očuvanje resursa, neophodno je proširenje kapaciteta i uvođenje savremenih tehnologija.

Služba za promociju, edukaciju i marketing pokazuje potencijal kroz postojeće iskustvo i infrastrukturu, ali je ograničena sezonskim kadrovskim deficitom, ograničenim znanjem stranih jezika i nedostatkom digitalne opreme.

Služba za projekte i međunarodnu saradnju ima iskustvo u pripremi i realizaciji projekata, ali nedostatak osoblja i nedovoljna edukacija za EU fondove predstavlja rizik za propuštanje važnih razvojnih prilika. Slično tome, Služba za javne nabavke funkcioniše kroz centralizovani sistem, ali joj nedostaje kadrovska popunjenost i kontinuirano stručno usavršavanje, što može dovesti do kašnjenja u realizaciji nabavki.

Na kraju, Služba za kontrolu i monitoring, iako stabilna po broju zaposlenih, suočava se sa tehničkim ograničenjima u nadzoru, te sa rastućim zahtjevima za izvještavanje i praćenje stanja na terenu.

Ova sveobuhvatna analiza ukazuje na potrebu za strateškim pristupom razvoju kapaciteta upravljača, kroz kadrovsko jačanje, tehničko opremanje, digitalizaciju procesa i kontinuiranu edukaciju. Samo na taj način moguće je osigurati efikasno, transparentno i održivo upravljanje nacionalnim parkovima u skladu sa savremenim standardima zaštite prirode.

Tabela 13: Analiza stanja kadrovskih kapaciteta

Služba / Odjeljenje	Snage	Slabosti	Prilike	Prijetnje	Ocjena stanja
Služba fizičke zaštite	24/7 nadzor i kontrola terena. Sprječavanje	Ograničena tehnička oprema (vozila, video nadzor, oružje).	Nabavka vozila i tehničke opreme. Redovne	Krivična i prekršajna djela	Dobro

Služba / Odjeljenje	Snage	Slabosti	Prilike	Prijetnje	Ocjena stanja
	nelegalnih radnji . Poznavanje zakonskog okvira (NP, zaštita prirode, lica i imovine).	Potreba za redovnim obukama i doškolovanjem.	edukacije i doškolovanje. Uvođenje modernih sredstava prinude i video nadzora.		
Služba za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	Jasno definisani zadaci: čišćenje staza, odlaganje otpada, održavanje infrastrukture	Nedostatak terenskog vozila. Ograničena materijalno-tehnička oprema	Nabavka dodatnog vozila i opreme. Zapošljavanje dodatnog kadra. Bolja koordinacija sa komunalnim preduzećima	Pritisak velikog broja posjetilaca	Dobro
Odjeljenje za administrativno-tehničke poslove	Evidencija i dokumentacija. Održavanje vozila i tehničke opreme. Komunikacija sa nadležnim organima	Ograničeni ljudski resursi	Digitalizacija procesa. Edukacije za poboljšanje administrativnog i tehničkog rada	Kašnjenje administrativnih procesa može otežati rad drugih službi	Dobro
Odjeljenje za naplatu	Postojanje sistema za naplatu ulaznica i taksi	Nedovoljno osoblja u sezoni. Visok radni pritisak	Zapošljavanje sezonskog kadra. Digitalni sistemi naplate. Edukacije za poboljšanje korisničkog iskustva	Nepostojanje naplatnih punkteva na svim ulazima u Park	Umjereno
Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	Stručnjaci za floru, faunu, šumarstvo i druge oblasti. Postojanje osnovne tehničke opreme i monitoring sistema	Nedovoljni kadrovski resursi. Ograničena oprema i terenska vozila. Nedostatak edukacija i digitalnih alata	Proširenje kadra i stručnih profila. Edukacije iz GIS, monitoring tehnika, održivog razvoja. Nabavka digitalnih alata, dronova i terenske opreme	Rast turističkog pritiska. Povećani zahtjevi za praćenje prirodnih resursa	Umjereno do loše
Služba za promociju, edukaciju i marketing	Iskustvo u promociji, edukaciji i turizmu. Postojanje Centra za posjetioce.	Nedovoljno kadra u sezoni. Ograničeno znanje stranih jezika. Nedostatak digitalne opreme.	Kursevi stranih jezika. Edukacije iz digitalnog marketinga. Modernizacija sajta i promotivne opreme.	Visoki zahtjevi tokom turističke sezone. Potreba za međunarodnom vidljivošću.	Umjereno
Služba za projekte i	Iskustvo u pripremi i implementaciji	Nedovoljno osoblja za sve obaveze.	Dalje jačanje kadrova. Edukacije i	Rizik propuštanja projekata zbog	Umjereno do loše

Služba / Odjeljenje	Snage	Slabosti	Prilike	Prijetnje	Ocjena stanja
međunarodnu saradnju	projekata. Postojanje osnovnog kadrovskog jačanja (4+šef)	Nedostatak edukacija za EU fondove i projektno pisanje. Problemi sa prepoznavanjem JPNPCG kao neprofitnog subjekta kod donatora.	učešće u međunarodnim projektima. Pristup EU fondovima i međunarodnoj saradnji,	nedostatka kapaciteta	
Služba za javne nabavke	Centralizacija nabavki za sve službe. Jasna sistematizacija	Dva upražnjena radna mjesta. Potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem	Popunjavanje upražnjenih mjesta. Edukacije i seminari za zakonodavstvo i procedure	Rizik kašnjenja u nabavkama. Povećan obim nabavki	Umjereno
Služba za finansije	Dovoljno radnika za osnovne poslove. Jasna organizacija i odgovornosti	Potreba za kontinuiranim stručnim usavršavanjem	Edukacije za povećanje efikasnosti i smanjenje opterećenja drugih službi	Rizik pogrešnog knjiženja ili kašnjenja obračuna bez dodatnih obuka	Dobro
Služba za kontrolu i monitoring	Stalnost broja zaposlenih (13). Ključna služba za nadzor NP	Nedostatak video nadzora u nekim nacionalnim parkovima. Ograničeni IT i serverski kapaciteti.	Nabavka i instalacija video nadzora. Jačanje IT kapaciteta i softverskih rješenja	Rizik nedovoljne pokrivenosti nadzora. Povećani zahtjevi za praćenje i izvještavanje	Umjereno

U cilju unapređenja efikasnosti i kvaliteta rada Javnog preduzeća za nacionalne parkove, za potrebe budućeg Plana upravljanja sprovedena je interna procjena kapaciteta ključnih službi i odjeljenja. Analiza je obuhvatila tri osnovna aspekta: ljudske resurse, tehničku opremljenost i razvijenost radnih procesa i nivo edukacije. Ocjene su izražene na skali od 1 do 5, pri čemu viša ocjena označava viši stepen razvijenosti (Tabela 14).

Služba fizičke zaštite i služba za održavanje higijene i infrastrukture pokazuju solidne kadrovske kapacitete (ocjena 4), ali istovremeno bilježe slabiju tehničku opremljenost (ocjena 2), što može ograničiti njihovu operativnu efikasnost. Radni procesi i edukacije ocijenjeni sa 3, što ukazuje na potrebu za dodatnim stručnim usavršavanjem.

Odjeljenja za administrativno-tehničke poslove i naplatu imaju uravnotežene kapacitete. Tehnička oprema i radni procesi su na zadovoljavajućem nivou, dok ljudski resursi pokazuju prostor za dodatno jačanje stručnosti.

Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj bilježi nisku ocjenu u domenu tehničke opreme (2) i edukacije (3), što ukazuje na potrebu za dodatnim ulaganjima u specijalizovane alate i obuke iz oblasti zaštite i očuvanja prirodnih vrijednosti.

Služba za promociju, edukaciju i marketing, kao i služba za javne nabavke, pokazuju stabilne kapacitete u svim kategorijama, sa ocjenama 3 i 4, ali bi dodatna digitalizacija i inovativni pristupi mogli unaprijediti njihov učinak.

Služba za projekte i međunarodnu saradnju ima najnižu ocjenu u domenu ljudskih resursa (2), što ukazuje na nedostatak kadra sa iskustvom u upravljanju projektima i međunarodnoj komunikaciji. Edukacije su takođe ocijenjene sa 2, što sugerije potrebu za dodatnim obukama u oblasti projektne dokumentacije i stranih jezika.

Služba za finansije pokazuje kadrovsku stabilnost (ocjena 4), dok tehnička oprema i radni procesi ostaju na zadovoljavajućem nivou.

Služba za kontrolu i monitoring ima nižu ocjenu u tehničkoj opremljenosti (2), što može ograničiti kvalitet praćenja i izvještavanja, dok su ostali aspekti ocijenjeni sa 3.

Tabela 14: Ocjena stanja kadrovskih kapaciteta

Služba / Odjeljenje	Ljudski resursi	Tehnička oprema	Radni procesi i nivo edukacije
Služba fizičke zaštite	4	2	3
Služba za održavanje higijene i infrastrukture	4	2	3
Odjeljenje za administrativno-tehničke poslove	3	3	3
Odjeljenje za naplatu	3	3	3
Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	3	2	3
Služba za promociju, edukaciju i marketing	3	3	3
Služba za projekte i međunarodnu saradnju	2	3	2
Služba za javne nabavke	3	3	3
Služba za finansije	4	3	3
Služba za kontrolu i monitoring	3	2	3

Skala: 1 – vrlo loše; 2 – loše ; 3 – umjereno; 4 – dobro; 5 – izvrsno

NP Biogradska gora nema jasno obilježene granice na terenu, što predstavlja veliku prepreku i izazov za zaštitu i upravljanje prostorom parka. S tim u vezi, neophodno je da formirano radno tijelo (organi državne uprave nadležnim za poslove šumarstva i zaštite životne sredine, organi uprave nadležni za poslove katastra, opštine na čijim se teritorijama nalazi Park, kao i JPNPCG / NP Biogradska gora) procjeni finansijska sredstva, izvore finansiranja i dinamiku za utvrđivanje i obilježavanje granica Parka na terenu.

3.5.3. Saradnja sa drugim nacionalnim i međunarodnim organizacijama i institucijama

Specifični cilj 5.4: *Osigurana saradnja na svim nivoima koja doprinosi razmjeni znanja, jačanju kapaciteta i unaprjeđenom i održivom upravljanju NP Biogradska gora.*

Nacionalni park Biogradska gora geografski izlazi iz projektnih oblasti većine poziva Evropske unije, što zahtijeva poseban angažman u pronalaženju odgovarajućih donatorskih sredstava. Saradnja sa nacionalnim i međunarodnim organizacijama ostvarena je kroz pripremu i implementaciju projekata koji obuhvataju širu geografsku oblast, kao i onih usmjerenih na jačanje kapaciteta parka kroz opremanje službi.

Do sada su u okviru Evropske unije realizovana svega dva projekta, dok je sedam projekata finansirano uz podršku Vlada Italije i Francuske, UNESCO-a, kao i nacionalnih fondova, uključujući EkoFond, Ministarstvo kulture i Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore.

Projekti implementirani u okviru EU programa su HORIZON-MISS-2021-OCEAN-02 "EcoDaLLI" (Ecosystem-based Governance with Danube Lighthouse Living Lab for Sustainable Innovation Processes) i Interreg Danube Program – "Forest Connect" (Towards a Climate-smart Forest Connectivity for Large Carnivores in the Balkan-Carpathian-Dinaric Region).

U okviru međunarodnih izvora realizovana je aplikacija podržana od strane UNESCO (i Ministarstva kulture) programa: "Mi za prirodu, priroda za nas", projekat FAO (Sustainable Management of Natural Resources in Mountain Areas), finansiran od strane Vlade Italije, i "PUMP – For a Clean Montenegro", podržan od Vlade Francuske.

Međunarodne aplikacije bile su prvenstveno usmjerene na zaštitu vrsta i njihovih staništa uključujući i slatkovodne ekosisteme, kao i analizu socio-ekonomskih uticaja klimatskih promjena i probleme otpada na širokom geografskom području koji je obuhvatao čitav sjever Crne Gore.

U okviru nacionalnih fondova, Eko Fond je finansirao projekat – "Zaštita i očuvanje prirodnih vrijednosti nacionalnih parkova kroz unapređenje Službe zaštite". Ministarstvo unutrašnjih poslova Crne Gore podržalo je projekat "Uspostavljanje sistema ranog otkrivanja i blagovremenog suzbijanja šumskih požara u NP Biogradska gora".

Ovi projekti su prvenstveno bili usmjereni na opremanje Službe zaštite NP Biogradska gora opremom za terenske aktivnosti s ciljem zaštite i spašavanja.

U prethodnom planskom periodu, Služba za projekte i međunarodnu saradnju suočila se sa izazovima u ostvarivanju međunarodne saradnje. Iako su postojale inicijative i kontakti sa relevantnim partnerima iz međunarodne zajednice, nedostajao je kontinuitet u realizaciji međunarodnih inicijativa, formalizaciji partnerstava i uključivanju u strateške programe finansiranja na međunarodnom nivou. Neki od faktora koji su uticali na efikasnost međunarodne saradnje uključuju:

- Nedovoljno korišćenje EU i međunarodnih fondova,
- Nedostatak strategije za razvoj dugoročne saradnje sa međunarodnim akterima u oblasti zaštite prirode
- Ograničena promocija aktivnosti i potencijala institucije na međunarodnom nivou.

Ovi izazovi ukazuju na potrebu za jačanjem institucionalnih kapaciteta, kao i za razvijanjem jasne strategije koja bi omogućila efektivnije korišćenje dostupnih resursa i ostvarivanje dugoročnih međunarodnih partnerstava.

Jedan od glavnih izazova u ovom periodu bio je nedostatak efikasne umreženosti institucija i koordinacije među nadležnim ministarstvima, kao i izostanak povratnih informacija kada su u pitanju rezultati kontakata sa ključnim međunarodnim organizacijama i tijelima u oblasti zaštite prirode, poput Bernske i Bonnske konvencije, CBD-a, Ramsar konvencije i drugih.

Kako bi se prevazišli navedeni izazovi, u predstojećem planskom periodu potrebno je da se Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore, a posebno Služba za projekte i međunarodnu saradnju, usmjeri na jačanje kapaciteta za međunarodnu saradnju.

Na osnovu navedenog, stepen realizacije ciljeva međunarodne saradnje u prethodnom planskom periodu može se ocijeniti kao djelimično zadovoljavajući, uz jasnu potrebu za strateškim usmjeravanjem i jačanjem institucionalne spremnosti za aktivno i kontinuirano učešće u međunarodnim procesima u oblasti zaštite prirode.

3.5.4. Stalni objekti u vlasništvu NP Biogradska gora i objekti privremenog karaktera na području Parka

Specifični cilj 5.5.: *Objekti nad kojim pravo raspolaganja ima NP Biogradska gora su funkcionalni.*

Specifični cilj 5.6.: *Korišćenje privremenih objekata je plansko i kontrolisano.*

Stalni objekti Nacionalnog parka Biogradska gora čine osnovu za funkcionisanje sistema upravljanja, realizaciju administrativnih i stručnih poslova, kao i za razvoj posjetilačke ponude. Dio objekata je funkcionalan i očuvan, dok pojedini zahtijevaju adaptaciju ili kompletnu obnovu:

- Upravna zgrada NP Biogradska gora, smještena u Kolašinu, nalazi se u dobrom stanju i koristi se za obavljanje administrativnih poslova.
- Centar za posjetioce koji je smješten na obali Biogradskog jezera je u funkcionalnom stanju i zahtijeva kontinuirano održavanje.
- Restoran na obali Biogradskog jezera, dat je u dugoročni zakup zajedno sa 12 bungalova. Restoran je u funkciji, dok bungalovi nijesu adaptirani u skladu sa ugovornim obavezama zakupca i trenutno se nalaze u ruiniranom stanju.
- Objekt mrijestilišta na obali Biogradskog jezera, nije u funkciji duži vremenski period. Unutrašnjost objekta zahtijeva kompletnu adaptaciju.
- Spremište za čamce na obali Biogradskog jezera koristi se kao magacinski prostor i u dobrom je stanju.
- Napušteni objekt na lokalitetu Kraljevo nalazi se u lošem stanju. U ovom objektu nalazi porodijska kolonija malog potkovičara. Objekt je neophodno adaptirati u cilju zaštite porodijske kolonije.

Kako bi se uredilo postavljanje privremenih objekata na području parka, donosi se Program objekata privremenog karaktera. Na osnovu Programa, odnosno njegovih izmjena i dopuna, koje donosi Ministarstvo prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, izdaju se urbanističko-tehnički uslovi (UTU) za korišćenje zemljišta za izgradnju i postavljanje privremenih objekata, u skladu sa propisanim režimima, kriterijumima, smjernicama i namjenama površina.

Program se donosi na period od pet godina, sa ciljem zaštite prirodne baštine, pejzaža i kulturnih dobara, koja čine izuzetne vrijednosti NP Biogradska gora. Programom odnosno izmjenama i dopunama Programa utvrđuju se pravila za identifikaciju područja i lokacija (zona), kao i način korišćenja i postavljanja privremenih objekata. Lokacije se određuju na osnovu zahtjeva zainteresovanih lica, uz poštovanje propisanih zona zaštite i raspoloživog prostora. Program sadrži lokacije i smjernice sa urbanističkim uslovima za postavljanje ovih objekata.

Na osnovu Uredbe o povjeravanju dijela poslova Ministarstva prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Javno preduzeće za nacionalne parkove izdaje urbanističko-tehničke uslove (UTU). Važeći Program objekata privremenog karaktera za NP Biogradska gora za period 2025–2029. godine donesen je 22. januara 2025. godine.

Program predviđa postavljanje objekata privremenog karaktera u cilju obezbjeđenja kvalitetnih sadržaja unutar nacionalnog parka. Urbanističko-tehnički uslovi se izdaju na osnovu smjernica iz Programa i omogućavaju tipizaciju objekata i njihovih sadržaja. Na osnovu UTU se izrađuje

tehnička dokumentacija koja se dostavlja inspekcijskim organima prilikom prijave za postavljanje/izgradnju objekata.

Na osnovu izdatih urbanističko-tehničkih uslova izrađuje se mapa sa lokacijama privremenih objekata, što omogućava precizno planiranje i kontrolu korišćenja prostora. Nakon isteka važenja Programa za period 2025–2029, shodno članu 72. Zakona o izgradnji objekata („Sl. list CG“, br. 19/2025 i 92/2025), Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore će donijeti novi Program, čime se osigurava kontinuitet regulisanja privremenih objekata u skladu sa zakonom i potrebama parka.

3.5.5. Ostvarivanje uslova za efikasno sprovođenje Plana upravljanja

Specifični cilj 5.7: *Baze podataka JPNPCG su redovno ažurirane te su uspostavljeni mehanizmi za efikasno sprovođenje Plana upravljanja.*

Evaluacija dosadašnjeg rada pokazuje da je sistematski pristup upravljanju resursima JPNPCG rezultirao značajnim postignućima, ali istovremeno opravdava potrebu za kontinuiranim unapređivanjem radnih procesa. Uspostavljanjem i ažuriranjem baze podataka na nivou JPNPCG, uključujući nabavku odgovarajućeg servera i obezbjeđivanje funkcionalnosti baze, predstavlja temelj za kvalitetno i efikasno upravljanje svim relevantnim informacijama. Takva baza podataka omogućiće pravovremeno i tačno praćenje aktivnosti, kao i izradu svih strateških i finansijskih izvještaja, čime se obezbjeđuje efikasnost i transparentnost procesa upravljanja.

Na godišnjem nivou izrađuju su godišnji programi upravljanja i izvještaji o realizaciji godišnjih programa upravljanja, što omogućava praćenje ostvarivanja strateških ciljeva, identifikaciju mogućih odstupanja i pravovremenu korekciju planova.

Sličan princip primijenjen je u finansijskom upravljanju – godišnji finansijski planovi, kao i kvartalni i godišnji izvještaji o ostvarenju obezbjeđuju stabilnost, racionalno korišćenje sredstava i transparentnost. Izrada završnog računa i vođenje finansijskih dokumenata dodatno garantuju usklađenost sa propisima, kontrolu realizacije sredstava i podršku donošenju strateških odluka na osnovu preciznih podataka.

Planiranje i sprovođenje javnih nabavki organizovani su kroz godišnje planove i redovne izvještaje o realizaciji. Takav pristup omogućava optimalno korišćenje materijalnih i finansijskih resursa, pravovremeno izvršenje nabavki i minimiziranje rizika od kašnjenja ili nepravilnosti. Sprovođenje javnih nabavki dodatno obezbjeđuje dostupnost neophodnih resursa za realizaciju svih aktivnosti JPNPCG, čime se održava kontinuitet rada i ostvarivanje strateških ciljeva.

Upravljanje materijalnim resursima, kao i troškovima redovnog rada, ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi), službenih putovanja, goriva, režija i održavanja objekata, vozila i plovila, kao i pripadajućim troškovima (proporcionalni udio) Uprave JP, dodatno doprinosi efikasnosti organizacije obezbjeđujući dostupnost resursa potrebnih za sprovođenje aktivnosti u zemlji i inostranstvu, uz optimizaciju troškova i planiranje resursa.

Efikasno sprovođenje Plana upravljanja podrazumijeva i odgovarajuća sredstva iz državnog budžeta.

Sve ove aktivnosti zajedno predstavljaju temelje efikasne, transparentne i održive organizacije. Njihovo nastavljanje i dalji razvoj je neophodan kako bi se obezbijedila ažurnost podataka, kvalitetno planiranje, kontrola resursa i finansijska stabilnost, što sve doprinosi dugoročnoj održivosti i uspješnom ostvarivanju strateških ciljeva JPNPCG.

3.5.6. Postojeći načini i izvori finansiranja i mogućnosti dodatnih

Mogućnosti dodatnih načina i izvora finansiranja obuhvataju:

- **Državna i lokalna sredstva:** pregledi postojećih budžetskih linija koje su već predviđene za zaštitu prirode i razvoj turizma.
- **Donacije i međunarodni fondovi:** mogućnosti za korišćenje fondova EU, UNESCO-a, Globalnog fonda za zaštitu prirode i drugih organizacija.
- **Privatni sektor i partnerstva:** identifikovanje mogućnosti za partnerstva sa privatnim sektorom, turističkim operaterima i organizacijama koje se bave zaštitom prirode.
- **Uključivanje javnih i privatnih investicija** u ekološke projekte, održivi turizam i infrastrukturu parka.
- **Kontrola i izvještavanje o troškovima:** razvijanje mehanizama za efikasno praćenje i upravljanje troškovima.

U cilju planiranja rashoda za obavljanje poslova Javnog preduzeća i prihoda kao izvora finansiranja, izrađuje se Godišnji finansijski plan, radi stvaranja uslova za nesmetano i pravilno raspolaganje finansijskim sredstvima Javnog preduzeća.

Finansijski plan za jednu godinu se radi na bazi:

- prihoda i rashoda ostvarenih u prethodnoj godini,
- procjene troškova po osnovu aktivnosti predviđenih programima upravljanja za svaki park,
- procjene prihoda po osnovu korišćenja dobara i pružanja usluga u narednoj godini,
- Plana javnih nabavki,
- odobrenih sredstava državnim budžetom za narednu godinu.

Sredstva koja Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore ostvari na godišnjem nivou iz sopstvenih prihoda nijesu dovoljna za samostalno funkcionisanje i realizaciju tekućih i programskih aktivnosti, te se programske aktivnosti finansiraju uglavnom subvencijama iz državnog budžeta.

Sredstva za rad preduzeća obezbjeđuju se iz:

- budžeta Crne Gore;
- naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova (što je propisano članom 21 Zakona o nacionalnim parkovima);
- donacija;
- kredita;
- drugih izvora u skladu sa zakonom.

Priprema nacрта Godišnjeg finansijskog plana vrši se u okviru stručne službe Javnog preduzeća nakon čega slijedi usvajanje plana od strane Upravnog odbora Javnog preduzeća. Izvještavanje o realizaciji finansijskog plana prema Upravnom odboru vrši se kvartalno.

Na kraju kalendarske godine vrši se izrada Završnog računa (bilans stanja, bilans uspjeha, statistički aneks, promjene na kapitalu, tok gotovine, napomene uz finansijske izvještaje). Završni račun usvaja Upravni odbor Javnog preduzeća. Usvojeni Završni račun se predaje Poreskoj upravi Crne Gore.

Prihodi

Odlukom o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova definisane su naknade u skladu sa članom 21 Zakona o nacionalnim parkovima, a odnose se na sljedeće:

- ulazak u nacionalni park;
- pružanje usluga posjetiocima (korišćenje vodiča, razgledanje zbirke, korišćenje informativno-edukativnog materijala i dr.);
- ugostiteljske, prodajne, smještajne i infrastrukturne objekte (stalne i privremene);
- iznajmljivanje i/ili korišćenje objekata i prostorija nacionalnog parka;
- korišćenje mineralnih sirovina;
- iznajmljivanje sredstava i opreme za sport i rekreaciju (čamaca, brodova, kajaka, bicikala i dr);
- organizovano posmatranje ptica;
- kampovanje;
- splavarenje i rafting;
- loženje vatre na posebno uređenim mjestima;
- džiping ture;
- parking;
- sportske i kulturne manifestacije;
- korišćenje plaža;
- trafo stanice;
- uspostavljanje zona sanitarne zaštite vodozahvata u sistemima javnog vodosnadbijevanja;
- korišćenje prostora za žičare, uspinjače i ski liftove;
- postavljanje privremenih objekata;
- postavljanje bilborda i reklamnih panoa;
- snimanje igranih i komercijalnih filmova, TV reklama i spotova;
- privredni i sportsko rekreativni ribolov;
- splavarenje i upotrebu plovila u sportsko-rekreativne svrhe;
- korišćenje imena i znaka nacionalnog parka;
- sakupljanje i branje šumskih plodova i gljiva u komercijalne svrhe;
- druge radnje, aktivnosti i djelatnosti u skladu sa zakonom.

Rashodi

Financijska sredstva Javnog preduzeća troše se u skladu sa zakonom i opštim aktima preduzeća, donijetim odlukama, planovima i programima rada, zaključenim ugovorima i drugim aktima, u cilju izvršavanja obaveza i zadataka iz nadležnosti Javnog preduzeća, a odnose se na:

- investiciona ulaganja (izrada tehničke dokumentacije, elaborati, studije, geodetska snimanja, recenzije, izvođenje radova sa nadzorom);
- troškove tekućeg održavanja opreme, vozila, plovila, objekata i drugih osnovnih sredstava;
- monitoring i praćenje stanja životne sredine;
- ostale poslovne rashode (troškovi struje, vode, telefon, internet, reklama, zakup prostorija, kancelarijski materijal, održavanje higijene i ostali režijski troškovi);
- osnovna sredstva (nabavka opreme, vozila i dr);
- zarade i ostala lična primanja zaposlenih;
- prenesene aktivnosti.

3.6. Pregled potrebnih finansijskih sredstava

Planiranje godišnjeg finansijskog okvira zasniva se na ciljevima koji treba da se postignu. U skladu sa planiranim razvojem, urađene su projekcije finansijskih pokazatelja od jedne fiskalne godine. Pri tome su uzeti u obzir trendovi poslovanja iz prethodnih godina, kao i poslovna politika i strategija menadžmenta koja je usmjerena na budući rast i razvoj preduzeća. Takođe, analizirani su aktuelni ekonomski faktori, uključujući inflaciju i druge izazove koji utiču na domaću i svjetsku privredu.

Tabela 15: Prikaz ukupnih izdataka i prihoda po godinama

Elementi	2026	2027	2028	2029	2030	Ukupno
Projektovani rashodi	1.004.880,00	1.185.055,00	1.228.705,00	1.042.465,00	1.067.545,00	5.528.650,00
Projektovani sopstveni prihodi	636.000,00	667.800,00	701.190,00	736.249,00	772.061,00	3.513.300,00
Nedostajuća finansijska sredstva	368.880,00	517.255,00	527.515,00	306.216,00	295.484,00	2.015.350,00

Projektovani rashodi obuhvataju procjenu sredstava za sve aktivnosti iz Akcionog plana ovog Plana upravljanja. U okviru Akcionog plana, osim planskih aktivnosti, prikazani su troškovi redovnog rada, troškovi ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi), troškovi goriva, režija i održavanja objekata, vozila i plovila, kao i pripadajući troškovi (proporcionalni udio) Uprave JP, s obzirom na to da su radi obavljanja zajedničkih poslova i objedinjene funkcije svih nacionalnih parkova formirane službe zajedničkih poslova, a njihove aktivnosti se odvijaju u korist svih parkova, uključujući NP „Biogradska gora“.

Projektovani sopstveni prihodi prikazuju kontinuirani rast tokom petogodišnjeg perioda. U prvoj planskoj godini se očekuje donošenje nove Odluke o visini i načinu obračuna i plaćanja naknada za korišćenje dobara nacionalnih parkova. Ukoliko, iz nekog razloga, ne dođe do

usvajanja nove Odluke, projektovani prihodi će izvjesno biti manji u odnosu na prikazanu procjenu.

Nedostajuća finansijska sredstva biće obezbijedena kroz projekte, donacije i druge izvore, u skladu sa važećim zakonodavstvom, uzimajući u obzir definisane prioritete i dostupne mogućnosti.

U nastavku je tabelarni prikaz procijenjenih finansijskih sredstava po godinama prema tematskim oblastima, prioritetima i kategorijama aktivnosti.

Tabela 16: Procjena sredstava za sprovođenje aktivnosti prema tematskim oblastima

TEMATSKA OBLAST	G1	G2	G3	G4	G5
1	41.340,00	66.515,00	71.515,00	66.275,00	67.305,00
2	1.840,00	1.840,00	1.840,00	1.840,00	1.840,00
3	50.200,00	73.200,00	68.200,00	48.700,00	46.200,00
4	4.900,00	4.900,00	6.550,00	6.550,00	6.600,00
5	906.600,00	1.038.600,00	1.080.600,00	919.100,00	945.600,00
UKUPNO	1.004.880,00	1.185.055,00	1.228.705,00	1.042.465,00	1.067.545,00

Tabela 17: Procjena sredstava za sprovođenje aktivnosti prema prioritetima

PRIORITET	G1	G2	G3	G4	G5
1	947.590,00	974.690,00	1.007.290,00	893.440,00	913.590,00
2	54.830,00	182.905,00	178.955,00	121.565,00	126.495,00
3	2.460,00	27.460,00	42.460,00	27.460,00	27.460,00
UKUPNO	1.004.880,00	1.185.055,00	1.228.705,00	1.042.465,00	1.067.545,00

Tabela 18: Procjena sredstava za sprovođenje aktivnosti prema kategorijama aktivnosti

KATEGORIJA AKTIVNOSTI	G1	G2	G3	G4	G5
Aktivno upravljanje	11.280,00	36.280,00	40.280,00	36.280,00	36.280,00
Edukacija	10.600,00	10.600,00	10.600,00	12.600,00	12.600,00
Edukacija, Promocija	2.500,00	2.500,00	2.500,00	2.500,00	2.500,00
Edukacija, Saradnja	7.000,00	7.000,00	29.500,00	7.000,00	14.500,00
Infrastruktura	25.100,00	108.100,00	86.600,00	86.600,00	86.600,00
Istraživanje	7.940,00	7.815,00	9.415,00	1.175,00	1.105,00
Istraživanje, Aktivno upravljanje	300,00	300,00	300,00	300,00	300,00
Istraživanje, Monitoring	340,00	340,00	340,00	340,00	340,00
Jačanje kapaciteta upravljača	718.000,00	740.000,00	772.000,00	799.000,00	821.000,00
Komunikacija	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Monitoring	4.620,00	4.920,00	4.820,00	4.820,00	5.920,00
Održavanje	9.000,00	44.000,00	44.000,00	9.000,00	9.000,00
Održavanje, Infrastruktura	24.600,00	24.600,00	24.600,00	24.600,00	24.600,00
Planiranje	2.200,00	2.200,00	2.200,00	2.200,00	2.200,00
Promocija	7.000,00	17.000,00	19.500,00	9.500,00	7.000,00
Promocija, Komunikacija	1.800,00	6.800,00	6.800,00	1.800,00	1.800,00
Regulacija	166.100,00	166.100,00	167.100,00	36.600,00	33.600,00
Regulacija, Saradnja	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
Saradnja	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00	1.000,00
Saradnja, Aktivno upravljanje	600,00	600,00	2.250,00	2.250,00	2.300,00
Saradnja, Podrška	4.300,00	4.300,00	4.300,00	4.300,00	4.300,00
Saradnja, Promocija	200,00	200,00	200,00	200,00	200,00
UKUPNO	1.004.880,00	1.185.055,00	1.228.705,00	1.042.465,00	1.067.545,00

TEMATSKA OBLAST 1: Asita i očuvanje prirodnih vrijednosti												
Dugoročni cilj: Populacije značajnih vrsta i stanišni tipovi šumskih, vodenih i visokoplaninskih ekosistema su očuvani.												
KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEDJIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
PODTEMA: Šumski ekosistemi												
Specifični cilj 1.1: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune šumskih ekosistema.												
Indikator specifičnog cilja 1.1: Karta distribucije stanišnih tipova napravljena. Definirano stanje vrsta i staništa. Definirane mjere upravljanja. Izrađena ček lista flore i faune.												
Istraživanje	1.1.1.	Utvrđiti stanja stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, kroz analizu dijagnostičkih vrsta	Izveštaj o stanju stanišnih tipova	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	300.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.2.	Utvrđiti stanje stanišnog tipa 95AO Šume munike i molike visokih oromediteranskih planina, kroz analizu dijagnostičkih vrsta, na području Ursulovac i Pešića jezero	Izveštaj o stanju stanišnog tipa	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	200.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.3.	Uraditi popis nacionalnih i međunarodno značajnih biljnih taksona na području Velikog i Malog Ursulovačkog i Pešića jezera	Evidencija popisanih taksona	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	200.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.4.	Izraditi mapu distribucije stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, Pešića jezera i izvorišta Biogradske rijeke	Urađena mapa distribucije stanišnih tipova	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	200.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.5.	Uspostaviti monitoring zdravstvenog stanja šuma sa	Definirana metodologija za prikupljanje podataka; Broj	1						Služba za zaštitu prirodne i	2,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

		podacima o ekološkim elementima	prikupljenih podataka sa terena							kulturne baštine i održivi razvoj		
Monitoring	1.1.6.	Redovno pratiti napad potkornjaka, bolesti i sušenja stabala	Broj monitoring pregleda; Broj izrađenih izvještaja o zdravstvenom stanju	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	10,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.7.	Utvrđiti i pratiti promjene šumskih sastojina kroz vrijeme	Uspostavljena i funkcionalna GIS baza podataka; Redovno ažurirana baza podataka	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.8.	Sprovesti monitoring gnjezdara sa Anex-a I EU Direktive o pticama*	Izveštaj o sprovedenom monitoringu; Generisani literaturni i terenski podaci o prisutnosti gnjezdara; Izrađena mapa distribucije gnjezdara	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	800.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.1.9.	Identifikovati ključne mikrostanišne elemente (mrtvo drvo) od značaja za očuvanje populacija zavisnih o mrtvom drvu (djetlići i širokouhi slijepi miš)	Karta mikrostanišnih elemenata; Definisane potrebe i mjere zaštite	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	2,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.10.	Sprovesti monitoring šumskih vrsta slijepih miševa	Nabavka specijalizovanog uređaja (mamac za slijepe miševe); Lista prisutnih vrsta; Izrađena mapa distribucije; Definisane upravljačke mjere i istraživačke aktivnosti	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	4,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.11.	Pratiti porodijsku koloniju malog potkovičara na Kraljevom kolu	Instaliran video nadzor u potkrovlju objekta na Kraljevom kolu; Izveštaj o brojnosti populacije malog potkovičara sa definisanom uzrasnom strukturom populacije	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	300.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.12.	Izvršiti pregled literaturnih istraživanja prisutnih sitnih sisara*	Popis bibliografski opisanih prisutnih vrsta	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Monitoring	1.1.13.	Sprovesti monitoring sitnih sisara*	Izrađen i usvojen Protokol za istraživanja sitnih sisara; Lista prisutnih vrsta; Mapirana staništa sitnih sisara; Definirano stanje populacija značajnih vrsta faune sitnih sisara; U zavisnosti od stanja definisane upravljačke mjere	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.1.14.	Sprovesti monitoring krupnih sisara*	Lista prisutnih vrsta; Mapirana staništa; Definirana gustina i brojnost populacija; Definirane upravljačke mjere i istraživačke aktivnosti	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 1.2: Očuvani su prirodni karakteri prašumskih šumskih zajednica i stabilne populacije vrsta vezanih uz šumske ekosisteme.												
Indikator specifičnog cilja 1.2: Degradirane šumske površine vraćene su u prvobitno prirodno stanje. Smanjen negativni uticaj požara. Lokalno stanovništvo koristi ogrijevno drvo pod strogo kontrolisanim uslovima. Nelegalna gradnja je smanjena.												
Aktivno upravljanje	1.2.1.	Sprovesti kontrolisanu sanitarnu i uzgojnu sječu u skladu sa zonama zaštite	Broj intervencija u skladu sa Programom upravljanja; Broj doznačenih saniranih stabala; Broj doznačenih stabala za zaštitu posjetilaca i infrastrukture	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	3,600.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.2.2.	Revitalizovati degradirane šumske površine	Broj izvedenih mjera adaptacije; Površina revitalizovanih degradiranih šumskih površina	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	1,800.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	1.2.3.	Unaprijediti sistem zaštite od elementarnih nepogoda – požara	Uspostavljen sistem rane najave; Izvršena nabavka potrebne opreme; Sprovedene edukativne obuke za zaštitu od požara	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	150,000.00	JPNPCG / Donacije
Aktivno upravljanje	1.2.4.	Izraditi i usvojiti Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini u obuhvatu Nacionalnog parka	Odobren Plan gazdovanja šumama u privatnoj svojini; Broj izdatih rješenja za sječu; Količina dozvoljene sječe (m³)	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.2.5.	Pojačati terensku kontrolu i nadzor vezano za nelegalne sječe, posebno u kritičnim zonama, uz saradnju s nadležnim institucijama	Zapisnici o izvršenim kontrolama	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

										održivi razvoj, Direktor Parka		
Aktivno upravljanje	1.2.6.	Sprovoditi kontrolu prostora parka u cilju suzbijanja nelegalne gradnje, uz saradnju s nadležnim institucijama	Evidencija prijavljenih i procesuiranih nelegalnih objekata	1						Direktor Parka, Građevinska inspekcija	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
PODTEMA: Vodeni ekosistemi												
Specifični cilj 1.3: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune vodenih ekosistema.												
Indikator specifičnog cilja 1.3: Karta distribucije stanišnih tipova napravljena. Definisano stanje vrsta i staništa. Definsane mjere upravljanja. Izrađena ček lista flore i faune.												
Istraživanje	1.3.1.	Utvrđiti stanja stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, kroz analizu dijagnostičkih vrsta	Izveštaj o stanju stanišnih tipova	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	300.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.2.	Nastaviti istraživanja stanja stanišnih tipova na području izvorišta Biogradske rijeke	Izveštaj o stanju stanišnih tipova	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	300.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.3.	Uraditi popis nacionalnih i međunarodno značajnih biljnih taksona na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera i izvorišta Biogradske rijeke	Evidencija popisanih taksona	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.4.	Izraditi mapu distribucije stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera i izvorišta Biogradske rijeke	Urađena mapa distribucije stanišnih tipova	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.5.	Objediniti literaturne i terenske podatke o fauni vodozemaca*	Evidencija unesenih podataka u bazu	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.3.6.	Uraditi popis faune vodozemaca na području istraživanja i predložiti mjere zaštite i očuvanja vodozemaca*	Evidencija popisanih vrsta vodozemaca. Predložene mjere zaštite	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Specifični cilj 1.5: Utvrđeno stanje i uspostavljen monitoring stanišnih tipova, flore i faune visokoplaninskih ekosistema.												
Indikator specifičnog cilja 1.5: Karta distribucije stanišnih tipova napravljena. Definisano stanje vrsta i staništa. Definsane mjere upravljanja. Izrađena ček lista flore i faune.												
Istraživanje	1.5.1.	Utvrditi stanja stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera, kroz analizu dijagnostičkih vrsta	Izvještaj o stanju stanišnih tipova	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	300.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.2.	Uraditi popis nacionalnih i međunarodno značajnih biljnih taksona na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera	Evidencija popisanih taksona	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	150.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.3.	Izraditi mapu distribucije stanišnih tipova na području Velikog i Malog Ursulovačkog jezera	Urađena mapa distribucije stanišnih tipova	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	200.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.4.	Uraditi istraživanja <i>Eryngium alpinum</i> na lokalitetima Borova glava i Razvršje	Izvještaj o nalazu i stanju populacije	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	300.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Monitoring	1.5.5.	Sprovesti monitoring dnevnih leptira*	Izvještaj o stanju i distribuciji dnevnih leptira	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	400.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.6.	Objediniti literaturne i terenske podatke o fauni gmizavaca*	Evidencija unesenih podataka u bazu	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	1.5.7.	Uraditi popis faune gmizavaca na području istraživanja i predložiti mjere zaštite i očuvanja gmizavaca*	Evidencija popisanih vrsta gmizavaca; Predložene mjere zaštite	1						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Monitoring	1.7.1.	Identifikovati pritiske od klimatskih promjena na vrijednosti područja	Utvrđeni trendovi promjena i prepoznati pritisci klimatskih promjena na vrijednosti područja	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Aktivno upravljanje	1.7.2.	Sprovoditi mjere očuvanja koje doprinose ublažavanju klimatskih promjena (dio se sprovodi kroz aktivnosti u specifičnim ciljevima 1.1-1.6)	Izveštaj o sprovedenim mjerama (dio se sprovodi kroz aktivnosti u specifičnim ciljevima 1.1-1.6)	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	50,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
TEMATSKA OBLAST 2: Očuvanje kulturno-istorijskih vrijednosti												
Dugoročni cilj: Kulturno-istorijske i etnografske vrijednosti i potencijali su očuvani, unaprijeđeni, valorizovani i prezetovani.												
KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
Specifični cilj 2.1: Očuvana kulturna baština je inventarisana, evaluirana i prezentovana.												
Indikator specifičnog cilja 2.1: Elementi kulturne baštine popisani. Inicijative za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara pokrenute. Manifestacije, sajmovi, izložbe i kulturno-umjetnički programi realizovani.												
Istraživanje, Monitoring	2.1.1.	Inventarisati i dokumentovati nematerijalnu kulturnu baštinu Parka	Evidencija popisanih elemenata nematerijalne kulturne baštine	2						Služba za promociju, marketing i turizam	1,700.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Aktivno upravljanje	2.1.2.	Pokretati inicijative za uspostavljanje zaštite kulturnih dobara na osnovu istraživačkih nalaza i drugih dokaza o svojstvu, osobenosti i značaju tog dobra	Evidencija pokrenutih inicijativa i evidencija zaštićenih kulturnih dobara	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja	2.1.3.	Unaprijediti nematerijalnu kulturnu baštinu kroz osmišljavanje i realizovanje manifestacija, sajmovi, izložbi i kulturno-umjetničkih programa	Evidencija organizovanih manifestacija, sajmovi, izložbi i kulturno umjetničkih programa	2						Služba za promociju, marketing i turizam, Turističke organizacije, Lokano stanovništvo	5,000.00	JPNPCG / Turističke organizacije

Istraživanje, Aktivno upravljanje	2.1.4.	Učestvovati u projektima istraživanja, i sprovođenja mjera zaštite i prezentacije tradicionalnih vrijednosti Parka, koje implementiraju nadležne institucije zaštite	Evidencija odrađenih projekata	2						Služba za promociju, marketing i turizam UZZKD, MKM JUCZKACG, CANU	1,500.00	JPNPCG / Donacije
TEMATSKA OBLAST 3: Upravljanje posjetama, edukacija, interpretacija i promocija												
Dugoročni cilj: Raznovrsni programi edukacije i interpretacije prožeti sa prilagođenom infrastrukturom, unaprijeđenom turističkom ponudom i jasno uspostavljenim pravilima ponašanja usmjeravaju posjetioce na očuvanje prirode, omogućavajući siguran boravak i prezentaciju vrijednosti Parka.												
KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEDJIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
Specifični cilj 3.1: Sistem edukacije i interpretacije prirodnih i kulturnih vrijednosti Nacionalnog parka Biogradska gora razvijen i unaprijeđen do 2030. godine.												
Indikator specifičnog cilja 3.1: Popis edukativnih programa. Popis edukativnih materijala. Statistika sprovođenja edukativnih programa. Statistika sprovođenja obilježavanja značajnih ekoloških datuma i drugih događaja. Statistika sprovođenja programa obilaska Parka.												
Edukacija	3.1.1.	Razvijati i sprovesti postojeće edukativne programe za školsku populaciju	Evidencija sprovedenih edukativnih radionica i šetnji prema postojećim edukativnim programima; Broj učesnika	1						Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Obrazovne ustanove	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija	3.1.2.	Razviti i sprovesti Junior Ranger program za NP Biogradska gora	Broj učesnika; Evidencija održanih programa/kampova	1						Služba za promociju, marketing i turizam, EUROPARC federacija, Relevantni subjekti, Obrazovne ustanove	4,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Edukacija, Promocija	3.1.3.	Obilježavati značajne ekološke datume i druge događaje	Evidencija održanih događanja godišnje; Broj učesnika; Razvijen interpretativni program	1						Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalno stanovništvo, Obrazovne ustanove	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija, Promocija	3.1.4.	Izraditi i sprovoditi program obilaska Parka	Osmišljen i izrađen program obilaska Parka; Broj realizovanih obilazaka	2						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalno stanovništvo i pružaoci usluga	2,500.00	JPNPCG / TO Kolašin, TO Mojkovac, TO Berane
Edukacija, Promocija	3.1.5.	Pripremiti, dizajnirati i izraditi edukativni materijal	Evidencija izrađenog materijala	2						Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	4,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 3.2: Poboljšana posjetilačka infrastruktura i raznovrsna turistička ponuda omogućavaju posjetiocima svih uzrasta i interesovanja kvalitetno uživanje i doživljaj Parka.												
Indikator specifičnog cilja 3.2: Evidencija i stanje staza (edukativnih, tematskih, planinarskih i biciklističkih) i sistema signalizacije. Evidencija i stanje prateće infrastrukture. Evidencija turističke ponude Parka. Statistika turističke ponude Parka. Izložbena postavka Centra za posjetioce uređena. Edukativni kutak uređen.												
Održavanje, Infrastruktura	3.2.1.	Redovno održavati i po potrebi unaprijediti staze i sistem signalizacije i markacije u Parku (edukativne, tematske, planinarske)	Evidencija obnovljenih elemenata informativne i edukativne signalizacije; Izvještaj o uređenju i broj unaprijeđenih staza	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, PSCG, TO sa prostora Parka	35,000.00	JPNPCG / Donacije

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Održavanje, Infrastruktura	3.2.2.	Unaprijediti biciklističke staze kroz saradnju sa Biciklističkim savezom Crne Gore	Izveštaj o uređenju biciklističkih staza; Broj unaprijeđenih staza	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, BSCG, TO sa prostora Parka	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Održavanje, Infrastruktura	3.2.3.	Unaprijediti postojeću i pokrenuti izgradnju nove prateće infrastrukture na području Parka (npr. nadstrešnice pristup o.s.i, turistički mobilijar, kontrolno-naplatni punktovi, ulazi u park, vidikovci, parking mjesta)	Evidencija unaprijeđene infrastrukture; Evidencija nove infrastrukture	1						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	70,000.00	JPNPCG / Donacije
Regulacija, Infrastruktura	3.2.4.	Izraditi i postaviti najavne, glavne i informativne table ka i u Parku	Evidencija postavljenih tabli	2						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Opštine, TO sa prostora Parka, Ministarstvo saobraćaja	8,000.00	JPNPCG / Donacije
Aktivno upravljanje	3.2.5.	Unaprijediti postojeću turističku ponudu Parka	Izveštaj o unaprijeđenju turističke ponude	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	30,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.2.6.	Unaprijediti postojeću izložbenu postavku Centra za posjetioce	Izveštaj o uređenju izložbene postavke Centra za posjetioce	2						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	20,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.2.7.	Unaprijediti postojeću izložbenu postavku Edukativnog kutka u sklopu Upravne zgrade NP Biogradska gora	Izveštaj o uređenju Edukativnog kutka	2						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Specifični cilj 3.3: Osiguran i razvijen sistem posjećivanja sa Planom upravljanja posjetiocima uz afirmisana pravila ponašanja.												
Indikator specifičnog cilja 3.3: Mišljenja, potrebe i očekivanja posjetilaca se redovno prate. Plan upravljanja posjetiocima je donešen i sprovodi se. Pravila ponašanja su jasno istaknuta u Parku.												
Komunikacija	3.3.1.	Istražiti mišljenja, potrebe i očekivanja posjetilaca putem anketa	Izveštaj o digitalnoj anketi na sajtu	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Infrastruktura	3.3.2.	Koristiti, održavati i unaprjeđivati sistem za elektronsku kontrolu i praćenje naplate ulaznica i ostalih naknada i sistem za online kupovinu ulaznica	Izveštaj o softverskim korektivnim mjerama; Izveštaji o broju posjetilaca; Izveštaji za potrebe drugih službi; Aplikacije za naplatu redovno ažurirane; Softver za praćenje i kontrolu redovno ažuriran; Broj obuka za korišćenje aplikacija i softvera; Izveštaji o broju intervencija; Broj elektronskih aktivacija novih prodajnih mjesta; Broj otvorenih i zatvorenih korisničkih naloga; Evidencija sastanaka sa spoljnim saradnicima	1						Služba za promociju, marketing i turizam	20,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Istraživanje	3.3.3.	Izraditi Studiju kapaciteta nosivosti za najposjećenije lokalitete u Parku i Plan upravljanja posjetiocima	Izrađena Studija nosivosti; Izrađen Plan	1						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	20,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	3.3.4.	Regulisati broj posjetilaca u najopterećenijim zonama (nakon izrađene Studije kapaciteta nosivosti i donesenog Plana upravljanja posjetiocima)	Izveštaji sa terena	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Edukacija, Promocija	3.3.5.	Promovisati "leave no trace" princip među posjetiocima	Pravila odgovornog ponašanja jasno su istaknuta i promovisana u Parku	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 3.4: Javnost je informisana o najznačajnijim aktivnostima Nacionalnog parka Biogradska gora u cilju zaštite, očuvanja i promocije zaštićenog područja.												
Indikator specifičnog cilja 3.4: Statistika web sajta. Statistika mobilne aplikacije. Evidencija i statistika PR kampanja i pojavljivanja u medijima. Evidencija i statistika promotivnog i korporativnog materijala. Godišnjak JPNPCG izrađen svake godine. Evidencija promocije Parka putem drugih aktera. Trend rasta interakcija s javnosti.												
Promocija, Komunikacija	3.4.1.	Izraditi novi web sajt i ažurirati mobilnu aplikaciju JPNPCG	Novi web sajt je u funkciji; Ažurirani podaci o NP Biogradska gora na novom sajtu; Ažurirana mobilna aplikacija	1						Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam	10,000.00	JPNPCG / Donacije
Promocija, Komunikacija	3.4.2.	Sprovoditi PR kampanje i sarađivati sa medijima	Izveštaj o sprovedenim kampanjama; Evidencija medijskih nastupa predstavnika JPNPCG; Broj objavljenih tekstova	1						Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam	7,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.4.3.	Pripremiti, dizajnirati i izraditi promotivni i korporativni materijal	Evidencija izrađenog materijala	1						Služba za promociju, marketing i turizam	15,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.4.4.	Učestvovati na turističkim sajmovima	Evidencija međunarodnih i nacionalnih turističkih sajmova na kojima je JPNPCG uzelo učešće	1						Direktor JPNPCG, Služba za promociju, marketing i turizam	15,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija, Komunikacija	3.4.5.	Izraditi godišnjak (<i>annual report</i>) JPNPCG	Izrađen godišnjak	2						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija, Komunikacija	3.4.6.	Objavljivati promotivne i informativne tekstove na zvaničnim kanalima komunikacije JPNPCG i raditi analizu reakcija	Broj objavljenih tekstova; Broj izveštaja sa statistikama	1						Služba za promociju, marketing i turizam	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Promocija	3.4.7.	Podržati manifestacije i događaje drugih aktera u cilju promocije Parka	Evidencija održanih manifestacija i događaja	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora	5,000.00	JPNPCG/ TO parka / Opštine Parka

										Parka, Opštine Parka		
TEMATSKA OBLAST 4: Saradnja sa lokalnom zajednicom												
Dugoročni cilj: Razvijena održiva i participativna lokalna zajednica koja, kroz efikasnu koordinaciju i transparentnu komunikaciju, aktivno doprinosi očuvanju prirode i kulturnog nasljeđa, odgovorno koristi prirodne resurse i podstiče lokalni razvoj.												
KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEDJIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
Specifični cilj 4.1: Unaprijeđena komunikacija i uključenost lokalne zajednice u procesima odlučivanja.												
Indikator specifičnog cilja 4.1: Procenat lokalne zajednice i aktera koji aktivno učestvuju u forumima, klasterima i konsultacijama.												
Saradnja, Podrška	4.1.1.	Unaprijediti rad socio-ekonomskog foruma	Imenovani su formalni predstavnici institucija i organizacija; Plan rada foruma; Evidencija održanih sastanaka foruma/klastera godišnje; Evidencija izrađenih i usvojenih evalucionih izvještaja godišnje; Evidencija preporuka iz evaluacije koje su implementirane u radu NP-a	1						Nadležne institucije i organizacije, Lokalna zajednica, NP Biogradska gora, JPNPCG	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Podrška	4.1.2.	Uspostaviti i sprovoditi ostale mehanizme dvosmjerne i transparentne komunikacije (klasteri, online kanali, dan otvorenih vrata)	Broj aktivnih klastera koji funkcionišu u Parku; Ažurirana baza klastera; Uspostavljeni i funkcionalni online komunikacioni kanali; Uspostavljen Dan otvorenih vrata za direktnu komunikaciju sa lokalnim stanovništvom; Procenat učesnika iz lokalne zajednice koji smatraju da su	1						JPNPCG, Lokalna zajednica	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

			adekvatno informisani (anketa)									
Saradnja, Podrška	4.1.3.	Povećati zastupljenost ciljnih grupa u rad foruma i klastera (NVO, poljoprivrednici, turistički sektor, mjesne zajednice, dijaspora)	Evidencija održanih sastanaka foruma/klastera prema ciljnim grupama; Evidencija izrađenih i usvojenih evalucionih izvještaja godišnje; Evidencija preporuka iz evaluacije koje su implementirane u radu NP-a	1						JPNPCG, Lokalna zajednica	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Podrška	4.1.4.	Podržavati organiziranje tematskih radionica za lokalnu zajednicu u Parku (razmjena iskustva, promocija dobrih praksi)	Evidencija održanih edukacija/radionica godišnje; Broj učesnika iz lokalne zajednice; Evidencija inicijativa koje su pokrenute	1						JPNPCG, Lokalna zajednica	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 4.2: Lokalna zajednica ima jasne benefite od očuvane prirode i saradnje sa NPBG.												
Indikator specifičnog cilja 4.2: Evidencija i statistika saradnje s lokalnim proizvođačima (proizvodi, usluge, ponuda). Evidencija poziva i subvencija za održive prakse.												
Saradnja, Podrška	4.2.1.	Promovisati i podsticati prodaju tradicionalnih proizvoda lokalnih proizvođača	Evidencija lokalnih proizvođača domaćih proizvoda s kojima je uspostavljena saradnja; Evidencija različitih vrsta proizvoda	2						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalna zajednica	5,000.00	JPNPCG / TO Parka

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Saradnja, Podrška	4.2.2.	Promovisati i sertifikovati lokalne usluge i proizvode (geografski sertifikat).	Evidencija setifikovanih lokalnih proizvoda i proizvođača uključenih u program	1						Direktor JPNPCG, Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalna zajednica	2,500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Aktivno upravljanje	4.2.3.	Podsticati tradicionalne prakse u katunskim naseljima	Evidencija aktivnih katuna i tradicionalnih stočarskih praksi	2						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, lokalna zajednica	5,000.00	JPNPCG / lokalno stanovništvo / opštine
Saradnja, Podrška	4.2.4.	Inicirati otvaranje linija za finiansiranje održivih praksi lokalnih zajednica u zaštićenim područjima	Evidencija otvorenih poziva; Evidencija dobijenih subvencija	2						JPNPCG, Ministarstvo turizma, NTO, Eko-fond Ministarstvo poljoprivrede, lokalne zajednice	2,000.00	JPNPCG / Ministarstvo turizma / NTO / Eko-fond / Ministarstvo poljoprivrede
Saradnja, Promocija	4.2.5.	U saradnji sa lokalnim privrednicima razvijati i promovisati turističku ponudu baziranu na pješačenju, planinarenju, raftingu, ruralnom i gastronomskom turizmu	Evidencija razvijenih i promovisanih turističkih aktivnosti	1						Direktor Parka, Služba za promociju, marketing i turizam, TO sa prostora Parka, lokalna zajednica	1,000.00	JPNPCG / lokalni privrednici / TO Parka

Saradnja, Aktivno upravljanje	4.2.6.	Omogućiti lokalnom stanovništvu korišćenje ogrjevnog drveta pod kontrolisanim uslovima	Broj izdatih dozvola i količina ogrjevnog drveta	1						JPNPCG	2,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
TEMATSKA OBLAST 5: Jačanje kapaciteta upravljača												
Dugoročni cilj: Kadrovski i materijalni kapaciteti upravljača su ojačani.												
KATEGORIJA AKTIVNOSTI	KOD	AKTIVNOST	INDIKATOR SPROVOĐENJA AKTIVNOSTI	PRIORITET	DINAMIKA SPROVOĐENJA					SUBJEKTI I SARADNICI REALIZACIJE	PROCJENA SREDSTAVA	IZVORI OBEZBJEĐIVANJA SREDSTAVA
					G1	G2	G3	G4	G5			
Specifični cilj 5.1: Pravni i planski okvir i interni akti JPNPCG odgovaraju potrebama upravljanja, te je unaprijeđena institucionalna koordinacija.												
Indikator specifičnog cilja 5.1: Interni akti JPNPCG usklađeni su sa zakonskim obavezama i potrebama upravljanja područjem. Pravni i planski okvir omogućavaju upravljanje područjem.												
Regulacija	5.1.1.	Definisati jasne nadležnosti i formirati međuinstitucionalna radna tijela (ministarstva, lokalna samouprava, AZŽS)	Evidencija zajedničkih sastanaka i inicijativa na godišnjem nivou	1						JPNPCG, MERS, AZŽS	500.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.1.2.	Prilagoditi Pravilnik o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta potrebama upravljanja	Ažuriran Pravilnik	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.1.3.	Izraditi unutrašnje akte za sprovođenje aktivnosti neophodnih za upravljanje šumama	Donesena Interna procedura za korišćenje šume za potrebe JPNPCG; Donesena Interna procedura za dodjelu ogrjeva socijalno ugroženom stanovništvu; Doneseni untrašnji akti na preventivi, zaštiti i revitalizaciji degradiranih površina	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj	15,000.00	JPNPCG / Donacije
Regulacija	5.1.4.	Redovno usklađivati pravne akte JPNPCG sa zakonima i propisima te potrebama upravljanja	Evidencija usklađivanja pravnih akata JPNPCG na godišnjem nivou	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Regulacija, Saradnja	5.1.5.	Učestvovati u izradi državnih i lokalnih sektorskih strategija, programa, elaborata i prostornih planova vezanih za Nacionalni park Biogradska gora	Pregled izdatih mišljenja	1						Služba za kadrovske, pravne i opšte poslove, Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za opšte poslove NPBG	1,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 5.2: Unaprijeđen nivo znanja i vještina zaposlenih u JPNPCG/NP Biogradska gora, kroz sistematsku izgradnju kapaciteta i stručno usavršavanje.												
Indikator specifičnog cilja 5.2: JPNPCG/ NP Biogradska gora ima na raspolaganju zaposlene sa svim kompetencijama potrebnim za sprovođenje ovog plana upravljanja. Kompetencije zaposlenih kontinuirano se razvijaju u skladu sa ustanovljenim potrebama i prioritetima.												
Edukacija, Saradnja	5.2.1.	Učestvovati na nacionalnim i međunarodnim radionicama, obukama i sastancima sa temom upravljanja, zaštite, očuvanja i održivog korišćenja u zaštićenim područjima	Evidencija radionica, obuka i sastanaka; Broj učesnika - predstavnika upravljača	2						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj, Služba za projekte i međunarodnu saradnju	15,000.00	JPNPCG / Donacije
Edukacija, Saradnja	5.2.2.	Shodno mogućnostima, organizovati posjete drugim zaštićenim područjima sa ciljem razmjene iskustva i dobrih praksi upravljanja	Evidencija realizovanih posjeta; Broj predstavnika	2						Sve službe i zaposleni NP Biogradska gora i JPNPCG	15,000.00	JPNPCG / Donacije
Edukacija	5.2.3.	Organizovati i učestvovati na obukama za zaposlene	Evidencija obuka; Broj obučanih predstavnika	2						Sve službe i zaposleni NP Biogradska gora i JPNPCG	50,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Edukacija, Saradnja	5.2.4.	Organizovati stručno-naučnu konferenciju s međunarodnim učesćem	Izveštaj o organizovanoj stručno-naučnoj konferenciji	3						Služba za zaštitu prirodne i kulturne baštine i održivi razvoj; Služba za projekte i	15,000.00	JPNPCG / Donacije

										međunarodnu saradnju		
Specifični cilj 5.3: Povećana opremljenost JPNPCG/NP Biogradska gora.												
Indikator specifičnog cilja 5.3: Oprema JPNPCG odgovara potrebama upravljanja NP Biogradska gora.												
Održavanje, Infrastruktura	5.3.1.	Nabaviti opremu za sprovođenje kontrole prostora i monitoringa	Popis nabavljene opreme	2						Služba za kontrolu i monitoring, Služba za javne nabavke	15,000.00	JPNPCG / Donacije
Održavanje	5.3.2.	Nabaviti nova vozila za potrebe Službe zaštite	Nabavljena dva vozila	2						Služba za logistiku, Služba za javne nabavke, Direktor JPNPCG	70,000.00	JPNPCG / Donacije
Održavanje	5.3.3.	Po potrebi izvršiti nabavku ljetnjih i zimskih uniformi i obuće za zaposlene	Popis nabavljenih uniformi	2						NP Biogradska gora, Direktor JPNPCG, Služba za javne nabavke	25,000.00	JPNPCG / Donacije
Održavanje	5.3.4.	Nabaviti alate i sredstva neophodna za održavanje ambijentalne higijene i infrastrukture	Popis nabavljenih alata i sredstava	2						Služba za logistiku, Služba za javne nabavke	20,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Infrastruktura	5.3.5.	Izraditi elaborat za uspostavljanje sistema video nadzora u NP Biogradska gora	Elaborat izrađen i usvojen	1						Služba za kontrolu i monitoring	2,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Infrastruktura	5.3.6.	Postaviti rotacionu termalnu kameru na Zekovoj glavi	Kamera postavljena i u funkciji; Sistem integrisan u centralni monitoring	2						Služba za kontrolu i monitoring	25,000.00	JPNPCG / Donacije
Infrastruktura	5.3.7.	Identifikovati dodatne kritične tačke za postavljanje kamera (ulaz Berane, katun Vranjak, osjetljive zone)	Najmanje dvije dodatne lokacije definisane	2						Služba za kontrolu i monitoring,	5,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

										Sužba zaštite NPBG		
Infrastruktura	5.3.8.	Unaprijediti infrastrukturu za prenos i skladištenje video podataka (serveri, mreža, softver)	Nabavljena oprema i funkcionalan sistem arhiviranja i analize podataka	2						Služba za kontrolu i monitoring, Služba za javne nabavke	3,000.00	JPNPCG / Donacije
Regulacija	5.3.9.	Obilježiti granice NP	Granice NP obilježene na terenu	1						Direktor Parka, Komisija za obilježavanje granica NP Biogradska gora.	400,000.00	Kapitalni budžet / Donacije
Specifični cilj 5.4: Osigurana saradnja na svim nivoima koja doprinosi razmjeni znanja, jačanju kapaciteta i unaprijeđenom i održivom upravljanju NP Biogradska gora.												
Indikator specifičnog cilja 5.4: Evidencija partnerstva prema nivoima (međunarodni, regionalni, nacionalni, lokalni). Evidencija projektnih prijava.												
Saradnja, Podrška	5.4.1.	Održavati i unaprijeđivati postojeću mrežu međunarodnih i regionalnih partnerstava, te aktivno istraživati mogućnosti za uspostavljanje novih saradnji relevantnih za zaštitu i upravljanje zaštićenim područjima	Evidencija novih uspostavljenih partnerstava (godišnje); Evidencija održanih sastanaka sa partnerima (najmanje 1 godišnje); Evidencija poslatih inicijativa ili dopisa za saradnju (najmanje 2 godišnje)	1						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja	5.4.2.	Organizovati međunarodni i regionalni investicioni vebinar na temu plana rada Nacionalnog parka Biogradska gora, sa fokusom na mogućnosti saradnje i projektne inicijative	Broj učesnika na vebinaru, Evidencija prezentovanih investicionih inicijativa i/ili projektnih prijedloga	2						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Saradnja, Podrška	5.4.3.	Identifikovati projektne partnere i pripremiti projektne aplikacije za međunarodne i regionalne pozive u oblasti zaštite prirode i upravljanja zaštićenim područjima	Evidencija identifikovanih donatora; Evidencija analiziranih i relevantnih međunarodnih/regionalnih poziva; Evidencija uspostavljenih projektnih partnerstava	1						Služba za projekte i međunarodnu saradnju	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta

Indikator specifičnog cilja 5.6: Program objekata privremenog karaktera je urađen i sprovodi se.												
Regulacija	5.6.1.	Izraditi urbanističko-tehničke uslove	Evidencija izdatih UT uslova	1						Služba za zaštitu prirodne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.6.2.	Izraditi mape privremenih objekata	Mapa privremenih objekata	1						Služba za zaštitu prirodne baštine i održivi razvoj	0.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Regulacija	5.6.3.	Izraditi i sprovoditi Program objekata privremenog karaktera (2030-2034)	Urađen Program objekata privremenog karaktera (2030-2034); Godišnja evidencija	1						Služba za zaštitu prirodne baštine i održivi razvoj, MPUD, AZŽS	3,000.00	JPNPCG / Subvencije budžeta
Specifični cilj 5.7: Baze podataka JPNPCG su redovno ažurirane te su uspostavljeni mehanizmi za efikasno sprovođenje Plana upravljanja.												
Indikator specifičnog cilja 5.7: Baze podataka JPNPCG obuhvataju sve postojeće stručne podloge, literaturu, znanja i informacije relevantne za upravljanje ovim područjem i redovno se ažuriraju na osnovu novih saznanja. Godišnji programi upravljanja, godišnji izvještaji o realizaciji programa upravljanja, godišnji finansijski planovi, kvartalni i godišnji izvještaji o ostvarenju finansijskih planova i plan javnih nabavki redovno se izrađuju. Završni račun i finansijska dokumenta se takođe redovno izrađuju. Javne nabavke se redovno sprovode.												
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.1.	Uspostaviti i ažurirati bazu podataka na nivou JPNPCG sa svim podacima relevantnim za upravljanje	Nabavka servera; Ažurirana i funkcionalna baza podataka JPNPCG	2						Služba za logistiku, Služba za javne nabavke, Direktor JPNPCG	20,000.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.2.	Na godišnjem nivou izrađivati Godišnji program upravljanja i Godišnji izvještaj o realizaciji programa upravljanja	Godišnji program; Godišnji izvještaji	1						Sve službe i zaposleni NP Biogradska gora i JPNPCG	0.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.3.	Izrađivati godišnje finansijske planove i izvještaje o ostvarenju (kvartalne i godišnje)	Godišnji finansijski plan; Kvartalni i godišnji finansijski izvještaj	1						Služba za finansije	0.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.4.	Izrađivati završni račun i finansijske dokumente	Završni račun i finansijski dokumenti	1						Služba za finansije	6,000.00	JPNPCG
Planiranje	5.7.5.	Izrađivati plan javnih nabavki i izvještaje iz oblasti javnih nabavki	Plan javnih nabavki izrađen svake godine; Izvještaj o ostvarenju plana javnih nabavki; Izvještaj o zaključenim ugovorima	1						Služba za javne nabavke	0.00	JPNPCG

Plan upravljanja NP Biogradska gora 2026-2030

Planiranje	5.7.6.	Sprovoditi javne nabavke	Javne nabavke su sprovedene	1						Služba za javne nabavke	5,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.7.	Upravlјati troškovima ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi)	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	2,300,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.8.	Upravlјati pripadajućim troškovima ljudskih resursa (zarade, naknade zarada i ostali lični rashodi) Uprave JP	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	940,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.9.	Upravlјati troškovima goriva, režija i održavanja objekata, vozila i plovila	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	410,000.00	JPNPCG
Jačanje kapaciteta upravljača	5.7.10.	Upravlјati pripadajućim troškovima goriva, režija i održavanja objekata, vozila i plovila Uprave JP	Bilansi i finansijski izvještaji	1						JPNPCG	180,000.00	JPNPCG

4. LITERATURA

Naučna i stručna literatura

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine. (2020). Studija revizije statusa, kategorije i režima zaštite Nacionalnog parka Biogradska gora (Nacrt)

Agencija za zaštitu životne sredine. (2022). Crvena lista ptica Crne Gore.

Agencija za zaštitu životne sredine. (2023). Crvena lista vodozemaca i gmizavaca Crne Gore.

Aulagnier, S., Haffner, P., Mitchell-Jones, A. J., Moutou, F., & Zima, J. (2009). Mammals of Europe, North Africa and the Middle East. A&C Black Publishers.

Blečić, V., & Lakušić, R. (1969). Šume munike (*Pinus heldreichii* Christ.) na Štitovu i Bjelasici u Crnoj Gori. Glasnik Republičkog zavoda za zaštitu prirode – Prirodnjački muzej, 2, 5–10.

Brelih, S., & Petrov, B. (1978). Ektoparazitska entomofauna sisavaca Jugoslavije: Insektivori i na njima utvrđeni sifonapteri. *Scopolia*, 1, 1–67.

Buys, J., Van Heerde, A., Mostert, K., Noort, B., Vercuijsse, L., & Wondergem, J. (2016). Mammal Survey Biogradska Gora, Montenegro 2014. Dutch Mammal Society.

Caković, D., & Stešević, D. (2021). Katalog vaskularne flore Crne Gore, II. CANU.

CZIP. (2015). Područja od međunarodnog značaja za boravak ptica u Crnoj Gori.

CZIP. (2015). Popis faune ptica Crne Gore sa bibliografijom.

Dudley, N. (Ed.). (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories. IUCN.

Džukić, G. (1995). Diverzitet vodozemaca i gmizavaca Jugoslavije sa pregledom vrsta od međunarodnog značaja.

Firer, L. (1894). Jedna godina ornitološkog istraživanja u Crnoj Gori. Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini, 6, 543–508.

Gvozdenović-Nikolić, S., & Iković, V. (2022). Vodič kroz svijet vodozemaca Crne Gore. Crnogorsko društvo ekologa.

JPNPCG. (2015). Nacionalni park Biogradska gora – Plan upravljanja 2016–2020.

JPNPCG. Interna baza podataka za floru i vegetaciju NP Biogradska gora.

Lakušić, R. (1991). 'Crvena knjiga' planine Bjelasice. U: Prirodne i društvene vrijednosti NP Biogradska gora, 23, 294–317.

Marić, D. (2019). Fauna slatkovodnih riba Crne Gore. CANU.

Marić, D., & Milošević, D. (2011). Katalog slatkovodnih riba Crne Gore. CANU.

- Marić, D., & Rakočević, J. (2010). Biodiverzitet. U: Crna Gora u XXI stoljeću – Životna sredina i održivi razvoj. CANU.
- Matvejev, S. D. (1960). Shema rasprostranjenja biogeografskih provincija Jugoslavije. Enciklopedija Jugoslavije, IV, 6000.
- Ministarstvo održivog razvoja i turizma. (2010). Prostorni plan posebne namjene NP Biogradska gora.
- Ministarstvo održivog razvoja i turizma. (2015). Nacionalna strategija biodiverziteta s akcionim planom 2016–2020.
- Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja. (2015). Strategija ribarstva Crne Gore 2015–2020.
- Ministarstvo zaštite okoliša RH & HAOP. (2018). Smjernice za planiranje upravljanja zaštićenim područjima. UNDP.
- Mitchell-Jones, A. J., et al. (1999). The Atlas of European Mammals. Poyser London.
- Petrov, B. M. (1992). Mammals of Yugoslavia: Insectivores and Rodents. Natural History Museum Belgrade.
- Petrović, D. (2009). Važna biljna staništa u Crnoj Gori. NVO Zelena Gora.
- Petrović, D., et al. (2021). Katalog tipova staništa od interesa za EU u Crnoj Gori (verzija 4).
- Petrović, D., Stešević, D., & Vuksanović, S. (2008). Materials for the Red Book of Montenegro. Natura Montenegrina, 7(2), 605–631.
- Prestnik, P., et al. (2014). Distribution of bats in Montenegro. Vespertilio, 17, 129–156.
- Pulević, V. (2005). Građa za vaskularnu floru Crne Gore. CANU.
- Rohlén, J. (1942). Conspectus Florae Montenegrinae. Preslia, 20–21, 1–506.
- Rubinić, B., Sackl, P., & Gramatikov, M. (2019). Conserving Wild Birds in Montenegro.
- Saveljić, D., & Vizi, O. (2011). Ptice pjevačice Crne Gore. Službeni list RCG, br. 76/06.
- Speybroeck, J., Beukema, W., & Crochet, P. (2010). A tentative species list of the European herpetofauna. Zootaxa, 2492, 1–27.
- Stešević, D., & Caković, D. (2013). Katalog vaskularne flore Crne Gore I. CANU.
- Stevanović, V. (1996). Analysis of the orophytic element. Bocconeia, 5 (1), 77–97.
- Stevanović, V., et al. (1995). Diverzitet vaskularne flore Jugoslavije. U: Biodiverzitet Jugoslavije.
- Thomas, L., & Middleton, J. (2003). Guidelines for Management Planning of Protected Areas. IUCN.
- Tomović, L., Ajtić, R., & Crnobrnja-Isailović, J. (2004). Contribution to Distribution and Conservation of Batrachofauna and Herpetofauna on Bjelasica Mountain. U: Biodiversity of the Biogradska Gora National Park, 1.
- UNDP & Univerzitet Crne Gore. (2012). Protected Area Gap Assessment.

Vasić, V., Marinković, S., & Vizi, O. (1990). Ptice Durmitora i kanjona Tare. CANU.

Vizi, O. (1989). Ornitološke odlike Biogradske gore. RZZP.

Vuksanović, S. (2016). Rasprostranjenje i diverzitet balkanske endemične flore u Crnoj Gori (doktorska disertacija).

Strategije, studije i planovi

Agencija za zaštitu životne sredine. (2020). Studija revizije statusa NP Biogradska gora.

Bazna studija o šumama NP Lovćen 2016–2020.

Javna ustanova „Nacionalni park Krka“. (2010). Management Plan for Krka National Park. Nacionalni park Krka. (Plan izrađen u periodu 2006–2010.)

JP „Nacionalni park Tara“. (2020). Plan upravljanja Nacionalnim parkom Tara 2020–2029. Bajina Bašta: JP „Nacionalni park Tara“.

JPNPCG. (2021). Plan upravljanja NP Biogradska gora 2021–2025.

JPNPCG. (2023). Izvještaj o realizaciji programa upravljanja NP Biogradska gora za 2023.

JPNPCG. (2023). Predlog Plana upravljanja NP Biogradska gora 2021–2025.

JPNPCG. (2024). Izvještaj o realizaciji programa upravljanja NP Biogradska gora za 2024.

JPNPCG. (2024). Program upravljanja NP Biogradska gora 2024.

JPNPCG. (2025). Program upravljanja NP Biogradska gora 2025.

Ministarstvo prostornoga uređenja, graditeljstva i državne imovine RH & Nacionalni park Plitvička jezera (2014). Prostorni plan područja posebnih obilježja Nacionalnog parka Plitvička jezera.

MORT. (2015). Nacionalna strategija biodiverziteta SAAP 2016–2020.

MORT. (2016/2022). Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030.

MUP. (2021). Procjena rizika od katastrofa Crne Gore do 2023.

MUP. (2023). Procjena sposobnosti upravljanja rizicima od katastrofa.

MUP. (2024). Strategija za smanjenje rizika od katastrofa 2025–2030 s Akcionim planom 2025–2026.

Nacionalni park Sjeverni Velebit. (2007). Plan upravljanja Nacionalnim parkom Sjeverni Velebit. Krasno: Javna ustanova „Nacionalni park Sjeverni Velebit“.

Nacrt priručnika za planove upravljanja zaštićenim područjima. (Podgorica–Budva, 2023).

Opština Žabljak. (2024). Strateški plan razvoja Opštine Žabljak 2024–2028.

Prostorni plan posebne namjene „Bjelasica i Komovi“. (Sl. list CG 04/11).

Strateški planovi opština Kolašin 2018–2022; 2025–2031; Berane 2023–2027; 2024–2031; Žabljak 2024–2028.

Vlada Republike Slovenije; Triglavski narodni park. (2016). Regulation on the Management Plan of Triglav National Park 2016–2025. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije.

Vlada Republike Srbije; Javno preduzeće „Nacionalni park Đerdap“. (2022). Prostorni plan područja posebne namene Nacionalnog parka Đerdap. Beograd: Vlada Republike Srbije.

Zakoni

Zakon o šumama Crne Gore (Sl. list CG 77/24, 92/25).

Zakon o zaštiti prirode (Sl. list CG 54/16, 18/19).

Zakon o nacionalnim parkovima (Sl. list CG 28/14, 39/16).

Zakon o šumama (Sl. list CG, br.40/11-dr.zakon, 47/15, br. 77/2024 i 92/2025.);

Zakon o životnoj sredini (Sl. list CG br. 052/16, 073/19, 073/19) sa podzakonskim aktima;

Zakon o stranim i invazivnim stranim vrstama biljaka, životinja i gljiva (Sl. list CG, br.18/19 i 84/24);

Zakon o vodama (Sl. list CG br. 27/07, 32/11, 47/11, 48/15, 52/16, 2/17, 84/18, 084/24);

Zakon o divljači i lovstvu (Sl. list CG, br. 52/08, 40/11 i 48/15, 51/25);

Zakon o slatkovodnom ribarstvu i akvakulturi (Sl. list CG br.17/18, br.69/25);

Zakon o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list CG, br.80/05, br.59/11 i br.52/16);

Zakon o procjeni uticaja na životnu sredinu (Sl. list CG, br. 59/11, br.75/18);

Zakon o zaštiti kulturnih dobara (Sl. list CG, br.49/10, 40/11, 44/17,18/19, 084/24);

Zakon o poljoprivrednom zemljištu (Sl. list CG, br. 15/92, 59/92, br. 32/11);

Zakon o putevima (Sl. list CG, br.82/20,br.140/22); Zakon o turizmu i ugostiteljstvu (Sl. list CG, br.2/18,br.4/18.,13/18,25/19,67/19 i 76/20);

Zakon o energetici (Sl. list CG, br.5/16, 51/17 i 82/20);

Rješenje o stavljanju pod zaštitu rijetkih, prorijeđenih, endemičnih i ugroženih biljnih i životinjskih vrsta (Sl. list CG br. 76/06).

Službeni list RCG 76/06.

Službeni list RCG 062/10.

Službeni list RCG 18/19.

Online izvori / Linkovi

<https://euoplusmed.org/>

<http://www.catalogueoflife.org/>

<http://www.theplantlist.org>

<http://www.ipni.org>

<https://www.iucnredlist.org>

<https://eunis.eea.europa.eu/species.jsp>

<https://rm.coe.int/1680746347>

<https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-027-En.pdf>

<https://amphibiaweb.org/index.html>

<http://www.reptile-database.org/>

PRILOG

Slika 1. I sastanak "Participacija lokalnih zajednica u procesu izrade petogodišnjeg Plana upravljanja za NP Biogradska gora"

Slika 2. I sastanak "Participacija lokalnih zajednica u procesu izrade petogodišnjeg Plana upravljanja za NP Biogradska gora" na kome je prezentovan sadržaj novog petogodišnjeg Plana upravljanja

Slika 3. II sastanak povodom participacije lokalnih zajednica u procesu izrade Plana upravljanja za NP Biogradska gora

Slika 4. Diskusija učesnika o ključnim temama

Slika 5. III sastanak "Participacija lokalnih zajednica u procesu izrade petogodišnjeg Plana upravljanja za NP Biogradska gora" Predstavnici JPNPCG prezentovali su najznačajnije oblasti i aktivnosti u okviru petogodišnjeg Akcionog plana iz Nacrta Plana upravljanja za NP Biogradska gora